

Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej

Bogdan Kruszakin

CZYM SIĘ KIEROWAĆ PODCZAS DOBORU, DOPUSZCZANIA, MODERNIZACJI I KONSTRUOWANIA PROGRAMÓW NAUCZANIA

*Materiały pomocnicze dla nauczycieli doradców metodycznych, nauczycieli konsultantów,
dyrektorów szkół, kierowników warsztatów szkolnych, kierowników szkolenie praktycznego
i nauczycieli kształcenia zawodowego*

Warszawa, luty 2011 r.

Korektor
Marianna Majewska

Materiały zamieszczone w tym opracowaniu były weryfikowane podczas kursu organizowanego przez KOWEziU „Przygotowanie doradców metodycznych i nauczycieli konsultantów do aktywnego wspierania dyrektorów szkół i nauczycieli kształcenia zawodowego w zakresie wyboru, modyfikacji i opracowania przez szkoły własnych programów nauczania dla zawodu” w miesiącach październik – grudzień 2010 r.

Stan prawny na dzień ~~1 stycznia 2011 r.~~ 1 lutego 2011 r.

Wersja 2 zmieniona i uzupełniona

Poradnik można pobrać bezpłatnie:

<http://www.koweziu.edu.pl/index.php?id=bezpłatne>

Wydział Doskonalenia Zawodowego Nauczycieli
Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej
02-637 Warszawa, ul. Spartańska 1B
www.koweziu.edu.pl

Spis treści

Wprowadzenie	4
Podstawy formalno-prawne w zakresie szkolnych programów nauczania	5
Regulacje prawne szkolnych programów nauczania	9
Podstawowe pojęcia	9
Słownik pojęć	10
Klasyfikacja zawodów i specjalności	13
Podstawa programowa	19
Ramowe plany nauczania	25
Szkolne plany nauczania	29
Kształcenie zawodowe	30
Organizacja kształcenia zawodowego	31
Oddziały wielozawodowe i doksztalcanie teoretyczne młodocianych	35
Praktyczna nauka zawodu	37
Praktyka zawodowa	38
Specjalizacja w zawodzie	38
Podział na grupy	39
Standaryzacja wyposażenia dydaktycznego pracowni kształcenia zawodowego ..	40
Sprawdzanie i ocena osiągnięć edukacyjnych uczniów słuchaczy	41
„Narzędziownia” - niezbędny wspomagający pracę nauczyciela zawodu oraz dobór, modyfikację i konstruowanie programów nauczania dla zawodu	45
Cele kształcenia	45
Zasady nauczania	49
Metody nauczania	50
Baza techniczno-dydaktyczna	54
Środki dydaktyczne	54
Wymagana dokumentacja szkolna	55
PROGRAM NAUCZANIA	56
Programy nauczania o strukturze przedmiotowej	58
Projektowanie i konstruowanie programu nauczania w strukturze przedmiotowej.	62
Program nauczania o strukturze modułowej	63
Obudowa dydaktyczna programów nauczania	73
Pakiety edukacyjne w kształceniu modułowym	73
Konstruowanie programu nauczania modułowego	76
Programy nauczania w kształceniu ustawicznym w formach pozaszkolnych.	77
Modernizacja konstruowanie i dopuszczenie programu nauczania do użytku szkolnego	77
Modyfikacja i konstruowanie programu nauczania	81
Kryteria decydujące o wyborze programu nauczania	82
Kształcenie modułowe a przedmiotowe - koszty	83
Zmiana organizacji kształcenia	90
Literatura	112
Procedury i materiały metodyczne	113
Netografia	113
Spis tabel	114
Spis rysunków	115
Spis wykresów	116
Spis załączników	116

„Nauczyciel jest odpowiedzialny za to, czego i jak uczy a w planowaniu procesu kształcenia powinien się kierować przede wszystkim opisem wymagań w podstawie programowej”¹

Wprowadzenie

Wprowadzana reforma oświaty sukcesywnie zwiększa **autonomię** szkół. Coraz więcej decyzji związanych z wychowaniem, kształceniem, organizacją szkoły czy nawet stanowaniem prawa zostało delegowane na szkoły/placówki (dokładniej na nauczycieli i organy szkolne). Teraz to szkoła w swych statutach, decyduje o sposobie i jakości swojego funkcjonowania. Szczególnie widoczne jest to przy wyborze i sposobie dopuszczania programów szkolnych.

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników. (Dz. U. z dnia 10 czerwca 2009 r. Nr 89, poz. 730), nastąpiły zmiany w sposobie dopuszczania do użytku programów nauczania.

Nauczyciele uzyskali samodzielność w wyborze programu nauczania, a tym samym większy wpływ na przebieg i efekty procesu nauczania-uczenia się. Wzrosła rola i odpowiedzialność dyrektora, który dopuszcza program nauczania do użytku w danej szkole na wniosek nauczyciela (lub nauczycieli).

Przekazanie dotychczasowych uprawnień ministra właściwego do spraw oświaty na dyrektora szkoły dało jemu i nauczycielom większy wpływ na osiągnięcie założonych celów kształcenia, bez narzucania „jedynie słusznych” rozwiązań.

Uprawnienia te pociągają za sobą możliwość kształtowania własnej wizji szkoły (w ramach systemu szkolnego). Jednocześnie zwiększa to świadomość i odpowiedzialność za: realizację podstaw programowych, osiągnięte efekty, przygotowanie do egzaminów zewnętrznych, a w konsekwencji przygotowanie do dalszej edukacji lub wejścia na rynek pracy.

Wraz ze zmianami w oświacie zmienia się rola programu nauczania. Coraz bardziej staje się „narzędziem” wykorzystywanym przez nauczyciela i dyrektora szkoły w celu realizacji podstawy programowej. Dzięki temu osiągnięty cel, jakim jest przygotowanie ucznia/słuchacza do dalszej edukacji, wejścia na rynek pracy i przygotowanie do dorosłego życia.

---

¹ <http://www.men.gov.pl/images/pdf/3.pps> Prezentacja MEN „Edukacja skuteczna przyjazna i nowoczesna – Działania realizowane w polskiej oświacie” (25.12.2010 r.)

Podstawy formalno-prawne w zakresie szkolnych programów nauczania

Żaden system, szczególnie tak złożony jak system oświatowy, nie może być spójny i prawidłowo funkcjonować bez wyraźnego określenia przepisów prawnych. Formalno-prawne strony konstruowania, modyfikacji i dopuszczania do użytku szkolnego programów nauczania uregulowane są w: art. 22 ust. 2 pkt 2 lit. a i b ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256. poz. 2572 z późn. zm.) wraz z aktami wykonawczymi - rozporządzeniami.

Zgodnie z Ustawą o Systemie Oświaty (UoSO):

Art. 22.1. Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania określa, w drodze rozporządzenia: (.....)

Art. 22.2. Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania określi ponadto, w drodze rozporządzenia:

- 1) **ramowe plany nauczania**, w tym wymiar godzin do dyspozycji dyrektora szkoły, z uwzględnieniem w szczególności obowiązującego wymiaru godzin zajęć edukacyjnych dla poszczególnych etapów edukacyjnych, a także wymiaru godzin zajęć rewalidacyjnych dla uczniów niepełnosprawnych;
- 2) **podstawy programowe**:
  - a) wychowania przedszkolnego²,
  - b) **kształcenia ogólnego** w poszczególnych typach szkół²,
  - c) kształcenia w poszczególnych profilach kształcenia ogólnozawodowego,
  - d) **kształcenia w poszczególnych zawodach**, uwzględniając w szczególności zestawy celów i treści nauczania, umiejętności uczniów, a także zadania wychowawcze szkoły, odpowiednio do poszczególnych etapów kształcenia i typów szkół oraz zawodów i profili kształcenia ogólnozawodowego;
- 3) (uchylony);
- 4) **warunki i sposób oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów**, z uwzględnieniem:
  - a) prawa ucznia do jawnej i umotywowanej oceny oraz informacji o wymaganiach edukacyjnych,
  - b) tworzenia wewnątrzszkolnych systemów oceniania,
  - c) dostosowania wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych ucznia,
  - d) przekazywania rodzicom informacji o postępach i trudnościach ucznia w nauce,
  - e) kompetencji okręgowych komisji egzaminacyjnych w zakresie przygotowywania, przeprowadzania i oceniania sprawdzianu i egzaminów,

---

² Uwaga! 1. Przepisy wykonawcze wydane na podstawie art. 22 ust. 2 pkt 2 lit. a i b zachowują moc do czasu wejścia w życie przepisów wykonawczych wydanych na podstawie art. 22 ust. 2 pkt 2 lit. a i b nie dłużej jednak niż do dnia 31 sierpnia 2015 - patrz przepis przejściowy zawarty w art. 25 ust. 3 ustawy o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw. 2. Patrz przepisy przejściowe zawarte w art. 18–21 ustawy o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw

- f) możliwości zwalniania z części lub całości sprawdzianu i egzaminu laureatów i finalistów odpowiednio konkursów i olimpiad przedmiotowych,
- g) możliwości unieważnienia sprawdzianu lub egzaminu w przypadku stwierdzenia naruszenia przepisów dotyczących przeprowadzania sprawdzianu i egzaminów, jeżeli to naruszenie mogło mieć wpływ na wynik sprawdzianu lub egzaminu;
- 5) sposób prowadzenia przez szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania**, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzaje tej dokumentacji, uwzględniające w szczególności ewidencję dzieci i młodzieży podlegających obowiązkowi szkolnemu i obowiązkowi nauki, a także stanowiące podstawę wydawania uczniom świadectw i dyplomów;
- 6) warunki prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez szkoły i placówki**, uwzględniające możliwość wprowadzania nowych rozwiązań programowych, organizacyjnych i metodycznych w zakresie działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej, a także wprowadzania odmiennych od powszechnie obowiązujących warunków działania i organizacji szkół i placówek;
- 7) organizację roku szkolnego**, uwzględniającą w szczególności terminy rozpoczynania i kończenia zajęć dydaktyczno-wychowawczych, przerw świątecznych i ferii szkolnych;
- 8) organizację oraz sposób przeprowadzania konkursów, turniejów i olimpiad**, uwzględniając, że konkursy, turnieje i olimpiady powinny służyć odkrywaniu i rozwijaniu uzdolnień uczniów, pobudzaniu twórczego myślenia, wspomaganie zdolności stosowania zdobytej wiedzy w praktycznym działaniu, a także lepszemu przygotowaniu uczniów do nauki w szkołach wyższego stopnia lub do wykonywania zawodu;
- 9) (uchylony);
- 10) standardy wymagań będące podstawą przeprowadzania egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe**, o którym mowa w art. 9 ust. 1 pkt 3 lit. a, d, f i g, z uwzględnieniem zasady, że wymagania powinny uwzględniać cele i zadania edukacyjne, zakres treści nauczania oraz umiejętności i osiągnięcia uczniów zawarte w podstawie programowej kształcenia w określonym zawodzie.

Uwaga!!!

Przepisy wykonawcze wydane na podstawie dotychczas obowiązującego art. 22 ust. 2:

10) standardy wymagań będące podstawą przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów, z uwzględnieniem zasady, że wymagania powinny uwzględniać cele i zadania edukacyjne, zakres treści nauczania oraz umiejętności i osiągnięcia uczniów zawarte w odpowiednich podstawach programowych;

zachowują moc do czasu wejścia w życie przepisów wykonawczych wydanych na podstawie art. 22 ust. 2 pkt 10, nie dłużej jednak niż do dnia 31 sierpnia 2012 r³.

³ patrz przepis przejściowy zawarty w art. 25 ust. 2 ustawy o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw. (Patrz przepisy przejściowe zawarte w art. 21 ustawy o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw).

11) **zasady udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej** w szkołach i placówkach, które powinny tworzyć warunki dla zaspokajania potrzeb rozwojowych i edukacyjnych uczniów, w szczególności wspomagać rozwój uczniów i efektywność uczenia się;

12) **warunki i sposób organizowania przez szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki**, z uwzględnieniem celów edukacyjnych i wychowawczych oraz bezpieczeństwa uczniów;

13) **warunki wynagradzania egzaminatorów i nauczycieli akademickich**, o których mowa w art. 9c ust. 10, uwzględniając zasadę, że wysokość wynagrodzenia określa się w relacji do minimalnej stawki wynagrodzenia zasadniczego nauczyciela dyplomowanego posiadającego tytuł zawodowy magistra z przygotowaniem pedagogicznym, ustalonej na podstawie art. 30 ust. 5 pkt 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela, oraz uwzględniając konieczność potwierdzenia przez dyrektora szkoły udziału nauczyciela akademickiego w części ustnej egzaminu maturalnego.

3. Minister Sprawiedliwości, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw oświaty i wychowania, określi, w drodze rozporządzenia, organizację roku szkolnego w szkołach w zakładach poprawczych i w schroniskach dla nieletnich, z uwzględnieniem w szczególności specyfiki organizacji pracy wychowawczej i resocjalizacyjnej w tych zakładach i schroniskach oraz zapewnienia wykonywania orzeczeń sądowych.

4. Rozporządzenie wydane na podstawie ust. 2 pkt 4 określi warunki zwalniania uczniów z obowiązku zdawania odpowiednio sprawdzianu lub egzaminu gimnazjalnego.

5. Rozporządzenie wydane na podstawie ust. 2 pkt 2 lit. d może określić wyposażenie pracowni w pomoce dydaktyczne i sprzęt zalecany do realizacji programów nauczania w poszczególnych zawodach.

Art. 22a.1. Nauczyciel ma prawo wyboru podręcznika spośród podręczników dopuszczonych do użytku szkolnego.

2. Nauczyciel przedstawia dyrektorowi szkoły program wychowania przedszkolnego lub program nauczania. Dyrektor szkoły, po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej, dopuszcza do użytku w danej szkole zaproponowany przez nauczyciela program wychowania przedszkolnego lub program nauczania.

2a. (uchylony);

2b. Dopuszczone do użytku w danej szkole programy wychowania przedszkolnego lub programy nauczania stanowią odpowiednio zestaw programów wychowania przedszkolnego lub szkolny zestaw programów nauczania. Dyrektor szkoły jest odpowiedzialny za uwzględnienie w zestawie programów wychowania przedszkolnego i szkolnym zestawie programów nauczania całości odpowiednio podstawy programowej wychowania przedszkolnego i podstawy programowej kształcenia ogólnego ustalonej dla danego etapu edukacyjnego, a w przypadku szkoły prowadzącej kształcenie w zawodach albo w profilach kształcenia ogólnozawodowego – także całości podstawy programowej kształcenia w zawodzie

albo podstawy programowej kształcenia w profilu kształcenia ogólnozawodowego. (.....)

8. Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania, a w przypadku programów i podręczników do szkół artystycznych minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, określa, w drodze rozporządzenia:

- 1) szczegółowe warunki i tryb dopuszczania do użytku w danej szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania przez dyrektora szkoły;
- 2) szczegółowe warunki, jakie muszą spełniać podręczniki dopuszczane do użytku szkolnego;
- 3) szczegółowe warunki i tryb dopuszczania podręczników do użytku szkolnego;
- 4) warunki, jakie muszą spełnić osoby wpisywane na listę rzeczoznawców, oraz warunki i tryb skreślenia z listy;
- 5) wysokość i tryb wnoszenia opłat w postępowaniu o dopuszczenie podręcznika do użytku szkolnego, a także warunki wynagradzania rzeczoznawców.

9. Rozporządzenie, o którym mowa w ust. 8, powinno w szczególności przewidywać obowiązek uwzględniania w podręcznikach treści nauczania zawartych w podstawach programowych oraz uwzględniać:

- 1) zapewnienie zgodności programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania z treściami nauczania zawartymi w podstawach programowych;
- 2) posiadanie przez rzeczoznawców wykształcenia wyższego oraz doświadczenia w pracy naukowej lub dydaktycznej;
- 3) instytucje, których rekomendacja jest wymagana przy ubieganiu się o wpisanie na listę rzeczoznawców; (.....)

Art. 23. W zakresie kształcenia zawodowego zadania określone w art. 22 ust. 2 pkt 1 i 2 oraz w art. 22a ust. 8 minister właściwy do spraw oświaty i wychowania wykonuje w uzgodnieniu z ministrami właściwymi dla zawodów ujętych w klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego, o której mowa w art. 24 ust. 1.

Art. 24. 1. Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania na wniosek właściwych ministrów określa, w drodze rozporządzenia, klasyfikację zawodów szkolnictwa zawodowego, z uwzględnieniem klasyfikacji zawodów i specjalności występujących w gospodarce narodowej.

2. Wniosek właściwego ministra, o którym mowa w ust. 1, powinien zawierać opis zawodu ze zbiorem umiejętności zawodowych, uzasadnienie potrzeby kształcenia w tym zawodzie, nazwę i miejsce zawodu w określonej grupie klasyfikacji zawodów i specjalności, o której mowa w ust. 1, a także informację o potrzebach rynku pracy w zakresie danego zawodu oraz opinię organizacji pracodawców reprezentatywnych w rozumieniu ustawy z dnia 6 lipca 2001 r. o Trójstronnej Komisji do Spraw Społeczno-Gospodarczych i wojewódzkich komisjach dialogu społecznego (Dz. U. Nr 100, poz. 1080 z późn. zm.).

Regulacje prawne szkolnych programów nauczania

ROZPORZĄDZENIE MEN
z dnia 8 czerwca 2009 r.
w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników
(Dz. U. z 10 czerwca 2009 r. Nr 89, poz. 730)

Określa:

- szczegółowe warunki i tryb dopuszczania do użytku w danej szkole programów wychowania... oraz nauczania .. (§ 1. ust. 1.)
- warunki jakie musi spełnić program nauczania dla zawodu oraz program nauczania dla profilu by móc być dopuszczony do użytku w szkole (§ 5)
- warunki, jakie muszą spełniać dopuszczane do użytku szkolnego podręczniki (§ 1.ust. 2.)

Daje nauczycielowi możliwość proponowania programu wychowania przedszkolnego, programu nauczania ogólnego programu nauczania dla zawodu albo programu nauczania dla profilu. Programy te mogą być opracowane:

- samodzielnie lub we współpracy z innymi nauczycielami
- przez innego autora (autorów)
- przez innego autora (autorów) wraz z dokonanymi zmianami.

który przedstawia dyrektorowi szkoły program wychowania przedszkolnego lub program nauczania (§ 2 ust 3 i 4).

Przekazuje dyrektorowi szkoły uprawnienia do dopuszczania programów do użytku w danej szkole oraz odpowiedzialność za realizację podstaw programowych Program nauczania z zakresu kształcenia ogólnego,...,program nauczania dla zawodu oraz program nauczania dla profilu, dopuszcza do użytku w danej szkole dyrektor szkoły, na wniosek nauczyciela lub nauczycieli (§ 2 ust. 2)

Daje możliwość dyrektorowi (przed dopuszczeniem programu ....) do zasięgnięcia opinii:

- zespołu nauczycieli przedmiotów zawodowych właściwych dla danego zawodu lub profilu kształcenia,
- konsultanta lub doradcy metodycznego lub
- specjalistów z zakresu danego zawodu

Rysunek 1. Podstawowe regulacje prawne związane z dopuszczaniem do użytku w danej szkole programu nauczania⁴

Wykaz wybranych aktów prawnych został przedstawiony w załączniku nr 1.

Podstawowe pojęcia

Oświata i wychowanie są dziedzinami życia człowieka, które podlegają ciągłym zmianom. Ma to wpływ na dynamiczne zmiany i modyfikacje używanych pojęć. Poniżej dokonano próby przybliżenia definiowania pojęć dotychczas używanych, jak i pojęć, które dopiero są wprowadzane.

⁴A. Dudek-Janiszewska, B. Kruszakin Poradnik cz. I ogólna poradnika do wdrażania kształcenia modułowego – Prawne aspekty zawodowego kształcenia modułowego Wersja robocza w ramach programu projekt "System wsparcia szkół i placówek oświatowych wdrażających modułowe programy kształcenia zawodowego"

Słownik pojęć

Wybór podstawowych pojęć	Pojęcia stosowane w opracowaniu: „Nowa podstawa programowa Kształcenia w zawodzie” wg materiału metodycznego dla autorów ⁵ (Propozycja - projekt w fazie tworzenia)
Umiejętność – wyćwiczona sprawność w wykonywaniu określonej (prostej lub złożonej) czynności albo określonego zadania ⁶ .	Umiejętności – zdolność wykorzystania wiedzy i nabytych sprawności do wykonywania zadań zawodowych oraz rozwiązywania problemów.
Cele edukacji, cele systemu oświaty - świadome założone skutki, które społeczeństwo pragnie osiągnąć przez funkcjonowanie systemu oświaty, zależą one zatem od charakteru każdego społeczeństwa i jego systemu oświaty ⁷ .	Cele kształcenia – są określone przez zestaw zadań zawodowych, do których wykonania przygotowuje szkoła prowadząca kształcenie w danym zawodzie.
Zadanie zawodowe – logiczny wycinek pracy w ramach zawodu o wyraźnie określonym początku i końcu. Układ czynności zawodowych powiązany jednym celem działania, kończącym się określonym wytworem, usługą lub podjęciem istotnej decyzji ⁸ .	Zadanie zawodowe – to podstawowa jednostka aktywności zawodowej w ramach danego zawodu, stanowiąca logiczny zbiór czynności zawodowych o określonym celu i okresie realizacji, umożliwiające sporządzenie opisu zawodu.
Treść kształcenia - odpowiednio uporządkowany zasób informacji i czynności, których opanowanie ma umożliwić bądź ułatwić człowiekowi ukształtowanie jego stosunków ze światem go otaczającym. Treść ta stanowi materiał nauczania-uczenia się, podporządkowany celom kształcenia i regulowanym przez władze oświatowe wymaganiom programowym ⁹ .	Treści nauczania – są to oczekiwane, nie później niż na koniec etapu edukacyjnego, efekty kształcenia, na które składają się: efekty kształcenia wspólne dla danego zawodu i zawodów pokrewnych (z tego samego obszaru zawodowego), efekty kształcenia właściwe dla danego zawodu, ujęte w kwalifikacjach wyodrębnionych w zawodzie oraz kompetencje personalne i społeczne. (Niektóre zawody, spośród ujętych w klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego, w szczególności zawody o charakterze rzemieślniczym, są zawodami jednokwalifikacyjnymi).

⁵ „Nowa podstawa programowa kształcenia w zawodzie”, materiał metodyczny dla autorów MEN DKZIU Warszawa 2010

⁶ E. Chmielecka (red.), „Od Europejskich do Krajowych Ram Kwalifikacji”, MEN, Warszawa 2009 s.66

⁷ W. Okoń „Nowy słownik pedagogiczny” Wydawnictwo akademickie „Żak” Warszawa 1998, s.49

⁸ <http://innowacyjneprogramy.pl/?mod=data> Instytut Technologii Eksploatacji - Państwowy Instytut Badawczy (10.11.2010) S.M. Kwiatkowski, K. Symela, „Standardy kwalifikacji zawodowych. Teoria. Metodologia. Projekty”. IBE, Warszawa 2001

⁹ W. Okoń, op. cit., s. 411

<p>Efekty uczenia się oznaczają określenie tego, co uczący się wie, rozumie i potrafi wykonać po ukończeniu procesu uczenia się, które dokonywane jest w kategoriach wiedzy, umiejętności i kompetencji¹⁰.</p>	<p>Efekty kształcenia – precyzyjny opis tego, co uczeń uczestniczący w procesie kształcenia wie, rozumie i potrafi wykonać, nie później niż pod koniec danego etapu edukacyjnego, po opanowaniu wiedzy, umiejętności zawodowych oraz kompetencji personalnych i społecznych właściwych dla danej kwalifikacji.</p>
	<p>Jednostka efektów kształcenia – składnik kwalifikacji, będący spójnym zbiorem wiedzy i umiejętności zawodowych oraz kompetencji personalnych i społecznych. Kwalifikacja składa się z kilku jednostek efektów kształcenia, które mogą podlegać ocenie.</p>
<p>Kwalifikacja - wynik procesu oceny i walidacji uzyskany w sytuacji, w której właściwy organ stwierdza, że dana osoba osiągnęła efekty uczenia się zgodne z określonymi standardami¹¹.</p>	<p>Kwalifikacja wyodrębniony w danym zawodzie zestaw zakładanych efektów kształcenia, których osiągnięcie potwierdza dyplom lub certyfikat wydany przez uprawnioną instytucję po zdaniu egzaminu.</p>
	<p>Obszar zawodowy - powszechnie uznana sfera (dziedzina) działalności zawodowej, na którą składa się określona liczba zawodów pokrewnych pod względem środków i przedmiotów pracy lub zbiorów funkcji występujących w różnych zawodach.</p>
<p>Kompetencje –zbiór efektów uczenia się, czyli to, co dana osoba wie, rozumie i jest w stanie wykonać¹².</p>	<p>Kompetencje personalne i społeczne - gotowość pracownika do względnie trwałych przekonań i sposobów zachowań, odpowiadających wymaganiom określonego zawodu lub sytuacjom występującym w procesie pracy. Mogą one obejmować zdolność do autonomicznego i powierzonych zadań, gotowość do uczenia się przez całe życie, sprawność komunikowania się, umiejętność współdziałania z innymi w roli zarówno członka, jak i lidera zespołu.</p>
<p>Wiedza (w ERK i KRK) efekt uczenia się – czyli przyswajania informacji dotyczących faktów, zasad, teorii oraz wzorów praktycznego działania, powiązanych z określoną dziedziną pracy lub nauki. „Wiedza, treści utrwalone w umyśle ludzkim w rezultacie gromadzenia doświadczeń i uczenia się...”¹³</p>	<p>Wiedza – zasób powiązanych ze sobą faktów, zasad, teorii i praktyk, związanych z dziedziną pracy lub nauki i przyswojonych przez osobę uczącą się.</p> <p>Wiadomości – zasób informacji niezbędnych do nabycia (ukształtowania) określonych umiejętności.</p>

¹⁰ E. Chmielecka (red.), op. cit., s.18

¹¹ E. Chmielecka (red.), op. cit., s.65

¹² E. Chmielecka (red.), op. cit., s.65

¹³ W. Okoń, op. cit., s.. 433

Program nauczania dla zawodu to „zbiór usystematyzowanych, celowych układów umiejętności i treści nauczania, ujętych w podstawie programowej kształcenia w zawodzie określonych odpowiednio w przepisach w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach wraz ze wskazówkami dotyczącymi realizacji procesu kształcenia i oceniania osiągnięć edukacyjnych ucznia poprawnych pod względem merytorycznym i dydaktycznym. Program zawiera programy nauczania poszczególnych przedmiotów zawodowych, bloków tematycznych, modułów lub innych układów treści, obejmujące:

- szczegółowe cele kształcenia określające wiadomości i umiejętności, które powinny być opanowane przez ucznia,
- treści kształcenia w formie haseł programowych, powiązane ze szczegółowymi celami kształcenia,
- wskazówki metodyczne dotyczące realizacji programu,
- „propozycje kryteriów oceny i metod sprawdzania osiągnięć ucznia”¹⁴.

Przedmiot nauczania, to „system uporządkowanych treści kształcących, wychowawczych, przeznaczonych dla jakiejś klasy i szkoły. Treści te czerpie się z: 1) jednej dyscypliny naukowej, np. chemii; 2) kilku dyscyplin, np. przedmiot zwany biologią obejmuje wiedzę z botaniki, zoologii, fizjologii, nauki o człowieku i teorii ewolucji; 3) wielu dyscyplin oraz źródeł, np. wychowanie obywatelskie, wychowanie fizyczne, przedmioty kształcenia zawodowego....¹⁵.

„**Jednostka metodyczna** to zespół (układ) kolejnych jednostek lekcyjnych stanowiący logiczny ciąg procesu dydaktycznego, zmierzający do przekazania (przyswojenia) wiadomości, kształtowania umiejętności i uzyskania sprawności w obrębie jednego tematu (wydzielonego fragmentu programu nauczania), który zakresem jest zbyt obszerny na jedną jednostkę lekcyjną lub do osiągnięcia zamierzonego celu”¹⁶.

„**Jednostka lekcyjna** jest podstawową formą organizacyjną procesu nauczania – uczenia się w systemie klasowo-lekcyjnym, która umożliwia w ściśle określonym czasie (45 minut) zrealizowanie wyodrębnionej części programu nauczania lub realizując wcześniej określone czynności procesu nauczania-uczenia się osiągnięcie zamierzonego celu operacyjnego”¹⁷.

Kształcenie modułowe to „sposób organizacji procesu dydaktycznego nakierowany na osiąganie mierzalnych efektów uczenia się, oparty na modułowym programie nauczania dla zawodu integrującym teorię z praktyką i treści kształcenia z różnych dziedzin wiedzy”¹⁸.

Modułowy program nauczania dla zawodu, to „zestaw modułów kształcenia w zawodzie i odpowiadających im jednostek modułowych, wyodrębnionych

---

¹⁴ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników (Dz. U. Nr 89, Poz. 730).

¹⁵ W. Okoń, op. cit., s.319

¹⁶ Cz. Plewka „*Metodyka nauczania teoretycznych przedmiotów zawodowych*”, Instytut Technologii Eksploatacji, Radom 1999, s. 36

¹⁷ Cz. Plewka, op. cit., s. 35

¹⁸ T. Nowacki, „*Leksykon Pedagogiki Pracy*”. Instytut Technologii Eksploatacji, Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP, Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP, 2004 oraz K. Symela (red.), „*Skuteczność kształcenia modułowego w Polsce w systemie szkolnym i pozaszkolnym*”, ITE, Radom 2001

na podstawie określonych kryteriów, umożliwiających zdobywanie wiedzy oraz kształtowanie umiejętności i postaw właściwych dla zawodu”¹⁹.

Moduł - wyodrębniony element programu nauczania, odnoszący się do określonej grupy treści programowych:

- ponadzawodowych,
- ogólnozawodowych,
- podstawowych dla zawodu,
- specjalizacyjnych

realizowanych w procesie kształcenia zawodowego w formie jednostek modułowych”²⁰.

Jednostka modułowa – „część modułu kształcenia w zawodzie, obejmująca logiczny i możliwy do wykonania wycinek pracy, o wyraźnie określonym początku i zakończeniu, który nie podlega zwykle dalszym podziałom, a jego rezultatem jest produkt, usługa lub istotna decyzja”²¹.

Dydaktyczna mapa programu nauczania to „graficzny obraz korelacji między modułami i jednostkami modułowymi wyodrębnionymi w programie nauczania dla zawodu”²².

Pakiet edukacyjny to „zbiór materiałów do nauczania i uczenia się, który stanowi obudowę dydaktyczną jednostki modułowej wyodrębnionej w programie nauczania. Treść pakietu edukacyjnego ściśle koreluje z programem modułu i jednostki modułowej, dla której został opracowany. Pakiet edukacyjny składa się z poradnika dla ucznia oraz poradnika dla nauczyciela”²³.

Klasyfikacja zawodów i specjalności

Standard kwalifikacji zawodowych jest to norma opisująca kwalifikacje konieczne do wykonywania zadań zawodowych wchodzących w skład zawodu, akceptowana przez przedstawicieli organizacji zawodowych i branżowych, pracodawców, pracobiorców i innych kluczowych partnerów społecznych ²⁴.

Zawód to zbiór zadań zawodowych wyodrębnionych w wyniku społecznego podziału pracy, wymagających od pracownika odpowiednich kwalifikacji.

„Zawód zdefiniowany został jako zbiór zadań (zespół czynności) wyodrębnionych w wyniku społecznego podziału pracy, wykonywanych stale lub z niewielkimi zmianami przez poszczególne osoby i wymagających odpowiednich kwalifikacji (wiedzy i umiejętności), zdobytych w wyniku kształcenia lub praktyki. Wykonywanie zawodu stanowi źródło dochodów. Zawód może dzielić się na specjalności.

---

¹⁹ Modułowy program nauczania dla zawodu. Materiał metodyczny dla autorów programu. MENiS-DKZiU, Warszawa 24 kwietnia 2003, s.

²⁰ Modułowy program nauczania dla zawodu. Materiał metodyczny dla autorów programu, s.

²¹ Modułowy program nauczania dla zawodu. Materiał metodyczny dla autorów programu, s.

²² Zarys metodologii konstruowania modułowego programu nauczania dla zawodu (praca pod kierunkiem K. Symela). KOWEZ, Warszawa 2001. s. 26

²³ Wskazówki metodyczne do opracowania pakietów edukacyjnych. Materiał dla autorów pakietów. KOWEZiU, Warszawa 2004

²⁴

Specjalność jest wynikiem podziału pracy w ramach zawodu, zawiera część czynności o podobnym charakterze (związanych z wykonywaną funkcją lub przedmiotem pracy), wymagających pogłębionej lub dodatkowej wiedzy i umiejętności, zdobytych w wyniku dodatkowego szkolenia lub praktyki²⁵.

Rodzaje klasyfikacji zawodów.

W Polsce istnieją dwie formalne klasyfikacje zawodów:

- na potrzeby rynku pracy (2360 zawodów i specjalności)
- szkolnictwa zawodowego (213 zawodów).

Klasyfikacja zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy jest pięciostopniowym, hierarchicznie usystematyzowanym zbiorem zawodów i specjalności występujących na rynku pracy. Grupuje poszczególne zawody (specjalności) w coraz bardziej zagregowane grupy oraz ustala ich symbole i nazwy.

„Klasyfikacja zawodów i specjalności dla potrzeb rynku pracy służy ujednoczeniu nazewnictwa zawodów i specjalności występujących na rynku pracy oraz racjonalnemu planowaniu obsługi rynku pracy i określaniu jego struktury zawodowej²⁶. Zgodnie z treścią rozporządzenia:

„§ 2. Klasyfikacja jest stosowana w zakresie:

- 1) pośrednictwa pracy i poradnictwa zawodowego;
- 2) szkolenia zawodowego;
- 3) gromadzenia danych do określania polityki zatrudnienia i kształcenia ustawicznego;
- 4) prowadzenia badań, analiz, prognoz i innych opracowań dotyczących rynku pracy²⁷.

„**Kwalifikacje zawodowe** rozumiane są układy wiedzy i umiejętności wymagane do realizacji składowych zadań zawodowych²⁸.

Klasyfikacja została opracowana na podstawie Międzynarodowego Standardu Klasyfikacji Zawodów ISCO-08 w oparciu o Międzynarodową Standardową Klasyfikację Kształcenia (International Standard Classification of Education, w skrócie ISCED). Została opracowana przez UNESCO na początku lat siedemdziesiątych. Najnowsza klasyfikacja, znana pod nazwą ISCED 1997 została zaaprobowana przez Konferencję Ogólną UNESCO na jej 29 sesji w listopadzie 1997 r. Przygotował ją zespół zadaniowy powołany do tego celu przez Dyrektora Generalnego i jest rezultatem rozległych konsultacji przeprowadzanych na całym świecie. Obejmuje dwie zmienne klasyfikacji: poziomy i dziedziny kształcenia.

Dla celów klasyfikacji istotne są dwa aspekty kwalifikacji:

- poziom
- specjalizacja.

²⁵ Rozporządzenie MPiPS z dnia 27 kwietnia 2010 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz jej stosowania (Dz. U. z 2010r Nr 82 poz. 537), s. 6974

²⁶ Rozporządzenie MPiPS, op. cit., s. 6974

²⁷ Rozporządzenie MPiPS, op. cit., s. 6906

²⁸ S. M. Kwiatkowski, I. Woźniak „Krajowe standardy kwalifikacji zawodowych. Projektowanie i stosowanie” MG,iPS, Warszawa 2003, s. 9

Poziom kwalifikacji – „funkcja kompleksowości i zakresu umiejętności (kompleksowość umiejętności traktując jako czynnik ważniejszy), wynikających ze złożoności oraz zakresu zadań i obowiązków”²⁹.

Specjalizację kwalifikacji to „rodzaj koniecznej wiedzy czy umiejętność posługiwania się określonymi urządzeniami i narzędziami lub przez rodzaj stosowanych materiałów czy produkowanych wyrobów albo rodzaj świadczonych usług”³⁰.

Uwaga

Nie należy mylić pojęć:
poziom kwalifikacji odniesiony do poziomów wykształcenia i standardu kwalifikacji.

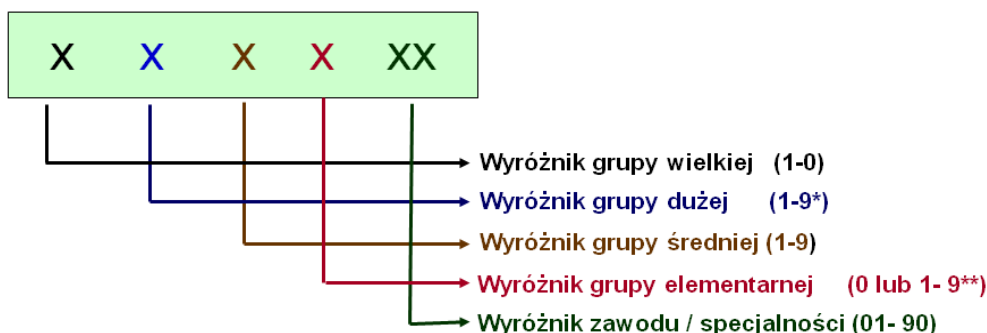

Opracowanie własne

Rysunek 2. Poziomy kwalifikacji **odniesione do poziomów wykształcenia** określonych w Międzynarodowej Klasyfikacji Standardów Edukacyjnych (ISCED 97) zdefiniowane w rozporządzeniu MPiPS w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz jej stosowania.

²⁹ Rozporządzenie MPiPS, op.cit., s.6974-6975

³⁰ Rozporządzenie MPiPS, op.cit., s. 6975

* Cyfra 9 oznacza kategorię „pozostali” lub „gdzie indziej niesklasyfikowani”

** Jeżeli w grupie średniej wyróżniono tylko jedną grupę elementarną, otrzymuje ona wyróżnik 0 (zgodnie z zasadą stosowaną w klasyfikacji ISCO-08)

Rysunek 3. Schemat symboliki przyjęty w klasyfikacji zawodów rynku pracy

Tabela 1. Struktura grup wielkich i poziomy kwalifikacji

Lp.	Nazwa grupy	Poziom kwalifikacji	Liczba grup w ramach grupy wielkiej			Liczba zawodów i specjalności
			dużych	średnich	elementarnych	
1.	Przedstawiciele władz publicznych, wyżsi urzędnicy i kierownicy	3+4	4	11	31	141
2.	Specjaliści	4	6	30	98	663
3.	Technicy i inny personel średni	3	5	20	87	471
4.	Pracownicy biurowi	2+3	4	8	27	68
5.	Pracownicy usług osobistych i sprzedawcy	2+3	4	12	39	132
6.	Rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy	2	3	9	17	54
7.	Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy	2	5	14	69	396
8.	Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń	2	3	14	41	334
9.	Pracownicy przy pracach prostych	1	6	11	32	98
10.	Siły zbrojne	1,2+4	3	3	2	3
RAZEM			43	132	444	2360
W dotychczasowym uchylonym rozporządzeniu ich liczba była następująca:..			30	116	392	1710

„Klasyfikacja zawodów szkolnictwa zawodowego, zwana dalej „klasyfikacją”, obejmuje zawody, typy szkół ponadgimnazjalnych, w których może odbywać się kształcenie, oraz wskazuje ministrów, na których wnioski zawody zostały wprowadzone do klasyfikacji. Klasyfikacja wskazuje także okres kształcenia w zasadniczej szkole zawodowej i szkole policealnej, w tym skrócony okres kształcenia w szkole policealnej na podbudowie określonego profilu kształcenia ogólnozawodowego w liceum profilowanym. Zawody objęte klasyfikacją zostały ujęte w grupy wielkie, duże i średnie, zgodnie z podziałem zawodów ustalonym

w klasyfikacji zawodów i specjalności dla potrzeb rynku pracy, określonej w rozporządzeniu Ministra Gospodarki i Pracy³¹.

W zawodach szkolnych symbol cyfrowy zawodu przyjęty w klasyfikacji jest zgodny z symbolem cyfrowym zawodu przyjętym w klasyfikacji zawodów i specjalności dla rynku pracy w zakresie pierwszych trzech cyfr.

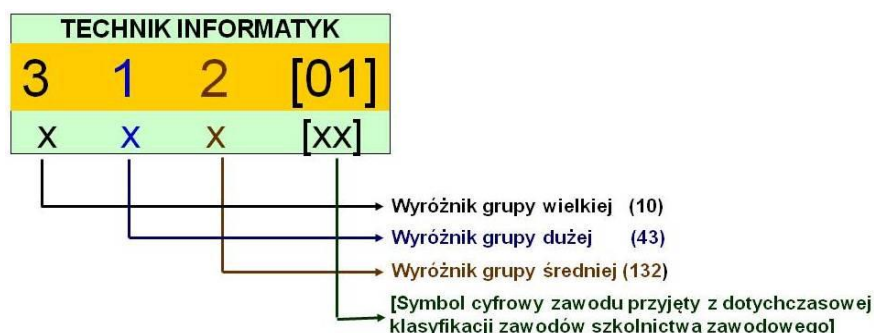
Pierwsza cyfra wskazuje, że zawód został sklasyfikowany w grupie wielkiej np. 3.

Druga cyfra w połączeniu z pierwszą wskazuje, że zawód występuje w grupie dużej, np. 31.

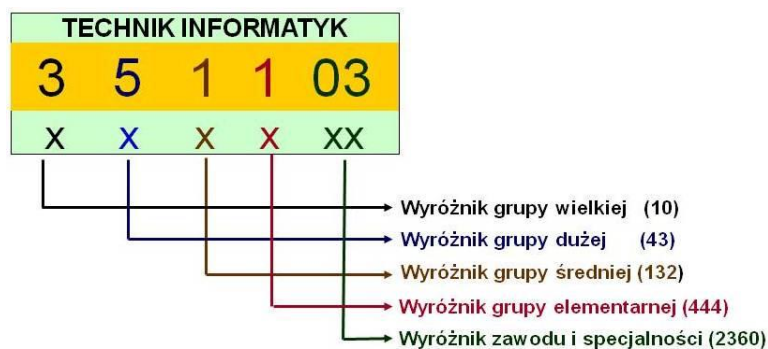
Trzecia cyfra w połączeniu z dwiema pierwszymi wskazuje, że zawód występuje w grupie średniej, np. 312.

Czwarta i piąta cyfra, stanowiąca drugi człon symbolu cyfrowego zawodu, oznacza miejsce w grupie średniej, zgodnie z symbolem cyfrowym zawodu przyjętym w dotychczasowej klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego, np. [01].

a)

b)

Rysunek 4. Zasada zapisu symbolu cyfrowego zawodu

a) Klasyfikacja zawodów szkolnictwa zawodowego 312[01] b) Klasyfikacja zawodów i specjalności dla potrzeb rynku pracy 351103

Pozostały szczegółowy podział znajduje się w cytowanym powyżej rozporządzeniu w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego.

W tabeli nr 2 obejmującej „klasyfikacją właściwą” znajdujemy zawody w których może odbywać się kształcenie w zawodzie w danym typie szkoły. Uzyskujemy też informację o okresie kształcenia i wymaganej podbudowie. Tam też określiliśmy:

- symbol cyfrowy zawodu,
- nazwę grupy zawodów i nazwę zawodu,
- ministra właściwego do spraw,
- typy szkół wraz z podbudową,
- uwagi dotyczące szczególnych wymagań w kształceniu

³¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 26 czerwca 2007 roku w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego (Dz. U. z 2007 r. Nr 124, poz. 860 z późn. zm.)

Tabela 2. Klasyfikacja właściwa (wybrane zawody - wyciąg)³²

Symbol cyfrowy	Nazwa grupy zawodów Nazwa zawodu	Minister właściwy do spraw:	Typ szkoły					Uwagi
			T	TU	SP (okres kształcenia w latach)	SP- szkoła policealna (okres kształcenia w latach)	ZSZ (okres kształcenia w latach)	
			dla absolwentów:					
G	ZSZ	LO, LP, T, TU, LU	LP	G				
3	Technicy i inny średni personel							
31	Średni personel techniczny							
311	Technicy							
311[04]	Technik budownictwa	budownictwa gospodarki przestrzennej i mieszkaniowej	X	X	2	6/1,5	-	
311[20]	Technik mechanik	gospodarki	X	X	2	6/1		
311[24]	Technik ochrony środowiska	środowiska	X	-	2	1/1 6/1	-	
....								
312	Techniczny personel obsługi komputerów i pokrewni							
312[01]	technik informatyk	informatyzacji	X	-	2	14/1	-	
312[02]	Technik teleinformatyk	łączności	X*		2*			*Kształcenie wyłącznie w szkole dla młodzieży
311[52]	Technik pojazdów samochodowych	transportu	X	X	2	-	-	
....								
4	Pracownicy biurowi							
41	Pracownicy obsługi biurowej							
412	Pracownicy do spraw finansowo-statystycznych							
412[01]	Technik rachunkowości	finansów publicznych	-	-	2	2/1	-	
....								
5	Pracownicy usług osobistych i sprzedawcy							
51	Pracownicy usług osobistych i ochrony							
512	Pracownicy usług domowych i gastronomicznych							
512[01]	Kelner	turystyki, rynków rolnych	X	-	2	-	-	
514	Pozostali pracownicy usług osobistych							
514[01]	Fryzjer	gospodarki	-	-	-	-	3	
514[02]	Technik usług fryzjerskich	gospodarki	X	X	2	13/1		

Oznaczenia używane w tabeli:

X - w przypadku technikum i technikum uzupełniającego oznaczenia typu szkoły, w którym może odbywać się kształcenie,

T - technikum, dla absolwentów G (*gimnazjów*),

³² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 kwietnia 2010 r. w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego (Dz. U. z 2007 r. Nr 124 poz. 860 z późn. zm)

ZSZ - (okres kształcenia w latach) dla absolwentów G (*gimnazjów*),
SP - szkoła policealna (okres kształcenia w latach), dla absolwentów LO, LP, T, TU, LU,
SP - szkoła policealna (numer profilu/okres kształcenia w latach) dla absolwentów LP,
TU - technikum uzupełniające; dla absolwentów zsz (zasadniczej szkoły zawodowej) dającej właściwą podbudowę (patrz załącznik nr 8).

Przykład:

- dla zawodu technik usług fryzjerskich 514[02] nauka trwa:
  - w technikum 4 lata,
  - w technikum uzupełniającym 3 lata (*ale tylko dla absolwentów zasadniczej szkoły zawodowej w zawodzie fryzjer 514[01] –patrz załącznik nr 8,*
  - w szkole policealnej 2 lata lub 1 rok, ale tylko dla absolwentów liceów profilowanych np. profil usługowo-gospodarczy (13),
- dla zawodu fryzjer 514[01] w zasadniczej szkole zawodowej nauka trwa 3 lata.
- dla zawodu technik budownictwa 311[04] nauka trwa:
  - w technikum 4 lata,
  - technikum uzupełniającym 3 lata (*ale tylko dla absolwentów zasadniczej szkoły zawodowej w zawodach: murarz, cieśla, betoniarz – zbrojarz, malarz-tapeciarz, posadzkarz, dekarz, technolog robót wykończeniowych w budownictwie, monter konstrukcji budowlanych, monter izolacji budowlanych, kamieniarz, monter instalacji i urządzeń sanitarnych, zdun – patrz załącznik nr 8]*
  - w szkole policealnej 2 lata lub 1,5 roku ale tylko dla absolwentów liceów profilowanych profil kształtowanie środowiska.

Z powyższych przykładów widać, że podczas projektowania (konstruowania i modyfikacji) programów nauczania oraz dopuszczania ich w danej szkole należy sprawdzić czy dany zawód może być realizowany w danym typie szkoły i w wybranej formie.

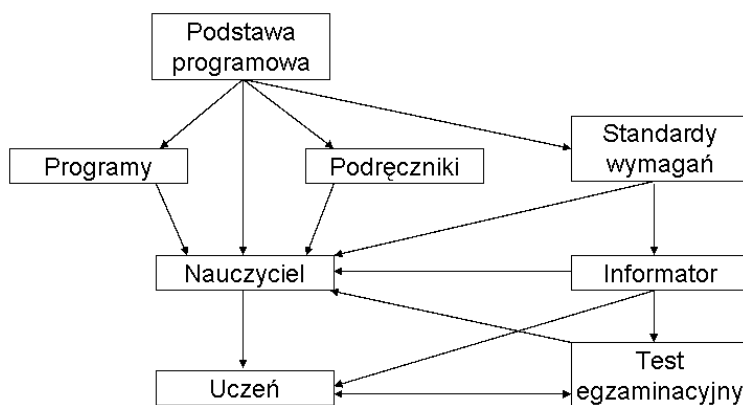
Podstawa programowa

„Podstawa programowa jest dokumentem kierowanym do dyrektorów szkół, nauczycieli, nadzoru pedagogicznego, autorów programów nauczania, pracodawców i decydentów wydających postanowienia o uruchomieniu kształcenia w zawodzie w określonej placówce edukacyjnej. Podstawa stanowi także bazę do opracowywania standardów wymagań będących podstawą przeprowadzania egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe”³³.

Podstawa programowa jest ważnym instrumentem, pozwalającym rządowi sterować praktyką oświatową w zdecentralizowanym systemie oświaty. Pozwala na utrzymanie jednakowego standardu edukacyjnego w całym szkolnictwie.

---

³³ Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu Departament Kształcenia Zawodowego i *Ustawicznego*, „Modułowy program nauczania dla zawodu” Materiał metodyczny dla autorów programu, Warszawa, 24 kwietnia 2003 r.

Rysunek 5. Podstawa programowa jako centrum systemu sterowania praktyką oświatową³⁴

Podstawa programowa są to obowiązkowe, na danym etapie kształcenia, zestawy celów i treści nauczania oraz umiejętności, a także zadania wychowawcze szkoły, które są uwzględniane odpowiednio w programach nauczania oraz umożliwiają ustalenie kryteriów ocen szkolnych i wymagań egzaminacyjnych.³⁵

Podstawa programowa jest to „zasadniczy akt prawny, ustalany przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania, regulujący działania edukacyjne po to, aby każdy uczeń, niezależnie od tego gdzie i przez kogo jest edukowany, nauczony był nie mniej niż określa podstawa programowa”³⁶.

Podział podstaw programowych:

- podstawa programowa wychowania przedszkolnego,
- podstawa programowa kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół,
- podstawa programowa kształcenia w poszczególnych profilach kształcenia ogólnozawodowego,
- podstawa programowa kształcenia w poszczególnych zawodach.

* Uwzględniające w szczególności zestawy celów i treści nauczania, umiejętności uczniów, a także zadania wychowawcze szkoły, odpowiednio do poszczególnych etapów kształcenia i typów szkół oraz zawodów i profili kształcenia ogólnozawodowego

Opracowanie własne

Rysunek 6. Podział podstaw programowych na podstawie Ustawy o systemie oświaty³⁷

³⁴ Konarzewski Krzysztof „Reforma oświaty. Podstawa programowa i warunki kształcenia”, Fundacja Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2004, s. 15

³⁵ Ustawa z dnia 7 września 1991r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2004r. Nr 256, poz.2572, z późn. zm.)

³⁶ E. Goźlińska, „Słowniczek podstawowe pojęcia”, CKE Warszawa 2005

³⁷ Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004r. Nr 256, poz.2572, z późn. zm.)

Podstawa programowa kształcenia ogólnego

Podstawy programowe kształcenia ogólnego w szkołach ponadgimnazjalnych są wdrażane sukcesywnie zgodnie z kalendarzem reformy. **Do zakończenia procesu wdrażania nowych podstaw programowych** stosujemy we wcześniej rozpoczętych „cyklach” kształcenia - podstawy dotychczasowe (mimo że dotychczasowe rozporządzenia w Internetowym Systemie Aktów Prawnych oznaczone są jako uchylone).

Jest to uregulowane w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2009 r. Nr 4 poz. 17) a mianowicie:

Podstawa programowa kształcenia w poszczególnych zawodach

Podstawa programowa w zawodzie - **obowiązkowe na danym etapie kształcenia, zestawy celów i treści nauczania, w tym umiejętności, a także zadania wychowawcze szkoły, które są uwzględniane w programach nauczania oraz umożliwiają ustalenie kryteriów ocen szkolnych i wymagań egzaminacyjnych.**

Podstawy programowe kształcenia w poszczególnych zawodach określa minister właściwy do spraw oświaty i wychowania w porozumieniu z właściwym ministrem lub kierownikiem urzędu centralnego, na którego wniosek zawód został wprowadzony do klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego. Zawiera obowiązkowe dla danego zawodu i uwzględnione następnie w programach nauczania dla danego zawodu – **zestawy umiejętności i treści nauczania**, umożliwiające ustalenie kryteriów ocen szkolnych i wymagań egzaminacyjnych.

Podstawa programowa kształcenia w zawodzie wyznacza wymagania:

- dotyczące zakresu treści kształcenia wynikające z celów kształcenia zawartych w blokach programowych,
- dla autorów programów nauczania,
- organizacyjne wynikające z opisu kwalifikacji absolwenta i specyficznych wymagań kształcenia w zawodzie.

W szkołach zawodowych mogą być realizowane programy, które spełniają wymienione wymagania.

Struktury podstaw programowych kształcenia w zawodzie, oraz ich zmiany w ostatnim dziesięcioleciu zestawiono w tabeli i rysunkach zamieszczonych poniżej.

Tabela 3. Struktura podstaw programowych w zawodzie

Struktura podstaw programowych kształcenia w zawodzie	
podstawy obecnie obowiązujące	dostosowana do nowych podstaw programowych kształcenia ogólnego (Projekt w fazie tworzenia)
Wprowadzane do 2005 roku	
I. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWO-ORGANIZACYJNE KSZTAŁCENIA W ZAWODZIE 1. Opis kwalifikacji absolwenta <ul style="list-style-type: none"> – Umiejętności zawodowe stanowiące kwalifikacje w zawodzie – Wymagania psychofizyczne dla zawodu – Przeciwwskazania zdrowotne 2. Specyficzne wymagania dla zawodu 3. Warunki techniczne 4. Warunki kadrowe 5. Kształcenie w różnych typach szkół 6. Powiązanie kształcenia zawodowego z kształceniem ogólnym II. PODZIAŁ GODZIN NA BLOKI PRZEDMIOTOWE (procentowy podział pozwalający opracować programy nauczania w różnych strukturach) . III. PODSTAWY PROGRAMOWE KSZTAŁCENIA W BLOKACH PROGRAMOWYCH, <ol style="list-style-type: none"> 1. Cele kształcenia, 2. Treści kształcenia, 3. Zalecenia dotyczące oceniania. 	I. CELE KSZTAŁCENIA II. TREŚCI NAUCZANIA-EFEKTY KSZTAŁCENIA A. Efekty kształcenia wspólne dla danego zawodu Efekty kształcenia wspólne dla danego zawodu i zawodów pokrewnych będą obejmowały umiejętności z następujących zakresów: <ol style="list-style-type: none"> 1) bezpieczeństwa i higieny pracy 2) podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej, 3) posługiwania się językiem obcym zawodowym oraz umiejętności związane z obszarami wiedzy, stanowiącymi podbudowę do kształcenia w zawodzie B. Efekty kształcenia właściwe dla danego zawodu, ujęte w kwalifikacjach wyodrębnionych w tym zawodzie C. Kompetencje personalne i społeczne III. WARUNKI REALIZACJI KSZTAŁCENIA PRAKTYCZNEGO W ZAWODZIE IV. ŚCIEŻKI PODWYŻSZANIA LUB NABYWANIA DODATKOWYCH KWALIFIKACJI W ZAWODZIE I ZAWODACH POKREWNYCH
Wprowadzane po 2005 roku	
I. OPIS ZAWODU 1. W wyniku kształcenia w zawodzie absolwent powinien umieć: 1) ..... , 2) ..... , ... , n) ..... Kształtowanie postaw przedsiębiorczych oraz przygotowanie do wejścia na rynek pracy powinno przebiegać zarówno w trakcie kształcenia zawodowego, jak i podczas realizacji zajęć edukacyjnych „Podstawy przedsiębiorczości”. 2. Absolwent szkoły kształcącej w zawodzie .....(nazwa zawodu) powinien być przygotowany do wykonywania następujących zadań zawodowych: 1) ..... , 2) ..... , ... , n) ..... II. BLOKI PROGRAMOWE Zakres umiejętności i treści kształcenia, wynikający z opisu zawodu, zawierają następujące bloki programowe: 1) ..... , 2) ..... , ... , n) ..... BLOK: ..... (nazwa bloku 1) 1. Cele kształcenia Uczeń (słuchacz) w wyniku kształcenia powinien umieć: 1) ..... , 2) ..... , ... , n) ..... 2. Treści kształcenia Treści kształcenia są ujęte w następujących działach programowych: 1) ..... , 2) ..... , ... , n) ..... III. PODZIAŁ GODZIN NA BLOKI PROGRAMOWE (procentowy podział pozwalający opracować programy nauczania w różnych strukturach) . IV. ZALECANE WARUNKI REALIZACJI TREŚCI KSZTAŁCENIA W ZAWODZIE	* w przypadku zawodów z jedną kwalifikacją lit. B otrzymuje brzmienie: Efekty kształcenia właściwe dla zawodu..... (nazwa zawodu) ** w zależności od specyfiki danego zawodu możliwe jest określenie dodatkowego zestawu efektów kształcenia wspólnych dla grupy zawodu
Dotychczas do każdej podstawy programowej opracowano centralnie programy do nauczania w zawodzie zatwierdzone przez ministra właściwego ds. oświaty i wychowania. Od 1.09.2009 r. programy nauczania dopuszcza do użytku szkolnego dyrektor szkoły.	

Procentowy podział na bloki programowe pozwala autorom programów nauczania w zawodzie opracować programy nauczania. Podaje minimalną ilość godzin w udziale procentowym w cyklu kształcenia. Podział dotyczy zarówno kształcenia młodzieży, jak i dorosłych. Obejmuje on 80-90% w zależności od zawodu. Pozostałe godziny są do rozdysponowania przez autorów programów nauczania na dostosowanie kształcenia do potrzeb rynku pracy, w tym specjalizację.

Poniżej przedstawiona jest **prawdopodobna** struktura „nowej” podstawy programowej kształcenia w zawodzie. Jest to jednak tylko jedna z propozycji.

Uwaga

Należy zauważyć, że w części zawodów obowiązują jeszcze podstawy programowe kształcenia w zawodzie o strukturze z lat dziewięćdziesiątych, które już większości zostały wymienione na podstawy wg struktury obowiązującej od 2005 roku.

Nazwa zawodu		Symbol cyfrowy zawodu.....		
Podstawa programowa kształcenia w zawodzie (tworzone do 2005 r.)				
I. Założenia programowe – organizacyjne kształcenia w zawodzie				
1. Opis kwalifikacji absolwenta <ul style="list-style-type: none"> – Umiejętności zawodowe, stanowiące kwalifikacje w zawodzie – Wymagania psychofizyczne dla zawodu – Przeciwwskazania zdrowotne 				
2. Specyficzne wymagania dla zawodu				
3. Warunki techniczne				
4. Warunki kadrowe				
5. Kształcenie w różnych typach szkół				
6. Powiązanie kształcenia zawodowego z kształceniem ogólnym				
II. Podział godzin na bloki programowe (procentowy podział pozwalający opracować programy nauczania w różnych strukturach)				
Nazwa bloku programowego	Minimalna liczba godzin w cyklu kształcenia			
	Podbudowa programowa – gimnazjum, szkoła podstawowa	Podbudowa programowa – szkoła zawodowa	Podbudowa programowa - liceum	
.....				
.....				
Razem	%	%	%	
III. Podstawy programowe kształcenia w blokach programowych				
1 Cele kształcenia				
2. Treści kształcenia				
3. Zalecenia dotyczące oceniania				

Rysunek 7. Przykładowa struktura podstawy programowej kształcenia w zawodzie (wprowadzane do 2005 r.)

Nazwa zawodu		Symbol cyfrowy zawodu.....	
Podstawa programowa kształcenia w zawodzie (tworzone od 2005 r.)			
I. OPIS ZAWODU			
1. W wyniku kształcenia w zawodzie absolwent powinien umieć: 1) ....., 2) ....., ..., n)			
Kształtowanie postaw przedsiębiorczych oraz przygotowanie do wejścia na rynek pracy powinno przebiegać zarówno w trakcie kształcenia zawodowego, jak i podczas realizacji zajęć edukacyjnych „Podstawy przedsiębiorczości”.			
2. Absolwent szkoły kształcącej w zawodzie .....(nazwa zawodu) powinien być przygotowany do wykonywania następujących zadań zawodowych: 1) ....., 2) ....., ..., n)			
II. BLOKI PROGRAMOWE			
Zakres umiejętności i treści kształcenia, wynikający z opisu zawodu, zawierają następujące bloki programowe: 1) ....., 2) ....., ..., n)			
BLOK: ..... (nazwa bloku 1)			
1. Cele kształcenia			
Uczeń (słuchacz) w wyniku kształcenia powinien umieć: 1) ....., 2) ....., ..., n)			
2. Treści kształcenia			
Treści kształcenia są ujęte w następujących działach programowych: 1) ....., 2) ....., ..., n)			
III. PODZIAŁ GODZIN NA BLOKI PROGRAMOWE (procentowy podział pozwalający opracować programy nauczania w różnych strukturach)			
Nazwa bloku programowego	Minimalna liczba godzin w cyklu kształcenia		
	Podbudowa programowa – gimnazjum, szkoła podstawowa	Podbudowa programowa – szkoła zawodowa	Podbudowa programowa – liceum
.....			
.....			
Razem	%	%	%
IV. ZALECANE WARUNKI REALIZACJI TREŚCI KSZTAŁCENIA W ZAWODZIE			

Rysunek 8. Przykładowa struktura podstawy programowej kształcenia w zawodzie (wprowadzane po 2005 r.)

Nazwa zawodu		Symbol cyfrowy zawodu.....	
PODSTAWA PROGRAMOWA KSZTAŁCENIA W ZAWODZIE			
I. CELE KSZTAŁCENIA			
Absolwent .....(typ szkoły) kształcącej w zawodzie .....(nazwa zawodu) powinien być przygotowany do wykonywania następujących zadań zawodowych:			
1) ....., 2) ....., ..., n)			
II. TREŚCI NAUCZANIA – EFEKTY KSZTAŁCENIA			
Do wykonywania wyżej wymienionych zadań zawodowych niezbędne jest osiągnięcie zakładanych efektów kształcenia, na które składają się:			
A. Efekty kształcenia, wspólne dla zawodu ..... (nazwa zawodu) i zawodów pokrewnych			
1. Bezpieczne wykonywanie pracy.			
Uczeń: 1) ....., 2) ....., ..., n)			
2. Podejmowanie i potwierdzenie działalności gospodarczej			
Uczeń: 1) ....., 2) ....., ..., n)			
3. Język obcy zawodowy			
Uczeń: 1) ....., 2) ....., ..., n)			
4. Umiejętności stanowiące podbudowę do kształcenia w zawodzie nieujęte w podstawie programowej kształcenia ogólnego			
Uczeń: 1) ....., 2) ....., ..., n)			
B. Efekty kształcenia, właściwe dla zawodu .....(nazwa zawodu), ujęte w kwalifikacjach wyodrębnionych w tym zawodzie*:			
Kwalifikacja .....(nazwa kwalifikacji)			
1. ....(Nazwa jednostki efektów kształcenia)	Uczeń: 1) ....., 2) ....., ..., n)		
2. ....(Nazwa jednostki efektów kształcenia)	Uczeń: 1) ....., 2) ....., ..., n)		
Kwalifikacja .....(nazwa kwalifikacji)			
1. ....(Nazwa jednostki efektów kształcenia)	Uczeń: 1) ....., 2) ....., ..., n)		
2. ....(Nazwa jednostki efektów kształcenia)	Uczeń: 1) ....., 2) ....., ..., n)		
C. Kompetencje personalne i społeczne			
1) ....., 2) ....., ..., n)			
III. WARUNKI REALIZACJI KSZTAŁCENIA PRAKTYCZNEGO W ZAWODZIE			
IV. ŚCIEŻKI PODWYŻSZANIA LUB NABYWANIA DODATKOWYCH KWALIFIKACJI W ZAWODZIE I ZAWODACH POKREWNYCH			

* w przypadku zawodów z jedną kwalifikacją lit. B otrzymuje brzmienie: **Efekty kształcenia właściwe dla zawodu..... (nazwa zawodu)**

** w zależności od specyfiki danego zawodu możliwe jest określenie dodatkowego zestawu efektów kształcenia wspólnych dla grupy zawodów

Opracowanie własne

Rysunek 9. Przykładowa struktura projektowanej nowej podstawy programowej kształcenia w zawodzie³⁸

³⁸ Nowa podstawa programowa kształcenia w zawodzie Materiał metodyczny dla autorów Ministerstwo Edukacji Narodowej DKZiU Warszawa 2010 r.

Opracowanie własne

Rysunek 10. Graficzne przedstawienie treści nauczania w nowej podstawie programowej³⁹

Projekt nowych podstaw programowych jest w fazie tworzenia i być może ostatecznie wypracowana wersja będzie miała inną postać niż przedstawiona w tym opracowaniu.

Ramowe plany nauczania

Ramowy plan nauczania zawiera tygodniowy wymiar godzin zajęć edukacyjnych dla odpowiednich okresów nauczania o wyróżnionych celach stanowiących całość dydaktyczną w szkole. Ramowe plany nauczania określa w drodze rozporządzenia minister właściwy do spraw oświaty i wychowania.

W ramowych planach nauczania określono liczbę godzin przeznaczonych na kształcenie zawodowe w zależności od typu szkoły i formy nauczania. Jest ona jednakowa tak dla kształcenia z wykorzystaniem programów przedmiotowych jak i modułowych. Reguluje to Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 12 lutego 2002 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych Dz. U. z 2002 r. Nr 15, poz.142; (wraz ze zmianami: Dz. U. z 2002 r. Nr 137, poz. 1155; Dz. U. z 2003 r. Nr 39, poz.337; Dz. U. z 2003 r. Nr 116, poz.1093, Dz. U. z 2004 r. Nr 43, poz. 393; Dz. U. z 2005 r. Nr 30, poz. 252; Dz. U. z 2008 r. Nr 72, poz. 420; Dz. U. z 2009 r. Nr 54, poz.442).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 marca 2009r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (Dz. U. Nr 54, poz. 442)

Zgodnie z § 3 ust. 1 ww. rozporządzenia dyrektorzy ponadgimnazjalnych szkół prowadzących kształcenie zawodowe ustalają szkolne plany nauczania dla typów szkół, w których będzie realizowane kształcenie w danym zawodzie.

³⁹ Nowa podstawa programowa kształcenia w zawodzie- Materiał metodyczny dla autorów MEN DKZiU, Warszawa 2010

Tabela 4. Liczba godzin obowiązkowych zajęć edukacyjnych z kształcenia zawodowego według programu nauczania dla zawodu dla poszczególnych typów szkół młodzieżowych i dla dorosłych z uwzględnieniem formy prowadzenia zajęć

Typ szkoły	Dla młodzieży liczba godzin tygodniowo	Dla dorosłych liczba godzin tygodniowo forma stacjonarna	Dla dorosłych liczba godzin forma zaoczna
Zasadnicza szkoła zawodowa , (dwuletnia) w tym zasadnicza szkoła zawodowa specjalna dla uczniów niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie, zagrożonych niedostosowaniem społecznym, zagrożonych uzależnieniem, z zaburzeniami zachowania ^{a)}	34	26	468
Technikum czteroletnie w tym czteroletnie technikum specjalne dla uczniów niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie, zagrożonych niedostosowaniem społecznym, zagrożonych uzależnieniem, z zaburzeniami zachowania ⁴⁰ Praktyka zawodowa..... tygodni w klasie/semestrze ^{b)}	50	35	630
Trzyletnie technikum uzupełniające dla absolwentów zasadniczej szkoły zawodowej, w tym trzyletnie technikum uzupełniające specjalne dla uczniów niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie, zagrożonych niedostosowaniem społecznym, zagrożonych uzależnieniem, z zaburzeniami zachowania Praktyka zawodowa..... tygodni w klasie/semestrze ^{b)}	31	24	414
Szkoła policealna na podbudowie programowej liceum profilowanego o profilu odpowiadającym tej samej co zawód ^{a)} dziedzinie gospodarki, w tym szkoły policealnej specjalnej dla uczniów niesłyszących i słabo słyszących, niewidomych i słabowidzących oraz z niepełnosprawnością ruchową ^{c)} Praktyka zawodowa..... tygodni w klasie/semestrze ^{b)}	32	24	432
Szkoła policealna na podbudowie programowej szkół dających wykształcenie średnie, w tym szkoły policealnej specjalnej dla uczniów niesłyszących i słabosłyszących niewidomych i słabowidzących oraz z niepełnosprawnością ruchową	50	37	682

a)

- W przypadku okresu nauczania dłuższego niż dwuletni zajęcia edukacyjne realizuje się w każdej klasie, zgodnie z odrębnymi przepisami.
- W przypadku ustalenia dla danego zawodu okresu nauczania dłuższego niż dwuletni - wymiar godzin z zakresu kształcenia zawodowego zwiększa się proporcjonalnie, natomiast w przypadku przedmiotów ogólnokształcących, z wyjątkiem zajęć edukacyjnych wychowanie fizyczne oraz religia/etyka, zachowuje się wymiar godzin ustalony dla dwuletniego okresu nauczania, z tym że dopuszcza się realizowanie przedmiotów ogólnokształcących w całym okresie nauczania.

⁴⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 12 lutego 2002 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (Dz. U. z 2002 r., Nr 137, poz. 1155)

- Podziału godzin przeznaczonych na kształcenie **teoretyczne i kształcenie praktyczne w zasadniczej szkole zawodowej** w danym zawodzie dokonuje dyrektor szkoły, z tym że wymiar godzin przeznaczonych na **kształcenie praktyczne** w zasadniczej szkole zawodowej dwuletniej nie może wynosić mniej niż 60% godzin, przewidzianych na kształcenie zawodowe; w przypadku uczniów – młodocianych pracowników dyrektor szkoły dokonuje podziału godzin w porozumieniu z pracodawcami, z uwzględnieniem Kodeksu pracy; w oddziałach wielozawodowych dla uczniów młodocianych – pracowników nauczanie przedmiotów zawodowych teoretycznych odbywa się odrębnie dla każdego zawodu przez okres 4 tygodni w każdej klasie, w wymiarze 34 godzin tygodniowo,
- b) Dyrektor szkoły ustala klasy/semestry, w których będzie realizowana praktyka zawodowa w wymiarze określonym w programie nauczania
- c) Kształcenie w jednorocznej szkole policealnej dotyczy zawodów na poziomie kwalifikacji technika.

Tabela 5. Ramowy plan nauczania dla zasadniczej szkoły zawodowej, w tym zasadniczej szkoły zawodowej specjalnej dla uczniów niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie, zagrożonych niedostosowaniem społecznym, zagrożonych uzależnieniem, z zaburzeniami zachowania

Obowiązkowe zajęcia edukacyjne	Dla młodzieży liczba godzin tygodniowo w dwuletnim okresie nauczania	Dla dorosłych liczba godzin tygodniowo w dwuletnim okresie nauczania semestry I-IV	Dla dorosłych liczba godzin w dwuletnim okresie nauczania semestry I-IV
	Klasy I-II	Forma stacjonarna	Forma zaoczna
Kształcenie zawodowe według programu nauczania dla zawodu ^{c)}	34	26	468
Razem zajęć godzin dydaktycznych ^{d)}	70	40	720

^{c)} podziału godzin przeznaczonych na kształcenie teoretyczne i kształcenie praktyczne w danym zawodzie dokonuje dyrektor szkoły, z tym że wymiar godzin przeznaczonych na kształcenie praktyczne w zasadniczej szkole zawodowej dwuletniej nie może wynosić mniej niż 20 godzin, a w zasadniczej szkole zawodowej trzyletniej — mniej niż 30 godzin; w przypadku uczniów — młodocianych pracowników dyrektor szkoły dokonuje podziału godzin w porozumieniu z pracodawcami, z uwzględnieniem przepisów kodeksu pracy; w oddziałach wielozawodowych nauczanie przedmiotów zawodowych teoretycznych odbywa się odrębnie dla każdego zawodu przez okres 4 tygodni w każdej klasie, w wymiarze 34 godzin tygodniowo,

^{d)} w przypadku ustalenia dla danego zawodu okresu nauczania dłuższego niż dwuletni - wymiar godzin z zakresu kształcenia zawodowego zwiększa się proporcjonalnie, natomiast w przypadku przedmiotów ogólnokształcących, z wyjątkiem zajęć edukacyjnych wychowanie fizyczne oraz religia/etyka, zachowuje się wymiar godzin ustalony dla dwuletniego okresu nauczania, z tym, że dopuszcza się realizowanie przedmiotów ogólnokształcących w całym okresie nauczania.

Tabela 6. Ramowy plan nauczania dla czteroletniego technikum w tym czteroletniego technikum specjalnego dla uczniów niepełnosprawnych), niedostosowanych społecznie, zagrożonych niedostosowaniem społecznym, zagrożonych uzależnieniem, z zaburzeniami zachowania ⁴¹

Obowiązkowe zajęcia edukacyjne	Dla młodzieży liczba godzin tygodniowo w czteroletnim okresie nauczania	Dla dorosłych liczba godzin tygodniowo w czteroletnim okresie nauczania semestr I-VIII	Dla dorosłych liczba godzin w czteroletnim okresie nauczania semestr I-VIII
	Klasy I-IV	Forma stacjonarna	Forma zaoczna
Kształcenie zawodowe według programu nauczania dla zawodu	50	35	630
Praktyka zawodowa .... tygodni			

Tabela 7. Ramowy plan nauczania dla trzyletniego technikum uzupełniającego dla absolwentów zasadniczej szkoły zawodowej, w tym trzyletniego technikum uzupełniającego specjalnego dla uczniów niepełnosprawnych), niedostosowanych społecznie, zagrożonych niedostosowaniem społecznym, zagrożonych uzależnieniem, z zaburzeniami zachowania (załącznik nr2)

Obowiązkowe zajęcia edukacyjne	Dla młodzieży liczba godzin tygodniowo w trzyletnim okresie nauczania	Dla dorosłych liczba godzin tygodniowo w trzyletnim okresie nauczania semestr I-VI	Dla dorosłych liczba godzin w trzyletnim okresie nauczania semestr I-VI
	Klasy I-III	Forma stacjonarna	Forma zaoczna
Kształcenie zawodowe według programu nauczania dla zawodu	31	24	414
Praktyka zawodowe.... tygodni			

Tabela 8. Ramowy plan nauczania dla szkoły policealnej na podbudowie programowej liceum profilowanego o profilu odpowiadającym tej samej co zawód ^{a)} dziedzinie gospodarki, w tym szkoły policealnej specjalnej dla uczniów niesłyszących i słabo słyszących, niewidomych i słabowidzących oraz z niepełnosprawnością ruchową

Obowiązkowe zajęcia edukacyjne	Dla młodzieży liczba godzin tygodniowo w rocznym okresie nauczania	Dla dorosłych liczba godzin tygodniowo w rocznym okresie nauczania	Dla dorosłych liczba godzin w rocznym okresie nauczania
	Klasy I-III	Forma stacjonarna	Forma zaoczna
Kształcenie zawodowe według programu nauczania dla zawodu	32	24	432

^{a)} Kształcenie w jednorocznej szkole policealnej dotyczy zawodów na poziomie kwalifikacji technika.

⁴¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 12 lutego 2002 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (Dz. U. z 2002 r., Nr 137, poz. 1155 z późniejszymi zmianami)

Tabela 9. Ramowy plan nauczania dla szkoły policealnej na podbudowie programowej szkół dających wykształcenie średnie, w tym szkoły policealnej specjalnej dla uczniów niesłyszących i słabo słyszących, niewidomych i słabowidzących oraz z niepełnosprawnością ruchową

Obowiązkowe zajęcia edukacyjne	Dla młodzieży liczba godzin tygodniowo w dwuletnim okresie nauczania	Dla dorosłych liczba godzin tygodniowo w dwuletnim okresie nauczania Semestr I-IV	Dla dorosłych liczba godzin w dwuletnim okresie nauczania Semestr I-IV
	Semestr I-IV	Forma stacjonarna	Forma zaoczna
Kształcenie zawodowe według programu nauczania dla zawodu	50	37	682

Szkolne plany nauczania

Zgodnie z § 3.1 rozporządzenia MENiS z dnia 12 lutego 2002r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (Dz. U. Nr 15, poz. 142, z późn. zm.) dyrektorzy szkół prowadzących kształcenie zawodowe ustalają szkolne plany nauczania dla typów szkół, w których będzie realizowane kształcenie w danym zawodzie. Liczba godzin, przewidziana na kształcenie zawodowe w danym typie szkoły, powinna być zgodna z ramowym planem nauczania dla danego typu szkoły, w tym z przyjętą formą organizacyjną kształcenia.

Zgodnie z rozporządzeniem⁴² w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych, na podstawie **ramowego planu** nauczania dyrektor szkoły ustala **szkolny plan nauczania**, w którym określa dla poszczególnych klas i oddziałów na danym etapie edukacyjnym tygodniowy wymiar godzin:

- 1) obowiązkowych zajęć edukacyjnych,
  - 2) zajęć religii/etyki,
  - 3) dodatkowych zajęć edukacyjnych..., jeżeli takie zajęcia są prowadzone.
- ✓ W szkolnym planie nauczania należy dodatkowo uwzględnić dla uczniów niepełnosprawnych, w zależności od rodzaju i stopnia niepełnosprawności uczniów zajęcia rewalidacyjne:
  - ✓ W zasadniczej szkole zawodowej, trzyletnim liceum profilowanym, czteroletnim technikum, trzyletnim technikum uzupełniającym dla absolwentów zasadniczej szkoły zawodowej i szkole policealnej o okresie nauczania nie dłuższym niż 2,5 roku szkolny plan nauczania zawiera, oprócz zajęć edukacyjnych z zakresu kształcenia ogólnego, odpowiednio zajęcia edukacyjne z zakresu kształcenia ogólnozawodowego, określone w programach nauczania dla poszczególnych profili, albo zajęcia edukacyjne z zakresu kształcenia zawodowego, określone w programach nauczania dla poszczególnych zawodów.

⁴² Rozporządzenie MENiS z dnia 12 lutego 2002 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych. (Dz. U. z dnia 25 lutego 2002 r. Nr 15, poz.142 z późn. zm.)

- ✓ Jeżeli w szkole jest organizowane nauczanie w klasach łączonych, dyrektor szkoły dostosowuje odpowiednio ramowy plan nauczania, z uwzględnieniem możliwości pełnej realizacji przyjętych programów nauczania. W szkolnych planach nauczania w szkołach (oddziałach) dla mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, należy dodatkowo uwzględnić godziny na naukę języka mniejszości narodowej, etnicznej lub języka regionalnego.
- ✓ Na szkolnym planie nauczania należy zamieścić nazwę i symbol cyfrowy zawodu oraz numer dopuszczonego do użytku szkolnego programu nauczania. Liczba godzin przewidziana na kształcenie zawodowe w danym typie szkoły, powinna być zgodna z ramowym planem nauczania dla danego typu szkoły, w tym przyjętą formą organizacyjną kształcenia.
- ✓ W grupie przedmiotów (modułów) w planie nauczania wymienić należy nazwy wszystkich przedmiotów (modułów) zawodowych ujętych w programie nauczania zawodu. Ustalając wymiary godzin na poszczególne przedmioty (moduły) zawodowe, dla każdej klasy (lub semestru w szkołach dla dorosłych i policealnych), należy kierować się wymaganiami programowymi tych przedmiotów (modułów) w całym okresie kształcenia i korelacją międzyprzedmiotową, lub w przypadku programów o strukturze modułowej – dydaktyczną mapą modułów.
- ✓ Praktyka zawodowa powinna być określona w wymiarze określonym w programie nauczania.
- ✓ W szkolnych planach nauczania należy wydzielić godziny do dyspozycji dyrektora (D) oraz organu prowadzącego (O). Przykładowy szkolny plan nauczania dla technikum przedstawiony jest w załączniku nr 8.

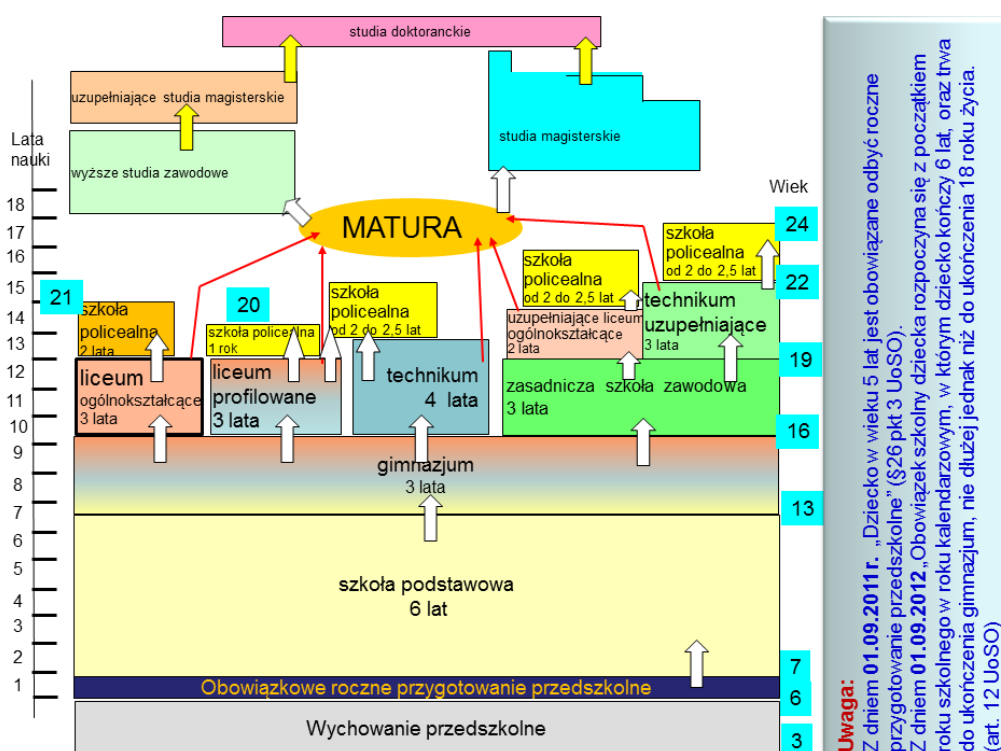
Do prac przy planowaniu dobrze jest wykorzystać arkusz kalkulacyjny, w którym podczas prac projektowych można zastosować formatowanie warunkowe, zabezpieczające przed pomyłkami technicznymi.

Kształcenie zawodowe

Organizacja kształcenia zawodowego jest poważnym wyzwaniem dla wszystkich podmiotów-uczestników tego procesu. Jest to złożony system zależności i korelacji pomiędzy procesami dydaktycznymi, działaniami organizacyjnymi i logistycznymi, na które istotny wpływ ma także gospodarka i ekonomia.

Nie zawsze uświadamiamy sobie, że na początku etapu projektowania tego systemu jest tworzenie polityki oświatowej państwa. Według niej konstruowane są podstawy programowe, według których powstają programy nauczania dla zawodu. Od tego początkowego etapu może, zależeć powodzenie dalszych działań. Z tego też powodu wszystkie podmioty biorące udział w tym początkowym etapie, powinny mieć pełną wiedzę nie tylko merytoryczną, ale także metodyczno-dydaktyczną i organizacyjną.

Organizacja kształcenia zawodowego.

Rysunek 11. Miejsce kształcenia zawodowego w systemie oświaty⁴³

Kształcenie zawodowe w szkołach musi być zorganizowane zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa. Jego organizacja uzależniona jest od wielu czynników, takich jak:

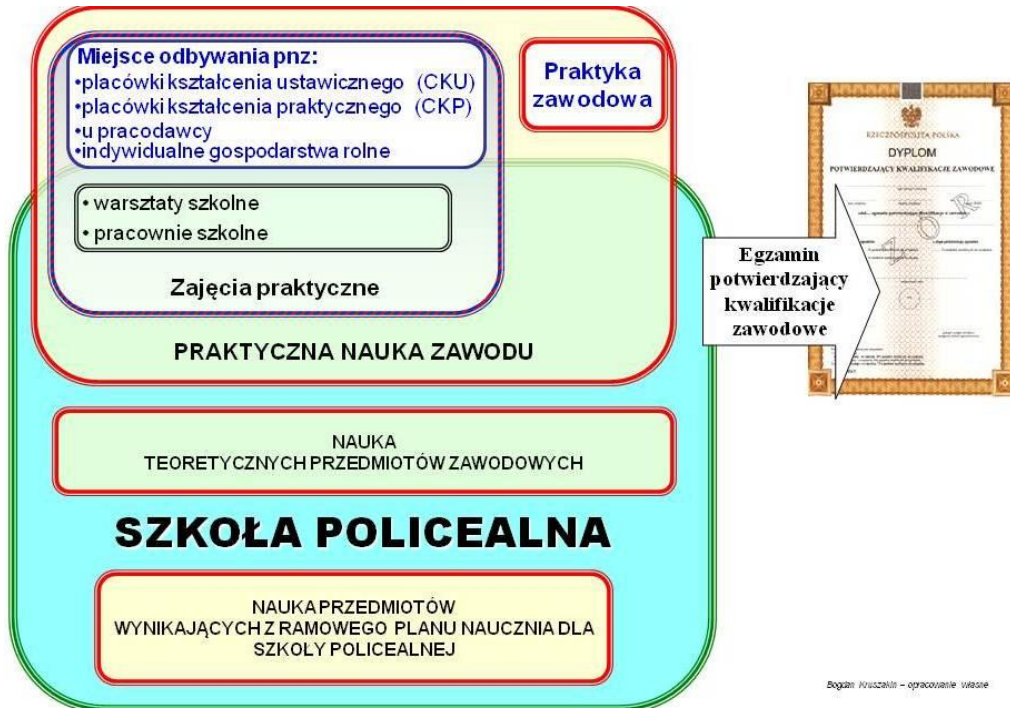
- typ szkoły i struktura, w jakiej funkcjonuje szkoła,
- kadra dydaktyczna,
- posiadana baza dydaktyczna,
- wybór programu nauczania (przedmiotowy lub modułowy),
- organizacja praktycznej nauki zawodu,
- miejsce odbywania zajęć praktycznych i praktyk zawodowych
- warunki lokalne.

To one oraz aktywność szkół i organów prowadzących wpływają na ostateczny kształt organizacji kształcenia zawodowego. Przedstawione dalej graficzne schematy możliwej organizacji zajęć w poszczególnych typach szkół uwzględniają tylko zależność od wybranego rodzaju programu nauczania i miejsca prowadzenia praktycznej nauki zawodu w ramach jednego typu szkoły. Są to tylko przykłady najprostszyc rozwiązań. Nie ukazują złożoności występującej w zespołach szkół w ramach których funkcjonują różne typy szkół i formy kształcenia. Mogą być tworzone zespoły szkół złożone ze wszystkich typów szkół, prowadzących kształcenie tak dla młodzieży, jak i dla dorosłych. Zajęcia mogą odbywać się z wykorzystaniem modułowych i przedmiotowych programów nauczania.

⁴³Na podstawie <http://www.kuratorium.lublin.pl/?akc=akt&op=szcz&id=1220> (01.03.2010) Kruszakin Bogdan

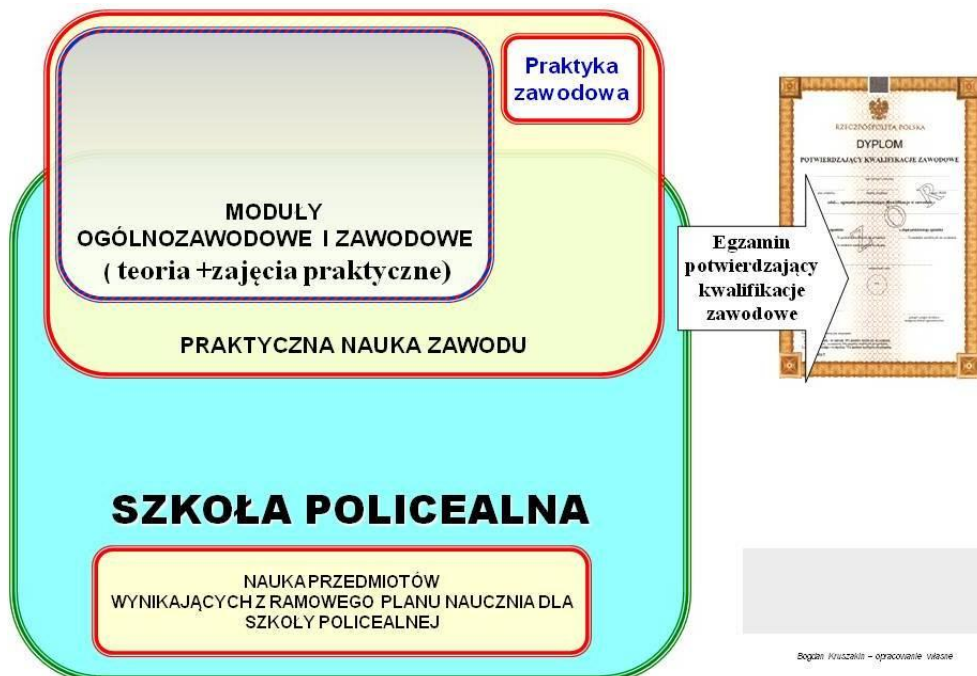
W szkole mogą być zorganizowane oddziały wielozawodowe kształcące młodocianych pracowników. Dokładne opisanie tych rozwiązań wykracza poza założony zakres tego opracowania.

a)

Uwaga: Kolorem niebieskim oznaczono naukę poza szkołą

b)

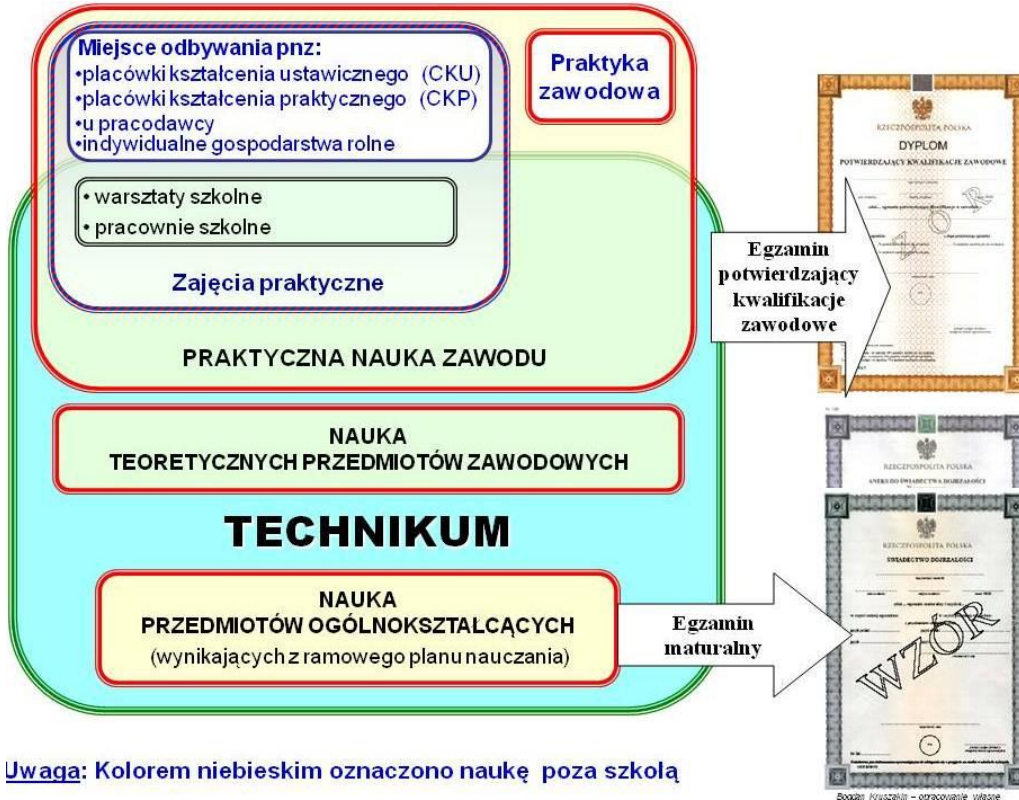
Uwaga: Kolorem niebieskim oznaczono naukę poza szkołą

Rysunek 12. Organizacja zajęć w szkole policealnej w zależności od wybranego rodzaju programu nauczania.

a) przy programie przedmiotowym, b) przy programie modułowym.

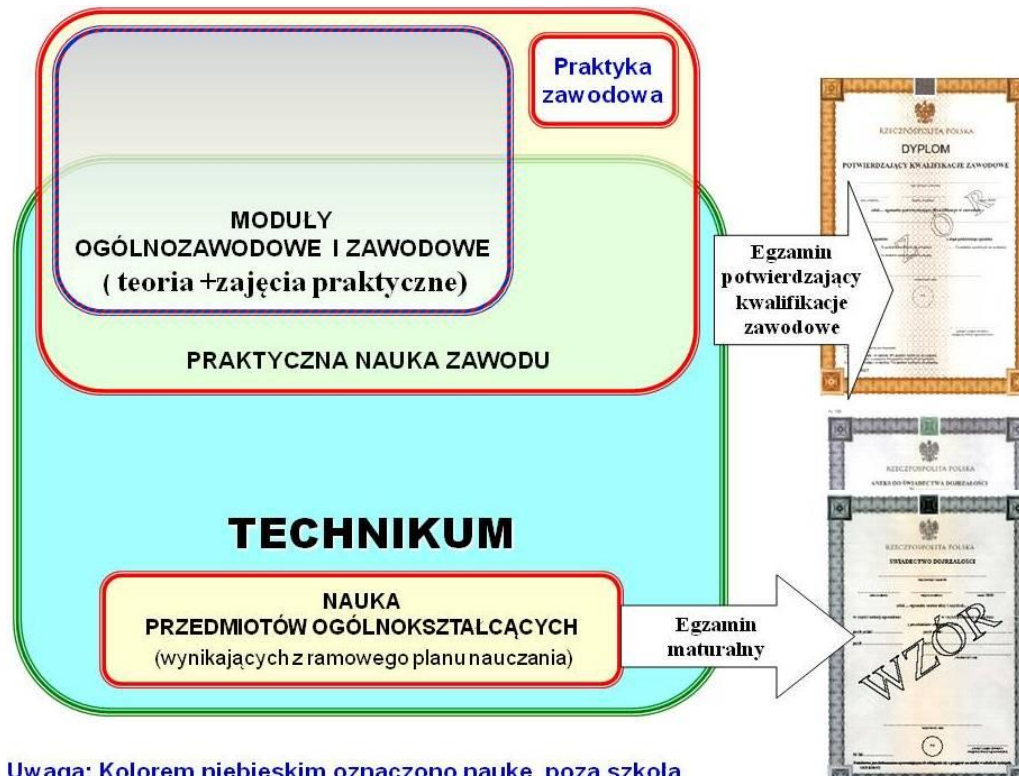

a)

Uwaga: Kolorem niebieskim oznaczono naukę poza szkołą

b)

Uwaga: Kolorem niebieskim oznaczono naukę poza szkołą

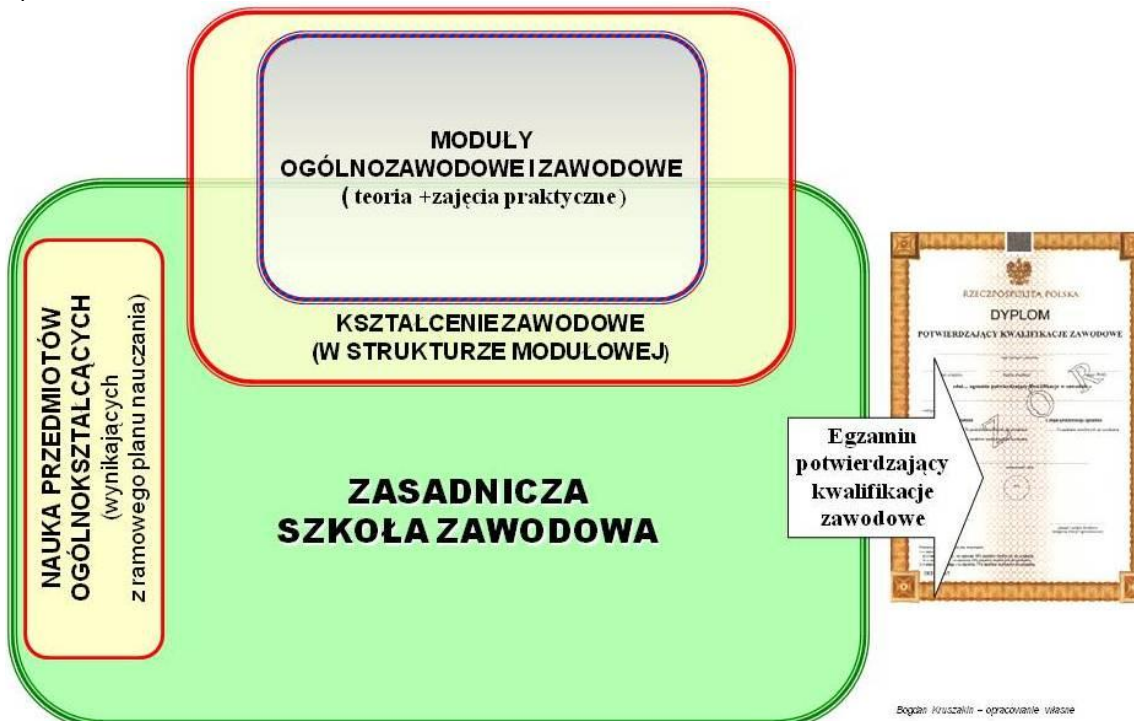
Rysunek 13. Organizacja zajęć w technikum w zależności od wybranego rodzaju programu nauczania.

a) przy programie przedmiotowym, b) przy programie modułowym.

a)

b)

Rysunek 14. Organizacja zajęć w zasadniczej szkole zawodowe w zależności od wybranego rodzaju programu nauczania.

a) przy programie przedmiotowym, b) przy programie modułowym.

Oddziały wielozawodowe i kształcanie teoretyczne młodocianych

Kształcenie młodocianych pracowników w oddziałach wielozawodowych ma odmienną organizację niż nauka w tradycyjnych oddziałach zasadniczej szkoły zawodowej. W takim oddziale każdy uczeń może kształcić się w innym zawodzie (np. może zaistnieć przypadek, że w jednym oddziale 32 uczniów kształci się w 32 zawodach). Organizacja takiej klasy wygląda następująco: młodociani pracownicy (skierowani przez pracodawców):

- w szkole uczą się przedmiotów ogólnych - wynikających z ramowych planów nauczania w zasadniczej szkoly zawodowej,
- u pracodawcy na podstawie umowy o pracę jako pracownicy młodociani odbywają praktyczną naukę zawodu,
- teoretycznych przedmiotów zawodowych w każdej klasie na czterotygodniowych turnusach (kursach): w ośrodkach kształcania i doskonalenia zawodowego (ODiDZ) prowadzących naukę w formie czterotygodniowych turnusów (kursów) odbywających się podczas całego cyklu kształcenia.

Zgodnie z przepisami turnusy powinny liczyć minimum 20 uczniów-pracowników młodocianych (za zgodą organu prowadzącego ośrodek liczba młodocianych uczestniczących w turnusie może być mniejsza niż 20).

Często zdarza się, że w danym (rzadko wybranym) zawodzie zgłasza się bardzo mała liczba uczestników turnusu. Trudno więc znaleźć ośrodek kształcący w takim zawodzie i jednocześnie zebrać grupę spełniającą warunek liczebności na jeden turnus z powiatu, województwa, a niekiedy nawet z całego kraju. Rozwiązaniem tego problemu jest wyszukanie takiego ośrodka na terenie kraju, który podejmie się kształcenia w takim zawodzie i przyjmie uczniów z wielu szkół. Istnieje też możliwość organizacji zajęć w formie konsultacji zgodnie z rozporządzeniem zgodnie z którym:

„§ 19.1. Dyrektor Ośrodka w porozumieniu z organem prowadzącym może w uzasadnionych przypadkach, w szczególności w przypadkach losowych, zorganizować kształcanie teoretyczne młodocianych w formie konsultacji indywidualnych, zwanych dalej „konsultacjami”.

2. Liczba godzin konsultacji wynosi co najmniej 20% liczby godzin przewidzianych na nauczanie przedmiotów zawodowych teoretycznych określonych w przepisach w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych”⁴⁴.

Ośrodki prowadzące kształcanie teoretyczne młodocianych pracowników mogą zawrzeć porozumienie w sprawie koordynacji organizacji kształcenia teoretycznego. Zdecydowana większość ośrodków korzysta z tej możliwości prawnej do wspólnej organizacji kształcenia. Dzięki tej formie współpracy można zapewnić wszystkim

---

⁴⁴ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia z dnia 15 czerwca 2009 r. w sprawie publicznych placówek kształcenia ustawicznego, publicznych placówek kształcenia praktycznego oraz publicznych ośrodków kształcania i doskonalenia zawodowego(Dz. U. 2009 Nr 99, poz. 828 s. 7352)

pracownikom młodocianym możliwość nauki teoretycznych przedmiotów zawodowych.

Sprawy związane z koordynacją reguluje Rozporządzenie MEN w sprawie publicznych placówek kształcenia ustawicznego, publicznych placówek kształcenia praktycznego oraz publicznych ośrodków dokształcania i doskonalenia zawodowego:

„§ 23. 1. Organy prowadzące ośrodki mogą, w drodze porozumienia, wyznaczyć jeden z ośrodków do koordynowania dokształcania teoretycznego młodocianych na terenie danego województwa lub województw, po zasięgnięciu opinii organu lub organów sprawujących nadzór pedagogiczny nad tymi ośrodkami.

2. Ośrodek, o którym mowa w ust. 1, realizuje zadania określone w § 16 ust. 2 i 3, a ponadto gromadzi, analizuje i upowszechnia informacje o zakresie i potrzebach dokształcania teoretycznego młodocianych, prowadzonego przez ośrodki działające na terenie danego województwa lub województw.

3. Porozumienie, o którym mowa w ust. 1, określa w szczególności zadania ośrodka w zakresie koordynacji dokształcania teoretycznego młodocianych oraz warunki finansowania zadań ośrodka w tym zakresie.”⁴⁵

Przy podejmowaniu decyzji o wyborze (modernizacji czy napisaniu autorskiego) programu nauczania dla zawodu należy zwrócić szczególną uwagę na specyfikę organizacji kształcenia zawodowego. Uczeń - pracownik młodociany będzie odbywał naukę teoretycznych przedmiotów zawodowych na kursach w Ośrodkach Dokształcania i Doskonalenia Zawodowego.

Zgodnie z § 22.1. cytowanego rozporządzenia dyrektor ośrodka, na podstawie skierowania przez pracodawców i szkoły sporządza plan dokształcania teoretycznego młodocianych na dany rok szkolny w terminie do **dnia 30 kwietnia** danego roku

W przypadku wprowadzenia autorskiego programu nauczania szkoła będzie miała obowiązek znalezienia ośrodka do kształcenia teoretycznego przedmiotów zawodowych, który będzie chciał realizować ten program w całym cyklu kształcenia i zagwarantuje realizację podstawy programowej. Zadanie to może okazać się trudne do realizacji (*bądź nawet niewykonalne*). **Zatem przy wyborze programu nauczania należy rozważyć ten aspekt i wcześniej porozumieć się z ODiDZ.**

Przed podjęciem tych decyzji powinno się rozważyć też możliwość skorzystania ze stworzonych przez prawodawcę uregulowań w zakresie koordynacji dokształcania teoretycznego młodocianych.

⁴⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 czerwca 2009 r. w sprawie publicznych placówek kształcenia ustawicznego, publicznych placówek kształcenia praktycznego oraz publicznych ośrodków dokształcania i doskonalenia zawodowego, (Dz. U. Nr 99, poz. 828) s. 7353

Praktyczna nauka zawodu

Praktyczna nauka zawodu uczniów organizowana jest przez szkołę, młodocianych pracowników przez pracodawcę, który zawarł z nimi umowę o pracę w celu przygotowania zawodowego. Praktyczna nauka zawodu odbywa się w formie:

- zajęć praktycznych
- praktyk zawodowych.

W przypadku kształcenia z wykorzystaniem programów modułowych nie ma wydzielonych zajęć praktycznych, które realizowane są w modułach. Sprawy związane z praktyczną nauką zawodu reguluje nowe Rozporządzenie MEN z dnia 15 grudnia 2010 r. w sprawie praktycznej nauki zawodu (Dz.U. z 2010, Nr 244, poz. 1626).

Opracowanie własne

Rysunek 15. Praktyczna nauka zawodu

Praktyczna nauka zawodu (z wykorzystaniem programów przedmiotowych i modułowych) może odbywać się w:

- warsztatach szkolnych,
- pracowniach szkolnych,
- placówkach kształcenia ustawicznego,
- placówkach kształcenia praktycznego,
- u pracodawcy,
- w indywidualnych gospodarstwach rolnych.

Do dnia 31 grudnia 2010 r nauka odbywała się także w szkolnych gospodarstwach pomocniczych, które to z dniem 1 stycznia 2011 r uległy likwidacji i mogły być przekształcone w jednostkę budżetową.

Cytowane wyżej rozporządzenie w sprawie praktycznej nauki zawodu⁴⁶ w § 4 ust 6 precyzuje, że:

6. Zakres wiadomości i umiejętności nabywanych przez uczniów na zajęciach praktycznych i praktykach zawodowych oraz wymiar godzin tych zajęć i praktyk określa program nauczania dla zawodu dopuszczony do użytku w danej szkole **przez dyrektora szkoły**,

a w § 6 określa, że:

„...1. Praktyczna nauka zawodu uczniów i młodocianych jest prowadzona indywidualnie lub w grupach. Liczba uczniów lub młodocianych w grupie

⁴⁶ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 grudnia 2010 r. w sprawie praktycznej nauki zawodu (Dz.U. z 2010 r. Nr 244, poz. 1626)

powinna umożliwiać realizację programu nauczania dla zawodu dopuszczonego do użytku w danej szkole przez dyrektora szkoły i uwzględnić specyfikę nauczanego zawodu, przepisy bezpieczeństwa i higieny pracy oraz przepisy w sprawie prac wzbronionych młodocianym, a także warunki lokalowe i techniczne w miejscu odbywania praktycznej nauki zawodu. ”

Praktyka zawodowa

Praktyki zawodowe organizowane są dla uczniów w celu zastosowania i pogłębienia zdobytej wiedzy i umiejętności zawodowych w rzeczywistych warunkach pracy.

„Praktyka zawodowa jest pozaszkolną formą kształcenia o czasie trwania uzależnionym od złożoności umiejętności niezbędnych do wykonywania zadań zawodowych, nie krótsza jednak niż 80 godzin zajęć, której ukończenie umożliwia uzyskanie lub uzupełnienie praktycznych umiejętności zawodowych z wykorzystaniem wiedzy i doświadczenia uczestników⁴⁷”.

UWAGA !

Nowe Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 grudnia 2010 r. w sprawie praktycznej nauki zawodu (Dz. U. z 2010 r., Nr 244, poz. 1626) podaje dokładne regulacje w sprawie: praktycznej nauki zawodu poza miejscem zamieszkania, pracy zmianowej i nocnej, wymiaru godzin zajęć praktycznych w zależności od wieku młodocianego, określa wymagane kwalifikacje nauczycieli prowadzących zajęcia praktyczne oraz sposób finansowania praktycznej nauki zawodu szczególnie gdy odbywa się ona u pracodawcy. W przypadku nauki zawodu poza szkołą precyzuje obowiązki i uprawnienia stron oraz określa wymaganą w tym zakresie dokumentację.

Specjalizacja w zawodzie

Wybór specjalizacji

Szkoła może wybrać i wprowadzić specjalizację w zawodzie, jeżeli podstawa programowa kształcenia w danym zawodzie przewiduje taką możliwość. Wyboru specjalizacji dokonuje dyrektor szkoły po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej. Decyzja taka powinna być odpowiedzią na potrzeby regionalnego rynku pracy, a w efekcie prowadzić do zwiększenia szans absolwentów na podjęcie zatrudnienia.

Maksymalny wymiar godzin przeznaczonych na realizację zajęć z zakresu specjalizacji, która jest przyuczeniem do przyszłego stanowiska lub pokrewnych stanowisk pracy, określa podstawa programowa w każdym zawodzie. Godziny na specjalizację pochodzą z puli godzin przeznaczonych w danym typie szkoły na obowiązkowe zajęcia edukacyjne z zakresu kształcenia zawodowego.

⁴⁷ Rozporządzenie MEN z dnia 3 lutego 2006 r. w sprawie uzyskiwania i uzupełniania przez osoby dorosłe wiedzy ogólnej, umiejętności i kwalifikacji w formach pozaszkolnych (Dz. U. z 2006 r., Nr 31, poz. 216)

Specjalizacja może być realizowana w formie zajęć teoretycznych i zajęć praktycznych specjalizujących lub wyłącznie w formie zajęć praktycznych specjalizujących. Zajęcia praktyczne specjalizujące i miejsca ich realizacji nie odbiegają swym charakterem od zajęć praktycznych, będących jednym z obowiązkowych przedmiotów ujętych w większości programów nauczania dla zawodów. **Wprowadzenie specjalizacji zawodowej w szkołach nie jest obowiązkowe.**

W przypadku, gdy szkoła nie wprowadza specjalizacji, lecz dzieli godziny na inne przedmioty lub moduły, należy dokonać modernizacji programu.

Podział na grupy

Od czwartej klasy szkoły podstawowej **podział na grupy jest obowiązkowy:**

- na obowiązkowych zajęciach edukacyjnych z informatyki i technologii informacyjnej - w oddziałach liczących więcej niż 24 uczniów (z tym że liczba uczniów w grupie nie może przekraczać liczby stanowisk komputerowych w pracowni komputerowej),
- na obowiązkowych zajęciach edukacyjnych z języków obcych, z tym że przy podziale na grupy należy uwzględnić stopień zaawansowania znajomości języka obcego; zajęcia są prowadzone w grupach oddziałowych, międzyoddziałowych lub **międzyklasowych**, liczących od 10 do 24 uczniów, z zastrzeżeniem ust. 4,
- na **nie więcej niż połowie** obowiązkowych zajęć edukacyjnych z zakresu kształcenia ogólnego, dla których z treści programu nauczania wynika konieczność prowadzenia ćwiczeń, w tym laboratoryjnych - w oddziałach liczących więcej niż 30 uczniów, z zastrzeżeniem ust. 4,
- na obowiązkowych zajęciach edukacyjnych z zakresu kształcenia w zawodzie lub w profilu kształcenia ogólnozawodowego, dla których z treści programu nauczania wynika konieczność prowadzenia ćwiczeń, w tym laboratoryjnych - w oddziałach liczących więcej niż 30 uczniów,
- w przypadku realizacji w kształceniu zawodowym modułów, **zgodnie z wymogami określonymi w modułowym programie nauczania dla zawodu,**
- na zajęciach praktycznej nauki zawodu, zgodnie z przepisami w sprawie praktycznej nauki zawodu,
- na zajęciach wychowania do życia w rodzinie,
- zajęcia wychowania fizycznego są prowadzone w grupach liczących od 12 do 26 uczniów. Dopuszcza się tworzenie grup międzyoddziałowych lub **międzyklasowych.**
- w szkole liczącej nie więcej niż dwa oddziały każdej klasy, zajęcia z języków obcych oraz z przedmiotów ujętych w podstawie programowej w zakresie rozszerzonym mogą być prowadzone w grupach, w tym w grupach międzyoddziałowych, **liczących nie mniej niż 7 uczniów.**

W przypadku oddziałów liczących odpowiednio nie więcej niż 30 uczniów lub nie więcej niż 24 uczniów na zajęciach, podziału na grupy można dokonywać za zgodą organu prowadzącego szkołę,

W klasach IV-VI szkoły podstawowej i w gimnazjum zajęcia wychowania fizycznego mogą być prowadzone oddzielnie dla dziewcząt i chłopców. **W szkole ponadgimnazjalnej** zajęcia wychowania fizycznego są prowadzone oddzielnie dla dziewcząt i chłopców.

Podział na grupy w nauce zawodu (także przy wykorzystaniu programów modułowych) określa § 6 ust. 1 rozporządzenia o praktycznej nauce zawodu:

„Praktyczna nauka zawodu uczniów i młodocianych jest prowadzona indywidualnie lub w grupach. Liczba uczniów lub młodocianych pracowników w grupie powinna umożliwiać realizację programu nauczania dla zawodu dopuszczonego do użytku w danej szkole przez dyrektora szkoły i uwzględniać specyfikę nauczanego zawodu, przepisy bezpieczeństwa i higieny pracy oraz przepisy w sprawie prac wzbronionych młodocianym, a także warunki lokalowe i techniczne w miejscu odbywania praktycznej nauki zawodu”⁴⁸.

Oznacza to, że określana w programie nauczania liczebność grup odnosi się do założonych w programie nauczania warunków. W przypadku odbywania nauki zawodu w innych warunkach powinno się je odpowiednio dostosować. Należy to ująć w odpowiednich dokumentach szkoły (statut, regulaminy...). Te regulacje prawne wskazują na wagę przedstawienia zasad podziału na grupy w programie nauczania dopuszczonym do użytku w szkole. Jak wskazuje praktyka ostatnich dwóch lat, pozwala to na uniknięcie nieporozumień przy organizacji pracy szkoły (szczególnie przy zatwierdzaniu arkusza organizacji szkoły).

Standaryzacja wyposażenia dydaktycznego pracowni kształcenia zawodowego⁴⁹

Standard wyposażenia dydaktycznego pracowni kształcenia zawodowego to typowe dla zawodu, zgodne z obowiązującymi normami wymagania dotyczące infrastruktury i wyposażenia dydaktycznego pracowni, opracowane z uwzględnieniem podstawy programowej kształcenia w zawodzie oraz standardu wymagań egzaminacyjnych dla tego zawodu. Wyposażenie zgodne ze standardem powinno umożliwić:

- opanowanie wiedzy i umiejętności właściwych dla danego zawodu,
- wykonanie zadania egzaminacyjnego w etapie praktycznym egzaminu zawodowego.

Jednym z elementów systemu zapewnienia jakości w edukacji jest formułowanie i wdrażanie do praktyki standardów dotyczących tej sfery. Standardy rozumiane jako normy, wzorce, mogą być używane jako punkt odniesienia przy ocenie zarówno

⁴⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 grudnia 2010 r. w sprawie praktycznej nauki zawodu (Dz. U. z 2010, Nr 244, poz. 1626)

⁴⁹ <http://www.koweziu.edu.pl/index.php?id=standardy/wprowadzenie> (18.06.2010 r.)

procesów jak i ich produktów, efektów. Nie posiadają one mocy obowiązującego prawa, ale dobrze wpisują się w system kształtowania jakości pracy szkoły.

W proces standaryzacji w edukacji włączył się Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej, realizując na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu, we współpracy z Centralną Komisją Egzaminacyjną i Okręgowymi Komisjami Egzaminacyjnymi projekt budowania standardów wyposażenia dydaktycznego pracowni kształcenia zawodowego.

Rysunek 16. Standardy wyposażenie dydaktycznego pracowni a wyposażenie stanowisk egzaminacyjnych

Standardy opracowane przez zespoły specjalistów w zakresie poszczególnych zawodów mogą być wykorzystane do:

- o zapewnienia i poprawy jakości procesu kształcenia zawodowego,
- o zapewnienia warunków do przeprowadzania egzaminów potwierdzających kwalifikacje zawodowe,
- o wdrożenia systemu akredytacji placówek kształcenia ustawicznego,
- o wyrównywania poziomu wyposażenia pracowni kształcenia zawodowego.

Prawidłowe standardy wyposażenia dydaktycznego pracowni kształcenia zawodowego powinny być tak ustalone, by znajdowało się w nich niezbędne wyposażenie stanowisk egzaminacyjnych.

Od dnia 11 lutego 2011 r. obowiązuje Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 grudnia 2010 r. w sprawie podstawowych warunków niezbędnych do realizacji przez szkoły i nauczycieli zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych oraz programów nauczania (Dz.U. 2011 nr 6 poz. 23) które określa między innymi:

- warunki jakim powinny odpowiadać obiekty szkolne,
- reguluje wyposażenie w pomoce i sprzęt dydaktyczny umożliwiający realizację zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych,
- określa zakres wyposażenia biblioteki szkolnej.

§ 3 rozporządzenia określa, że: „Nauczycielowi przysługuje nieodpłatne wyposażenie w materiały niezbędne do wykonania czynności wchodzących w zakres obowiązków nauczyciela, stosownie do specyfiki danej szkoły. Szczegółowy wykaz materiałów ustala dyrektor szkoły”

Sprawdzanie i ocena osiągnięć edukacyjnych uczniów słuchaczy

Kontrola i ocena osiągnięć szkolnych uczniów jest jednym z podstawowych ogniw procesu dydaktyczno-wychowawczego.

Podstawą prawną jest Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania

i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. z 2007 r., Nr 83, poz. 562 z późn. zm.).

Rozporządzenie określa między innymi że:

§ 12. 1. Śródroczne i roczne (semestralne) oceny klasyfikacyjne z obowiązkowych zajęć edukacyjnych ustalają nauczyciele prowadzący poszczególne obowiązkowe zajęcia edukacyjne, a śródroczną i roczną ocenę klasyfikacyjną zachowania - wychowawca klasy po zasięgnięciu opinii nauczycieli, uczniów danej klasy oraz ocenianego ucznia.

1. Śródroczne i roczne (semestralne) oceny klasyfikacyjne z dodatkowych zajęć edukacyjnych ustalają nauczyciele prowadzący poszczególne dodatkowe zajęcia edukacyjne. Roczna (semestralna) ocena klasyfikacyjna z dodatkowych zajęć edukacyjnych nie ma wpływu na promocję do klasy programowo wyższej (na semestr programowo wyższy) ani na ukończenie szkoły.

OCENIANIE

Ocenianie osiągnięć edukacyjnych ucznia polega na zbadaniu poziomu i postępu w opanowaniu przez uczniów wiadomości i umiejętności w stosunku do wymagań edukacyjnych wynikających z podstawy programowej i realizowanych w szkole programów nauczania uwzględniających tę podstawę.⁵⁰ Ocenianie to jest realizowane jako:

- o ocenianie wewnątrzszkolne,
- o ocenianie zewnętrzne.

Ocenianie wewnątrzszkolne

Ocenianie osiągnięć edukacyjnych i zachowania ucznia odbywa się w ramach oceniania wewnątrzszkolnego. Zgodnie z Rozporządzeniem MEN z dnia 30 kwietnia 2007r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz.U. z 2007 r. Nr 83, poz. 562 z późn. zm):

2. Ocenianie wewnątrzszkolne ma na celu:

- 1) informowanie ucznia o poziomie jego osiągnięć edukacyjnych i jego zachowaniu oraz o postępach w tym zakresie;
- 2) udzielanie uczniowi pomocy w samodzielnym planowaniu swojego rozwoju;
- 3) motywowanie ucznia do dalszych postępów w nauce i zachowaniu;
- 4) dostarczenie rodzicom (prawnym opiekunom) i nauczycielom informacji o postępach, trudnościach w nauce, zachowaniu oraz specjalnych uzdolnieniach ucznia;
- 5) umożliwienie nauczycielom doskonalenia organizacji i metod pracy dydaktyczno-wychowawczej.

3. Ocenianie wewnątrzszkolne obejmuje:

- 1) formułowanie przez nauczycieli wymagań edukacyjnych niezbędnych do uzyskania poszczególnych śródrocznych i rocznych (semestralnych) ocen klasyfikacyjnych z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych;

---

⁵⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. z 2007 r. Nr 83, poz. 562)

- 2) ustalanie kryteriów oceniania zachowania;
- 3) ocenianie bieżące i ustalanie śródrocznych ocen klasyfikacyjnych z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych oraz śródrocznej oceny klasyfikacyjnej zachowania, według skali i w formach przyjętych w danej szkole;

....

§ 12.3. W szkole prowadzącej kształcenie zawodowe, która organizuje praktyczną naukę zawodu, na warunkach i w trybie określonych w odrębnych przepisach, śródroczną i roczną (semestralną) ocenę klasyfikacyjną z zajęć praktycznych i praktyk zawodowych ustala:

- 1) w przypadku organizowania praktycznej nauki zawodu u pracodawcy i w indywidualnych gospodarstwach rolnych — nauczyciel praktycznej nauki zawodu, instruktor praktycznej nauki zawodu, opiekun praktyk zawodowych lub kierownik praktycznej nauki zawodu;
- 2) w pozostałych przypadkach — nauczyciel praktycznej nauki zawodu, instruktor praktycznej nauki zawodu lub kierownik praktycznej nauki zawodu.

Ocenianie w kształceniu przedmiotowym

3. W szkole prowadzącej kształcenie zawodowe, która organizuje praktyczną naukę zawodu, na warunkach i w trybie określonych w odrębnych przepisach, śródroczną i roczną (semestralną) ocenę klasyfikacyjną z zajęć praktycznych i praktyk zawodowych ustala:

- 1) w przypadku organizowania praktycznej nauki zawodu u pracodawcy i w indywidualnych gospodarstwach rolnych - nauczyciel praktycznej nauki zawodu, instruktor praktycznej nauki zawodu, opiekun praktyk zawodowych lub kierownik praktycznej nauki zawodu;
- 2) w pozostałych przypadkach - nauczyciel praktycznej nauki zawodu, instruktor praktycznej nauki zawodu lub kierownik praktycznej nauki zawodu.

Ocenianie w kształceniu modułowym jest uregulowane w cytowanym rozporządzeniu:

§ 14. 1. W szkole prowadzącej kształcenie zawodowe na podstawie **modułowego programu nauczania** dla zawodu śródroczną i roczną (semestralną) ocenę klasyfikacyjną z danego modułu ustala się według skali, o której mowa w § 13 ust. 2.

2. Śródroczna i roczna (semestralna) ocena klasyfikacyjna z **danego modułu** uwzględnia oceny uzyskane przez ucznia **ze wszystkich w pełni zrealizowanych w danym semestrze jednostek modułowych przynależnych do tego modułu**. Oceny z poszczególnych jednostek modułowych ustala się według skali, o której mowa w § 13 ust. 2.

3. **Szczegółowe warunki i sposób ustalenia śródrocznej i rocznej (semestralnej) oceny klasyfikacyjnej z danego modułu określa statut szkoły.**

**Powyższym zapisem prawodawca przekazał kolejne uprawnienie szkole,
a tym samym zwiększył zakres jej AUTONOMII.**

W prawie szkolnym należy uregulować między innymi problemy związane z powtarzaniem/(powtórny zaliczaniem) jednostek modułowych, których uczniowie nie zaliczyli z powodu:

- braku klasyfikacji z modułu spowodowanej:
  - nieobecnością usprawiedliwioną,
  - nieobecnością nieusprawiedliwioną,
- braku oceny pozytywnej mimo uczęszczania na zajęcia z poszczególnych jednostek modułowych.

Ze względu na specyfikę zajęć w jednostkach modułowych polegających na jednoczesnej nauce teorii i praktyki, należy rozwiązać problem na podobnych zasadach jak powtarzanie zajęć z praktycznej nauki zawodu. Powstaje tu jednak problem jak rozliczyć pracę nauczycieli. Nowe rozporządzenie o ocenianiu ustanawia kolejne regulacje prawne w kształceniu modułowym dla szkół dla dorosłych:

§ 24 otrzymuje brzmienie:

„§ 24. 1. Podstawą klasyfikowania słuchacza w szkole dla dorosłych są egzaminy semestralne przeprowadzane z poszczególnych obowiązkowych zajęć edukacyjnych, określonych w szkolnym planie nauczania, a w przypadku szkoły dla dorosłych kształcącej w formie zaocznej, która prowadzi kształcenie zawodowe na podstawie modułowego programu nauczania dla zawodu - zaliczeniowe prace kontrolne przeprowadzane z zakresu wszystkich w pełni zrealizowanych w danym semestrze jednostek modułowych.

24) w § 30 ust. 2 otrzymuje brzmienie:

2. W szkole dla dorosłych, która prowadzi kształcenie zawodowe na podstawie modułowego programu nauczania dla zawodu, dyrektor szkoły zwalnia słuchacza z obowiązku odbycia praktycznej nauki zawodu wyłącznie w zakresie praktyk zawodowych, jeśli przedłoży on zaświadczenie, o którym mowa w ust. 1 pkt 2 lit. b lub c.”

Ocenianie zewnętrzne –standard wymagań egzaminacyjnych

Standardy wymagań egzaminacyjnych dla poszczególnych zawodów ustalone zostały rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu, w sprawie standardów wymagań będących podstawą przeprowadzania egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe z dnia 3 lutego 2003 r. (Dz. U. Nr 66, poz. 580 z późn. zm.). Teksty standardów wymagań egzaminacyjnych dla poszczególnych zawodów zostały zamieszczone w oddzielnie opublikowanym załączniku do ww. rozporządzenia. Teksty standardów wymagań egzaminacyjnych dla poszczególnych zawodów znajdują się także w informatorach o egzaminie potwierdzającym kwalifikacje zawodowe zamieszczone na stronie Centralnej Komisji Egzaminacyjnej <http://www.cke.edu.pl>

Egzamin potwierdzający kwalifikacje zawodowe zwany egzaminem zawodowym jest formą oceny poziomu opanowania wiadomości i umiejętności z zakresu danego zawodu, określonych w standardach wymagań będących podstawą przeprowadzania egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe.

Standardy wymagań egzaminacyjnych są normą (wzorcem) wiedzy oraz umiejętności, jakie powinien opanować uczeń na zakończenie poszczególnych

etapów kształcenia. Propozycje standardów wymagań opracowuje Centralna Komisja Egzaminacyjna a zatwierdza i ogłasza rozporządzeniem minister właściwy ds. oświaty i wychowania. Są uszczegółowieniem osiągnięć zawartych w podstawie programowej. Stanowią podstawę przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w całym kraju, niezależnie od tego, jaki program nauczania realizowała dana szkoła.

Standardy wymagań egzaminacyjnych ustala się po to, aby zapewnić te same wymagania w całym kraju niezależnie od tego jaki program nauczania realizowała dana szkoła. Stanowią one podstawę przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów.

„**Propozycję standardów wymagań** będących podstawą przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów przygotowuje Centralna Komisja Egzaminacyjna. W tym celu powołuje się zespoły (do sprawdzianu i każdego z egzaminów), w skład których wchodzi przede wszystkim nauczyciele, doradcy metodyczni, konstruktorzy zadań sprawdzających (testów przedmiotowych, egzaminów) i inni nauczyciele zaznajomieni z pomiarem dydaktycznym. Efekty pracy tych zespołów po konsultacji w środowisku nauczycielskim i naukowym przedstawiane są do zaopiniowania ministrowi właściwemu ds. oświaty i wychowania, w celu podjęcia ostatecznej decyzji. Minister po przyjęciu standardów ogłasza je w Dzienniku Ustaw w formie rozporządzenia.”⁵¹

„Narzędziownia” - niezbędnik wspomagający pracę nauczyciela zawodu oraz dobór, modyfikację i konstruowanie programów nauczania dla zawodu

Nauczyciel lub nauczyciele podejmujący się modyfikacji lub konstruowania programu nauczania w zawodzie, powinni posiadać gruntowną wiedzę merytoryczną z zakresu zawodu, który będzie modyfikowany lub opracowywany program jego nauczania w zawodzie. Powinni oni posiadać też wiedzę metodyczno-dydaktyczną oraz doświadczenie zawodowe. Nawiązując do praktyki w przemyśle przedstawiam niezbędnik będący „narzędziownią” dla nauczyciela, która jak mapa dydaktyczna w programie modułowym wskaże drogę-narzędzia, na które należy zwrócić uwagę w trakcie wykonywania tego zadania.

Cele kształcenia

„Cele kształcenia są to świadomie założone skutki, które chcemy osiągnąć w procesie kształcenia; są – kierunkowskazami. Cele kształcenia w procesie edukacyjnym są wyznacznikiem doboru i układu treści kształcenia, podstawowym kryterium w doborze metod, form organizacyjnych i środków dydaktycznych. Stanowią podstawę planowania i organizowania działań uczestników procesu kształcenia, są kryterium oceny efektywności procesu dydaktycznego”⁵².

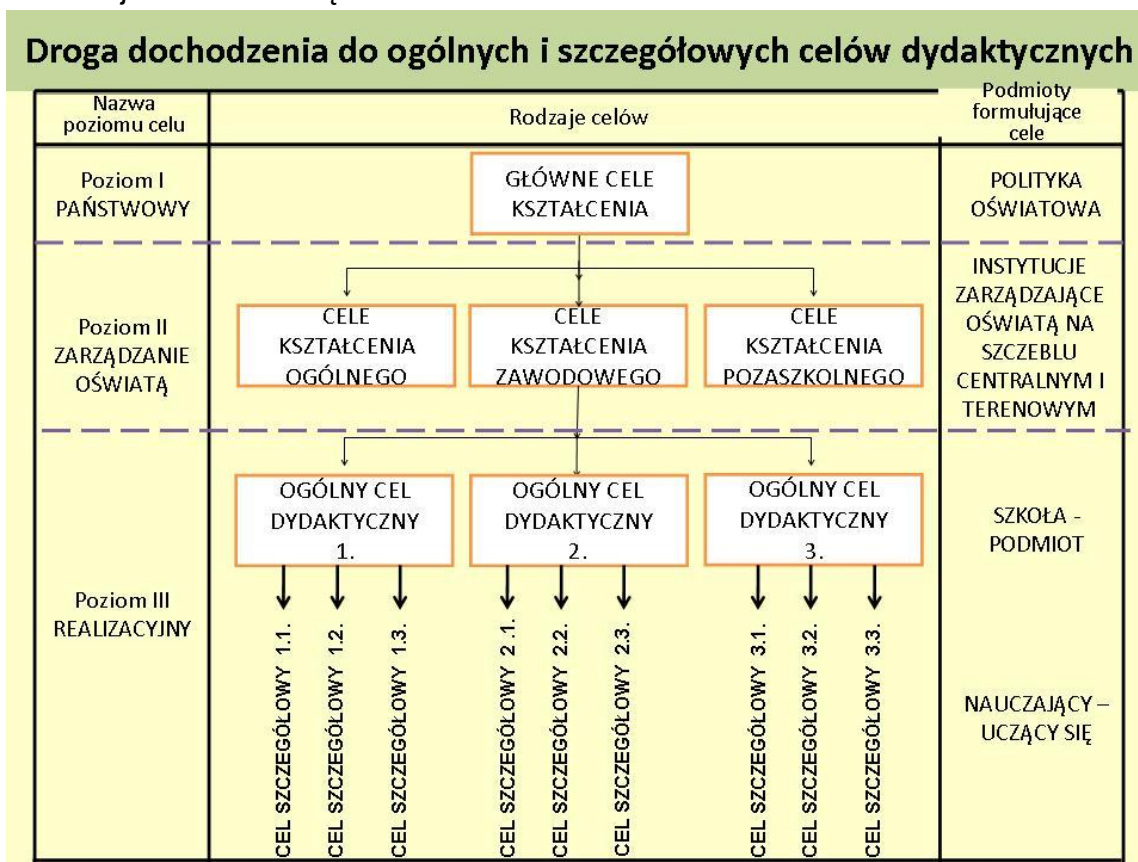
Droga dochodzenia od celów ogólnych do szczegółowych powinna być realizowana w kontekście polityki oświatowej państwa. W sposób graficzny

---

⁵¹ E. Goźlińska Elżbieta <http://www.cke.edu.pl/index.php?option=content&task=view&id=3&Itemid=26> (28.05.2010)

⁵² <http://www.dydaktyka.info/cele-ksztalcenia.htm> (15.11.2010)

przedstawił ją F. Szlosek na poniższym schemacie. Widać tu pełny zakres celów, którymi powinny kierować się osoby opracowujące programy nauczania. W praktyce codziennej nie zawsze są one uświadamiane i zauważane.

Rysunek 17. Schemat - Droga dochodzenia do ogólnych i szczegółowych celów dydaktycznych⁵³

Klasyfikacja celów kształcenia

Podział celów kształcenia może być sformułowany w różny sposób. Według B. Niemierko cele ze względu na sposób formułowania dzielimy na:

- cele **główne**, które wskazują kierunek dążenia,
- cele **operacyjne**, opisują wyniki, które mają być uzyskane

Inni autorzy np. Maria Nagajowa cele dzieli na:

- **ogólne** cele przedmiotowe – wyróżnione w części wstępnej programu,
- **szczegółowe** cele przedmiotowe - formułowane dla każdej lekcji.

Pomimo tak różnych podziałów autorzy określają cele jako obszar zmian, jakie chcemy wywołać u uczniów.

Taksonomia celów kształcenia to hierarchiczna klasyfikacja celów określonej dziedziny⁵⁴:

- motywacyjnej,
- praktycznej,

⁵³ F. Szlosek, *Wstęp do dydaktyki przedmiotów zawodowych*, Instytut Technologii Eksploatacji w Radomiu, Radom 1995; str. 47

⁵⁴ B. Niemierko, op. cit., s. 23

- intelektualnej.

Taksonomia celów kształcenia to hierarchiczne uporządkowanie celów kształcenia ze względu na rodzaj opanowanych przez ucznia czynności.

Taksonomia to zasada, która określa sposób porządkowania elementów pewnego zbioru. Hierarchia celów kształcenia wynika z ich poziomu uszczegółowienia.

Taksonomii celów kształcenia:

- uświadamia nauczycielowi różnorodność celów stawianych uczniowi,
- pozwala na uwzględnienie początkowych profili wiedzy i typów umysłowości uczniów,
- pozwala na postawienie możliwych i koniecznych, w danych warunkach, celów dydaktycznych,
- powinna wyeliminować tradycyjny sposób nauczania skierowany głównie na zapamiętywanie wiadomości,

Cele operacyjne ⁵⁵	Cele szczegółowe
Cele operacyjne opisują zamierzone wyniki nauczania poprzez nazwanie czynności (operacji), którą uczeń potrafi wykonać oraz wskazują sposób sprawdzenia umiejętności ucznia.	Cele szczegółowe konkretyzują cele ogólne. Chociaż cele operacyjne są celami szczegółowymi, to nie są z nimi tożsame. Cele szczegółowe nie muszą być celami operacyjnymi. Cel szczegółowy i cel operacyjny to nie to samo chociaż ten drugi wywodzi się z tego pierwszego. Różni je sposób formułowania.
Cel operacyjny zawiera czynność dającą się zaobserwować i zmierzyć.	Cel szczegółowy niezapisany w formie operacyjnej jest niemierzalny, nie wskazuje sposobu sprawdzenia umiejętności czy wiedzy ucznia. Cele operacyjne wskazują czynność jaka powinna być przez ucznia opanowana oraz przynajmniej w zarysie warunki w jakich ma być ta czynność wykonywana.

Etapy operacjonalizacji celów kształcenia:

- ✓ Analiza celu ogólnego. Należy napisać ten cel, odczytać (wielokrotnie) i rozważyć sens zawartych w nim sformułowań. Należy wyobrazić sobie ucznia w pełni osiągającego ten cel.
- ✓ Luźny zapis celów operacyjnych. W toku „burzy mózgów” należy wynotować wszystkie zachowania, jakie cechują uczniów osiągających cel ogólny.
- ✓ Selekcja i klasyfikowanie luźnych zapisków. Wybieramy zapisy dotyczące czynności ucznia, a nie jego cech osobowościowych. Porządkujemy te czynności według dziedzin i kategorii taksonomii celów kształcenia.
- ✓ Określenie warunków wykonywania czynności, zwanych też sytuacją odniesienia. Chodzi o sytuację, w której uczeń będzie wykonywał daną

⁵⁵ ..

czynność po jej opanowaniu. Opis tej sytuacji może być zawarty w celu operacyjnym.

- ✓ Określenie wymagań co do biegłości wykonywania czynności, zwanych także standardami. Wymagania mogą dotyczyć czasu wykonywania, dopuszczalnych błędów, norm jakościowych. Także one mogą znaleźć się w celu operacyjnym.
- ✓ Zredagowanie celów operacyjnych. Ważne jest, by sformułowane cele były zwarte i jasne, co można sprawdzić przez próbę zakomunikowania ich nauczycielom.

W czasie tego działania „cele ogólne ulegają następującym zmianom:

- ✓ sprecyzowanie,
- ✓ uszczegółowienie,
- ✓ konkretyzacja i
- ✓ upodmiotowienie osiąganego celu⁵⁶.

Wyrażając cele jako zamierzone osiągnięcia, możemy sprawdzić, czy zostały osiągnięte, poza tym połączenie dwu rodzajów celów wiąże cele nauczania z materiałem nauczania i wymaganiami, a więc umożliwia wprowadzenie pełnowartościowej treści nauczania. (...)

Przez operacjonalizację celów nauczania uzyskujemy świadomość granicy użyteczności nauczania dla ukształtowania pożądanych postaw i planowość nauczania odpowiednich czynności.(...) Jest ona zabiegiem pionierskim i bardzo kształcącym dla nauczycieli.

Dopóki nasze programy nauczania zadowolają się formułowaniem niewiążących celów kierunkowych, jest także zabiegiem niezbędnym. Dzięki niej pozbywamy się deklaratywności w pracy szkolnej i uczymy doceniać określone umiejętności ucznia.

Przekładając cele ogólne na operacyjne, musimy przestrzegać zasad operacjonalizacji, które sformułował Niemierko:

- ✓ poszanowanie osobowości wychowanka;
- ✓ umiar w uszczegóławianiu (dążymy do tego, aby jak najmniejsza liczba celów operacyjnych jak najlepiej wyrażała cel ogólny),
- ✓ zachowanie celu ogólnego w pamięci;
- ✓ otwartość zbioru celów operacyjnych;
- ✓ pełna realizacja celów operacyjnych.

W Polsce pierwszą taksonomię opracował Bolesław Niemierko. Nazywana jest taksonomią A B C, od tytułu książki⁵⁷, w której została przedstawiona. Obejmuje ona dwa poziomy celów, a w każdym z nich po dwie kategorie.

I. Wiadomości:

- A. zapamiętanie
- B. zrozumienie

II. Umiejętności:

---

⁵⁶ B. Niemierko, *ABC testów osiągnięć szkolnych*, WSiP, Warszawa 1975

⁵⁷ B. Niemierko, *op. cit.*,

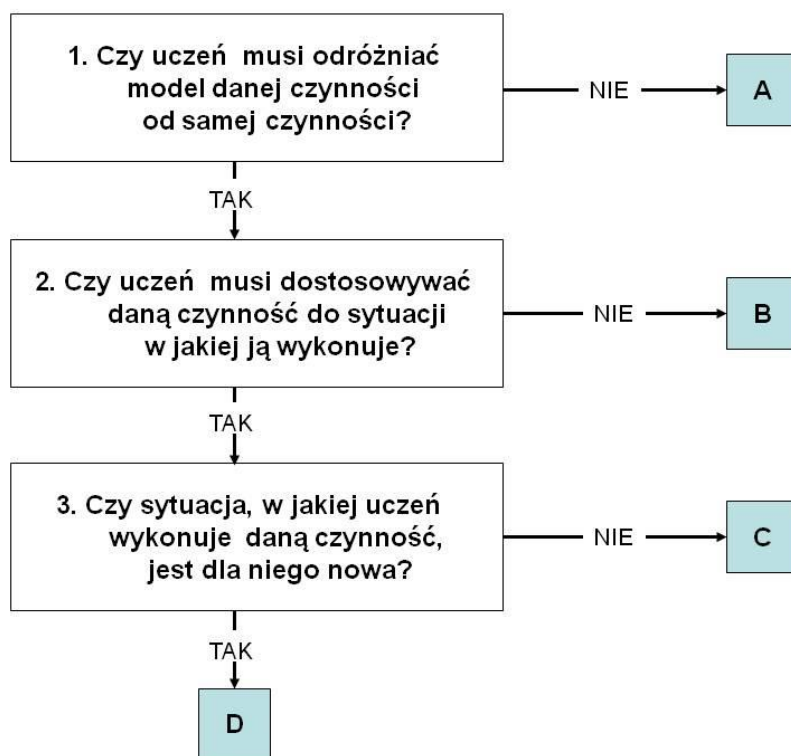
C. stosowanie wiadomości w sytuacjach typowych

D. stosowanie wiadomości w sytuacjach problemowych

Przedstawiony „algorytm, wzorowany na wtórnej operacjonalizacji taksonomii Blooma, zaproponowanej przez J. L. Horna (de Landsheere, 1077, s. 109-110). składa się z trzech pytań rozstrzygnięcia, a odpowiedzi kierują użytkownika do poszczególnych kategorii taksonomii.

Budując ten algorytm za cechy wyróżniające czynności wyższych szczebli uznano kolejno:

- -dla BCD: uogólnienie czynności,
- dla CD: jej uzależnienie sytuacyjne,
- dla D: nowość sytuacji”⁵⁸

Rysunek 18. Algorytm przyporządkowania kategorii operacyjnych ogólnym celom nauczania według taksonomii „ABC”

Zasady nauczania

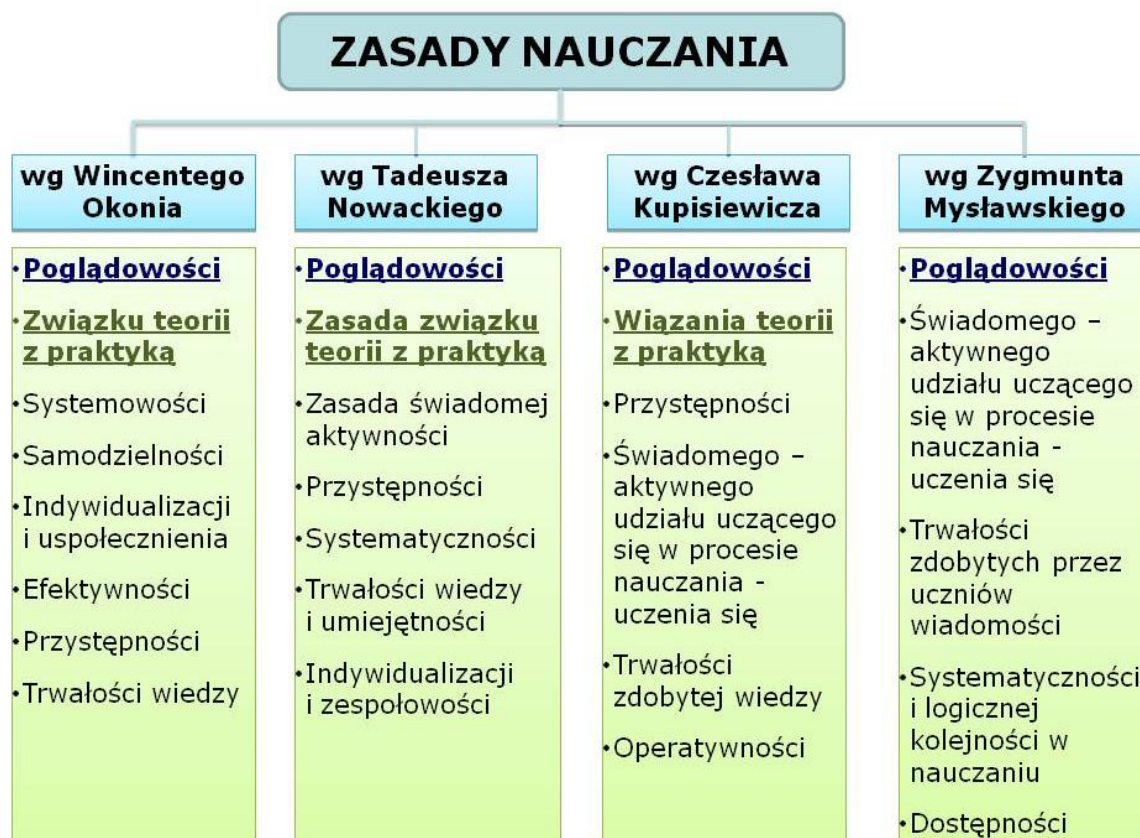
„Zasady dydaktyczne, zasady nauczania, zasady kształcenia, ogólne normy postępowania dydaktycznego, których przestrzeganie umożliwia realizację celów kształcenia. Z każdej zasady wyprowadzić można normy szczegółowe, zw. zazwyczaj prawidłami dydaktycznymi. Zasady dydaktyczne odnoszą się zarówno do działalności nauczycieli (nauczania), jak i uczniów (uczenia się), swą treść zaś głównie z danych procesu dydaktycznego. Podstawowe i najogólniejsze

⁵⁸ B. Niemierko, op. cit.,

prawidłowości tego procesu, sformułowane odpowiednio jako ogólne normy działalności dydaktycznej przyjmują postać zasad dydaktycznych⁵⁹.

Poniżej przedstawione są inne definicje, obrazujące w sposób krótki, ale bardzo obrazowy definicje zasad nauczania:

- ✓ **B. Nawroczyński:** Normy wytyczające nauczycielowi metodę pracy dydaktycznej,
- ✓ **T. Nowacki:** Generalne wytyczne jak należy prowadzić nauczanie,
- ✓ **Cz. Kupisiewicz:** Normy postępowania dydaktycznego, których przestrzeganie pozwala nauczycielowi zaznajomić uczniów z podstawami usystematyzowanej wiedzy, rozwijać ich zainteresowania i zdolności poznawcze oraz wdrażać do samokształcenia.

Rysunek 19. Zasady nauczania

Metody nauczania

„ Metoda nauczania (**m.n.**), systematycznie stosowany sposób pracy nauczyciela z uczniami, umożliwiający osiągnięcie celów kształcenia, inaczej mówiąc, jest to wypróbowany układ czynności nauczycieli i uczniów realizowanych świadomie w celu spowodowania założonych zmian w osobowościach uczniów. O wartości **m.n.** decyduje charakter czynności nauczycieli i uczniów oraz środków poglądowo-technicznych, wspierających lub zastępujących niektóre czynności. Wartość **m.n.** zależy przede wszystkim od tego, czy i w jakim stopniu wywołuje aktywność,

⁵⁹ W. Okoń, op. cit., s. 462,

samodzielność i zaangażowanie samych uczniów. Ze względu na wielkie bogactwo **m.n.** i ciągle pojawiające się nowe metody ich kwalifikacja nie została ujednoczona. Dawny podział na metody podające i poszukujące okazał się za wąski, zaczęto więc poszukiwać nowych. Jednym z nich jest podział na metody oparte przede wszystkim na obserwacji, słowie (pogadanka, dyskusja, opowiadanie, wykład) i na działaniu praktycznym (metoda laboratoryjna, zajęcia praktyczne). Podział najbardziej pełny obejmuje 4 grupy **m.n.**, którym odpowiadają 4 rodzaje uczenia się:

- 1) metody podające (uczenie się przez przyswajanie),
- 2) metody problemowe (uczenie się przez odkrywanie),
- 3) metody waloryzujące (uczenie się przez przeżywanie),
- 4) metody praktyczne (uczenie się przez działanie)⁶⁰.

Metody nauczania wg Wincentego Okonia:

Jest to taki sposób pracy nauczyciela z uczniem, który umożliwia uczniom przyswojenie sobie wiadomości, umiejętności i nawyków oraz możliwości poznawczych, pobudza zainteresowania. Nauczyciel wykonuje w procesie nauczania określone czynności aby osiągnąć założone cele m.in.:

- ✓ opracowanie nowej lekcji,
- ✓ realizacja tej jednostki
- ✓ utrwalenie wiadomości i nawyków,
- ✓ kontrola i ocena postępów w nauce,
- ✓ kształtowanie postaw
- ✓ oddziaływania wychowawcze

---

⁶⁰ W. Okoń, op. cit., s. 231-232, .

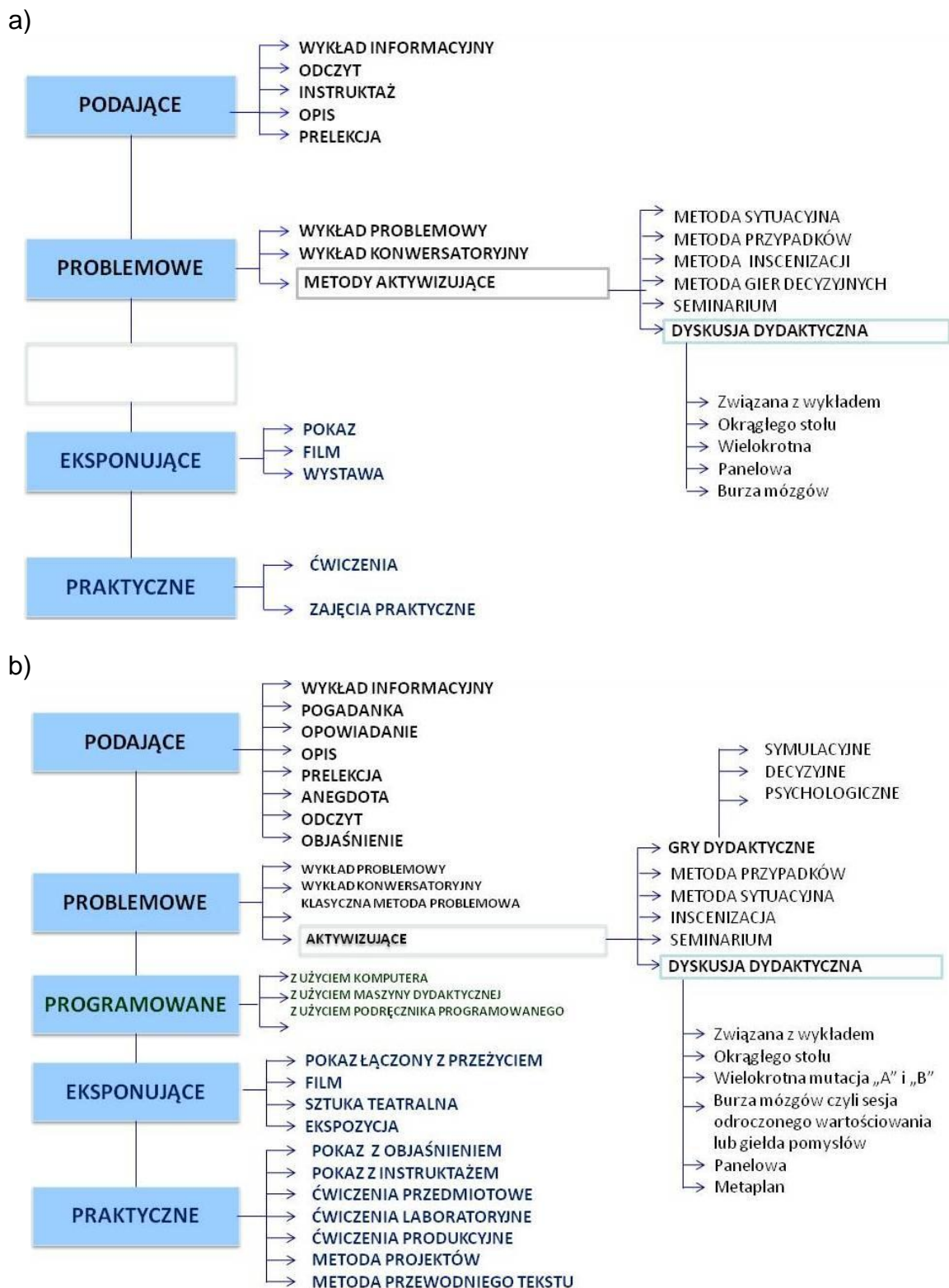

Rysunek 20. Klasyfikacja metod nauczania według wybranych autorów opracowań pedagogicznych

Dobór metod nauczania zależy między innymi od⁶¹:

- ✓ celów i zadań, jakie nauczyciel postawił sobie i uczniom na konkretnej jednostce lekcyjnej,
- ✓ właściwości merytorycznych nauczanego przedmiotu,
- ✓ poziomu intelektualnego i psychofizycznego uczniów,
- ✓ form organizacyjnych kształcenia
- ✓ czasu przeznaczanego na realizację danego materiału, warunków lokalowych, bazy dydaktycznej, liczebności i wieku uczniów,
- ✓ kwalifikacji i doświadczenia nauczyciela oraz jego twórczej działalności.

61 .....

Rysunek 21. Metody nauczania⁶² wg a) Wincentego Okonia b) Franciszka Szloska

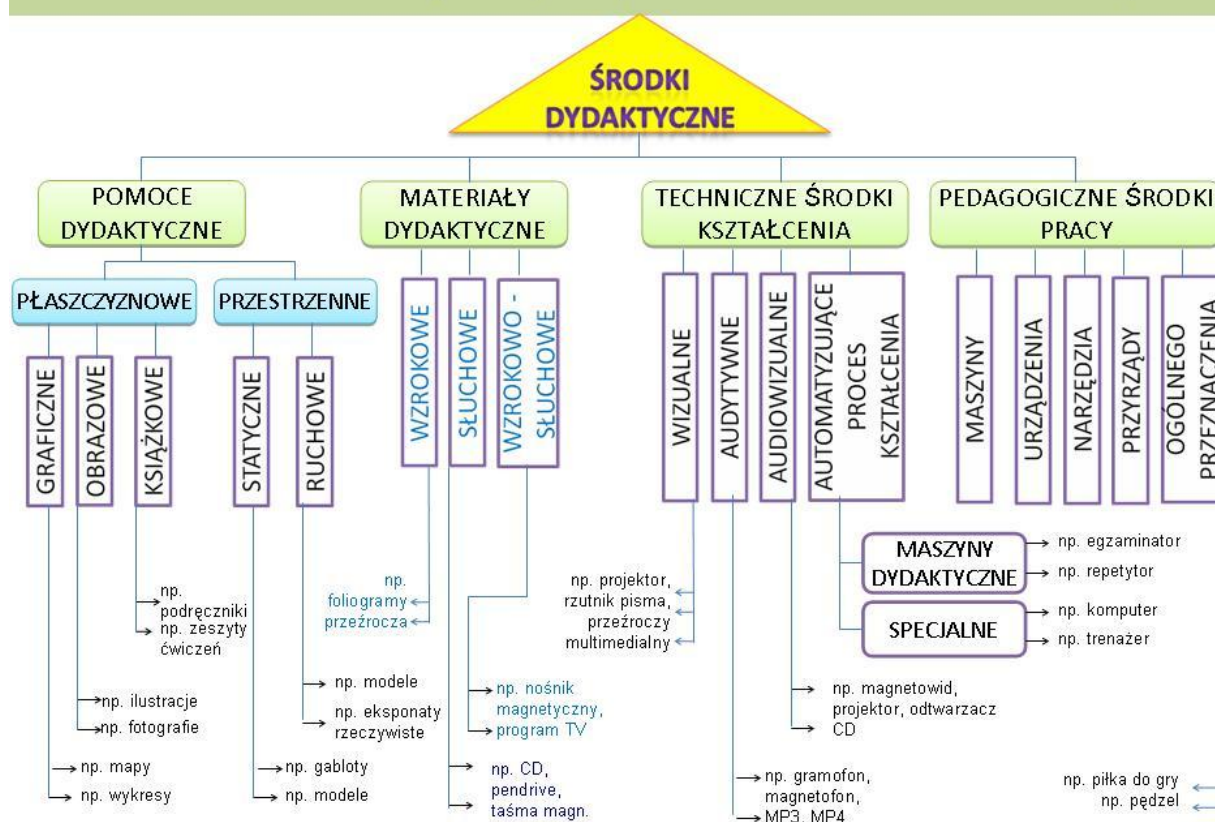
⁶²F. Szlosek, *Wstęp do...*, *op.cit.*, s. 89-91

Baza techniczno-dydaktyczna

Środki dydaktyczne

Środki dydaktyczne (środki kształcenia, media) są to materialne przedmioty biorące udział w procesie kształcenia i wychowania, wszelkiego rodzaju przedmioty oddziałujące na zmysły uczniów, których zadaniem jest ułatwienie poznawania rzeczywistości. Skracają i urozmaicają proces nauczania, wywołując wrażenie i spostrzeżenia, będąc towarzyszem pozwalającym w krótszym czasie przekazać więcej wiadomości. Najstarszym i najczęściej używanym środkiem dydaktycznym jest tablica szkolna.

Podział środków dydaktycznych w kształceniu zawodowym

Rysunek 22. Środki dydaktyczne w kształceniu zawodowym⁶³

⁶³F. Szlosek, *Wstęp do...*, op.cit., s. 181

Wymagana dokumentacja szkolna

Reguluje to Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 16 lipca 2009 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji (Dz. U. z dnia 23 lipca 2009 r. Nr 116 poz. 977).

Wymaganą dokumentację można podzielić na:

1. Dokumentację programową

- pozaszkolną
  - klasyfikacja zawodów szkolnictwa zawodowego,
  - standardy kwalifikacji zawodowych,
  - *standardy wymagań* egzaminacyjnych (CKE, Rzemiosło),
  - podstawa programowa:
    - kształcenia ogólnego,
    - kształcenia w zawodzie,
  - ramowy plan nauczania
- szkolną
  - program nauczania,
  - szkolny zestaw podręczników,
  - szkolny zestaw programów nauczania,
  - szkolne plany nauczania.

2. Dokumentację przebiegu nauczania:

- księga ewidencji dzieci i młodzieży podlegających obowiązkowi szkolnemu, zamieszkałych w obwodzie szkoły (szkoła podstawowa i gimnazjum),
- księga uczniów,
- dziennik lekcyjny (dziennik zajęć...) w formie tradycyjnej lub elektronicznej,
- arkusz ocen,
- protokoły z egzaminów klasyfikacyjnych, poprawkowych,
- pisemne prace kontrolne i egzaminacyjne słuchaczy szkół dla dorosłych prowadzonych w formie zaocznej.
- protokoły z egzaminów zawodowych,
- uchwały rady pedagogicznej dotyczące klasyfikowania i promowania uczniów oraz ukończenia szkoły, zezwolenia na indywidualny program lub tok nauki
- indeksy słuchaczy w szkołach dla dorosłych

3. Dokumentacja organizacji szkoły

- arkusz organizacji pracy szkoły,
- regulaminy pracy,
- regulaminy organizacji kształcenia (w statucie szkoły),
- i pozostała.

*Do każdego programu nauczania trzeba podchodzić twórczo-inaczej.
Nawet najlepiej skonstruowany może okazać się po prostu niedobry.
Analiza programów jest świetnym treningiem przed opracowaniem programu autorskiego,
sprzyja aktywnemu udziałowi w pracach nad szkolnym pakietem programów, a o to właśnie chodzi*
Jolanta Gajda

PROGRAM NAUCZANIA

„**Program nauczania**, program szkolny to przedstawienie celów, treści oraz metod nauczania i uczenia się danego przedmiotu, niekiedy również wyników. W nowoczesnym ujęciu program nauczania jest programem czynności uczniów i założonych wyników tych czynności. Na program nauczania składa się ogół dokumentów wyznaczających treści kształcenia, a więc oprócz resortowego programu nauczania również podręczniki dla uczniów i nauczycieli, książki i inne źródła pomocnicze, zbiory zadań i środki dydaktyczne oraz testy szerokiego użytku. Każdy program nauczania ma spełniać założone funkcje kształcące, tj. umożliwiać uczniom zdobycie wiedzy i odpowiednich sprawności oraz rozwinięcie zdolności i zainteresowań, jak również funkcje wychowawcze, tj. sprzyjać wszechstronnemu rozwojowi osobowości. Niektórzy dydaktycy zakładają, że program nauczania każdego przedmiotu powinien być zgodny ze strukturą tej nauki, która jest dlań układem odniesienia⁶⁴”.

„Materiał zawarty w programach nauczania powinien być tak dobrany, aby nauczyciele mogli indywidualizować pracę dydaktyczno-wychowawczą stosownie do zainteresowań i zdolności uczniów. W tym celu obok wymagań minimalnych, opracowanych z myślą o uczniach najslabszych, program powinien zawierać wymagania dostosowane do uczniów przeciętnych i bardzo zdolnych...”⁶⁵

Cz. Kupisiewicz wskazuje na to, że program nauczania ustala jakie wiadomości, umiejętności i nawyki o trwałych walorach poznawczych i wychowawczych oraz w jakiej kolejności uczniowie mają sobie przyswoić. Na program nauczania składają się również uwagi o jego realizacji dotyczące metod nauczania, form organizacyjnych i środków umożliwiających skuteczną realizację materiału nauczania. Programy nauczania mogą występować w strukturze:

- przedmiotowej,
- modułowej,
- blokowej, gdzie łączone są treści pokrewnych przedmiotów w cykle tematyczne (np. blok matematyczno-przyrodniczy, humanistyczno-społeczny).

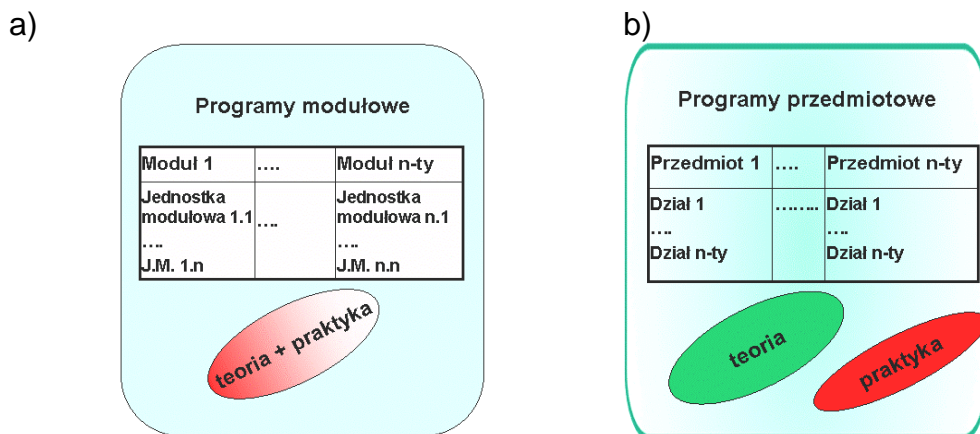
W kształceniu zawodowym wykorzystuje się programy nauczania przedmiotowe i modułowe.

---

⁶⁴ W. Okoń, op. cit., s.

⁶⁵ Cz. Kupisiewicz *Podstawy dydaktyki ogólnej*, PWN, Warszawa 1978, s.103

Rysunek 23. Program nauczania (struktura) a) modułowy, b) przedmiotowy.

Tabela 10. Porównanie układu treści kształcenia w programach nauczania o strukturze przedmiotowej i modułowej

Program nauczania o strukturze przedmiotowej	Program nauczania o strukturze modułowej
<ul style="list-style-type: none"> • Strona tytułowa • Metryczka określająca autorów, recenzentów i osoby dokonujące korekty technicznej • Spis treści 	
<p>I. Plany nauczania</p> <p>II. Programy nauczania przedmiotów zawodowych</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Szczegółowe cele kształcenia 2. Materiał nauczania <ul style="list-style-type: none"> • działy programowe • ćwiczenia i pokazy 3. Środki dydaktyczne 4. Uwagi o realizacji 5. Propozycje metod sprawdzania i oceny osiągnięć edukacyjnych ucznia 6. Literatura 	<p>I. Założenia programowo-organizacyjne kształcenia w zawodzie</p> <ul style="list-style-type: none"> – Opis pracy w zawodzie <ul style="list-style-type: none"> ○ typowe stanowiska pracy ○ zadania zawodowe ○ umiejętności zawodowe – Zalecenia dotyczące organizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego <p>II. Plany nauczania</p> <p>III. Moduły kształcenia w zawodzie</p> <ul style="list-style-type: none"> – Cele kształcenia – Wykaz jednostek modułowych – Schemat układu jednostek modułowych – Literatura <p>➤ Jednostki modułowe</p> <ul style="list-style-type: none"> – Szczegółowe cele kształcenia – Materiał nauczania – Ćwiczenia – Środki dydaktyczne – Wskazania metodyczne do realizacji programu jednostki – Propozycje metod sprawdzania i oceny osiągnięć edukacyjnych ucznia

Plany nauczania

Pierwsza wersja planu nauczania tworzona jest w pierwszym etapie prac nad programem, po sformułowaniu szczegółowych celów kształcenia w przedmiotach.

Przygotowanie ostatecznej wersji planów nauczania dla wszystkich typów szkół, określonych dla danego zawodu w klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego, następuje po opracowaniu programów nauczania wszystkich przedmiotów zawodowych, zbadaniu korelacji międzyprzedmiotowych i korekcie pierwszej wersji programu, ze względu na planowaną liczbę godzin i miejsce przedmiotów w planie nauczania.

Jeśli podstawa programowa dla zawodu przewidywała specjalizowanie się uczniów (słuchaczy) pod koniec okresu kształcenia, plany nauczania powinny uwzględniać godziny na specjalizację w ostatnich klasach/semestrach.

Liczbę godzin przedmiotów/modułów przyjmuje się z ramowych planów nauczania z uwzględnieniem typu szkoły i przyjętej formy kształcenia

Plan nauczania w programach:																																																																						
przedmiotowym			modułowym																																																																			
<p style="text-align: center;">PLAN NAUCZANIA</p> <p>Technikum czteroletnie</p> <p>Zawód: technik informatyk 312[01]</p> <p>Podbudowa programowa: gimnazjum</p>																																																																						
<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th rowspan="3">Lp.</th> <th rowspan="3">Przedmioty nauczania</th> <th colspan="3">Dla młodzieży</th> </tr> <tr> <th rowspan="2">Liczba godzin tygodniowo w czteroletnim okresie nauczania</th> <th colspan="2">Dla dorosłych</th> </tr> <tr> <th>Liczba godzin tygodniowo w czteroletnim okresie nauczania</th> <th>Liczba godzin w czteroletnim okresie nauczania</th> <th>Liczba godzin w czteroletnim okresie nauczania</th> </tr> <tr> <th colspan="2">Klasy I-IV</th> <th colspan="3">Semestry I-VIII</th> </tr> <tr> <th colspan="2"></th> <th>Forma stacjonarna</th> <th colspan="2">Forma zaoczna</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1.</td> <td>Systemy operacyjne i sieci komputerowe</td> <td>12</td> <td>8</td> <td>151</td> </tr> <tr> <td>2.</td> <td>Oprogramowanie biurowe</td> <td>7</td> <td>5</td> <td>88</td> </tr> <tr> <td>3.</td> <td>Programowanie strukturalne i obiektowe</td> <td>10</td> <td>7</td> <td>127</td> </tr> <tr> <td>4.</td> <td>Urządzenia techniki komputerowej</td> <td>4</td> <td>3</td> <td>50</td> </tr> <tr> <td>5.</td> <td>Multimedia i grafika komputerowa</td> <td>3</td> <td>2</td> <td>38</td> </tr> <tr> <td>6.</td> <td>Język angielski zawodowy</td> <td>2</td> <td>2</td> <td>25</td> </tr> <tr> <td>7.</td> <td>Zajęcia specjalizacyjne*</td> <td>12</td> <td>8</td> <td>151</td> </tr> <tr> <td colspan="2" style="text-align: right;">Razem</td> <td>50</td> <td>35</td> <td>630</td> </tr> <tr> <td colspan="5">Praktyka zawodowa: 4 tygodnie</td> </tr> </tbody> </table>					Lp.	Przedmioty nauczania	Dla młodzieży			Liczba godzin tygodniowo w czteroletnim okresie nauczania	Dla dorosłych		Liczba godzin tygodniowo w czteroletnim okresie nauczania	Liczba godzin w czteroletnim okresie nauczania	Liczba godzin w czteroletnim okresie nauczania	Klasy I-IV		Semestry I-VIII					Forma stacjonarna	Forma zaoczna		1.	Systemy operacyjne i sieci komputerowe	12	8	151	2.	Oprogramowanie biurowe	7	5	88	3.	Programowanie strukturalne i obiektowe	10	7	127	4.	Urządzenia techniki komputerowej	4	3	50	5.	Multimedia i grafika komputerowa	3	2	38	6.	Język angielski zawodowy	2	2	25	7.	Zajęcia specjalizacyjne*	12	8	151	Razem		50	35	630	Praktyka zawodowa: 4 tygodnie				
Lp.	Przedmioty nauczania	Dla młodzieży																																																																				
		Liczba godzin tygodniowo w czteroletnim okresie nauczania	Dla dorosłych																																																																			
			Liczba godzin tygodniowo w czteroletnim okresie nauczania	Liczba godzin w czteroletnim okresie nauczania	Liczba godzin w czteroletnim okresie nauczania																																																																	
Klasy I-IV		Semestry I-VIII																																																																				
		Forma stacjonarna	Forma zaoczna																																																																			
1.	Systemy operacyjne i sieci komputerowe	12	8	151																																																																		
2.	Oprogramowanie biurowe	7	5	88																																																																		
3.	Programowanie strukturalne i obiektowe	10	7	127																																																																		
4.	Urządzenia techniki komputerowej	4	3	50																																																																		
5.	Multimedia i grafika komputerowa	3	2	38																																																																		
6.	Język angielski zawodowy	2	2	25																																																																		
7.	Zajęcia specjalizacyjne*	12	8	151																																																																		
Razem		50	35	630																																																																		
Praktyka zawodowa: 4 tygodnie																																																																						
<p style="text-align: center;">PLAN NAUCZANIA</p> <p>Czteroletnie technikum</p> <p>Zawód: technik-informatyk 312[01]</p> <p>Podbudowa programowa: gimnazjum</p>																																																																						
<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th rowspan="3">Lp.</th> <th rowspan="3">Moduły kształcenia w zawodzie</th> <th colspan="3">Dla młodzieży</th> </tr> <tr> <th rowspan="2">Liczba godzin tygodniowo w czteroletnim okresie nauczania</th> <th colspan="2">Dla dorosłych</th> </tr> <tr> <th>Liczba godzin tygodniowo w czteroletnim okresie nauczania</th> <th>Liczba godzin w czteroletnim okresie nauczania</th> <th>Liczba godzin w czteroletnim okresie nauczania</th> </tr> <tr> <th colspan="2">Semestry I - IV</th> <th colspan="3">Semestry I -IV</th> </tr> <tr> <th colspan="2"></th> <th>Forma stacjonarna</th> <th colspan="2">Forma zaoczna</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1.</td> <td>Podstawy technik informacyjnych</td> <td>13</td> <td>9</td> <td>164</td> </tr> <tr> <td>2.</td> <td>Urządzenia techniki komputerowej</td> <td>3</td> <td>2</td> <td>38</td> </tr> <tr> <td>3.</td> <td>Metodologia programowania</td> <td>12</td> <td>8</td> <td>152</td> </tr> <tr> <td>4.</td> <td>Systemy zarządzania bazami danych</td> <td>4</td> <td>3</td> <td>50</td> </tr> <tr> <td>5.</td> <td>Systemy operacyjne</td> <td>9</td> <td>7</td> <td>114</td> </tr> <tr> <td>6.</td> <td>Moduł specjalizacyjny</td> <td>9</td> <td>6</td> <td>112</td> </tr> <tr> <td colspan="2" style="text-align: right;">Razem:</td> <td>50</td> <td>35</td> <td>630</td> </tr> <tr> <td colspan="5">Praktyka zawodowa: 4 tygodnie</td> </tr> </tbody> </table>					Lp.	Moduły kształcenia w zawodzie	Dla młodzieży			Liczba godzin tygodniowo w czteroletnim okresie nauczania	Dla dorosłych		Liczba godzin tygodniowo w czteroletnim okresie nauczania	Liczba godzin w czteroletnim okresie nauczania	Liczba godzin w czteroletnim okresie nauczania	Semestry I - IV		Semestry I -IV					Forma stacjonarna	Forma zaoczna		1.	Podstawy technik informacyjnych	13	9	164	2.	Urządzenia techniki komputerowej	3	2	38	3.	Metodologia programowania	12	8	152	4.	Systemy zarządzania bazami danych	4	3	50	5.	Systemy operacyjne	9	7	114	6.	Moduł specjalizacyjny	9	6	112	Razem:		50	35	630	Praktyka zawodowa: 4 tygodnie									
Lp.	Moduły kształcenia w zawodzie	Dla młodzieży																																																																				
		Liczba godzin tygodniowo w czteroletnim okresie nauczania	Dla dorosłych																																																																			
			Liczba godzin tygodniowo w czteroletnim okresie nauczania	Liczba godzin w czteroletnim okresie nauczania	Liczba godzin w czteroletnim okresie nauczania																																																																	
Semestry I - IV		Semestry I -IV																																																																				
		Forma stacjonarna	Forma zaoczna																																																																			
1.	Podstawy technik informacyjnych	13	9	164																																																																		
2.	Urządzenia techniki komputerowej	3	2	38																																																																		
3.	Metodologia programowania	12	8	152																																																																		
4.	Systemy zarządzania bazami danych	4	3	50																																																																		
5.	Systemy operacyjne	9	7	114																																																																		
6.	Moduł specjalizacyjny	9	6	112																																																																		
Razem:		50	35	630																																																																		
Praktyka zawodowa: 4 tygodnie																																																																						
* do wyboru																																																																						

Rysunek 24. Porównanie planów nauczania w programie przedmiotowym i modułowym

Programy nauczania o strukturze przedmiotowej

Program nauczania w zawodzie o strukturze przedmiotowej są wykorzystywane od wielu lat. Poniżej przedstawiono ich budowę:

Strona tytułowa

Metryczka określająca autorów, recenzentów i osoby dokonujące korekty technicznej

Spis treści

I. Plany nauczania

II. Programy nauczania przedmiotów zawodowych

1. Szczegółowe cele kształcenia
2. Materiał nauczania:
  - działy programowe
  - ćwiczenia i pokazy
3. Środki dydaktyczne
4. Uwagi o realizacji
5. Propozycje metod sprawdzania i oceny osiągnięć edukacyjnych ucznia
6. Literatura

I. Plany nauczania w programach dla zawodu

„Plan nauczania obejmuje pełny rejestr realizowanych w szkole przedmiotów, ich rozkład na poszczególne lata nauki, a także liczbę godzin nauczania dla każdego z nich zarówno w pełnym cyklu pracy szkoły, jak i w poszczególnych klasach. Plan ten stanowi podstawę dla opracowanych programów nauczania objętych nim przedmiotów⁶⁶”.

W programie nauczania „plan nauczania zamieszcza się jako oddzielne tabele dla każdego typu szkoły w której dopuszczona jest nauka w danym zawodzie. Dokonuje się tego zgodnie z klasyfikacją zawodów szkolnictwa zawodowego⁶⁷”.

(strona 19-20)

Przykład

- w zawodzie technik budownictwa 311[04] oraz technik usług fryzjerskich 514[02] naukę prowadzi się w technikum, technikum uzupełniającym i szkole policealnej,
- w zawodzie fryzjer 514[01] w zasadniczej szkole zawodowej.

Przy tworzeniu lub modyfikacji programów nauczania ostateczna wersja planów nauczania dla wszystkich typów szkół, określonych dla danego zawodu w klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego, powstaje po:

- opracowaniu programów nauczania wszystkich przedmiotów zawodowych,
- zbadaniu korelacji międzyprzedmiotowych/modułowych,
- korekcie pierwszej wersji programu, ze względu na planowaną liczbę godzin i miejsce przedmiotów w planie nauczania.

Jeśli podstawa programowa dla zawodu przewiduje specjalizowanie się uczniów pod koniec okresu kształcenia, plany nauczania powinny uwzględniać godziny na specjalizację w ostatnich klasach. Należy zwrócić uwagę, że wprowadzenie specjalizacji nie jest obowiązkowe i decyzja należy do szkoły.

Precyzuje to wyjaśnienie dyrektora Departamentu Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego z dnia 8 grudnia 2005 r. przesłane do kuratorów oświaty: „.....ponieważ wprowadzenie specjalizacji w zawodzie pod koniec okresu kształcenia nie jest obowiązkowe, to oczywistym jest, że dyrektor szkoły może przeznaczyć

⁶⁶ Cz. Kupisiewicz, *Podstawy dydaktyki ogólnej*, WSiP, Warszawa 2005, s.168

⁶⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 kwietnia 2010 r. w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego (Dz. U. z 2007 r. Nr 124, poz. 860 z późn. zm), s. 19-20

wszystkie godziny ujęte w ramowym planie nauczania tylko na obowiązkowe zajęcia edukacyjne z zakresu kształcenia zawodowego, a więc na realizację przedmiotów zawodowych, bądź modułów ogólnozawodowych i zawodowych, ujętych w dopuszczonym do użytku szkolnego programie nauczania⁶⁸.”

W przypadku, gdy szkoła nie wprowadza specjalizacji lecz dzieli godziny na inne przedmioty, należy dokonać modernizacji programu. Bardziej szczegółowe informacje znajdują się w załączniku nr 2.

W poniższej tabeli (oraz w załączniku nr 9) przedstawiano przykładowe plany nauczania z przedmiotowych programów nauczania w zawodzie.

Tabela 11. Przykładowy plan nauczania dla zawodu technik mechanik z programu nauczania przedmiotowego nr 311[20] /t-4, TU, SP/MEN/2006.02.06

PLAN NAUCZANIA

Czteroletnie technikum

Zawód: technik mechanik 311[20]

Podbudowa programowa: gimnazjum

Lp.	Przedmioty nauczania	Dla młodzieży	Dla dorosłych	
		Liczba godzin tygodniowo w czteroletnim okresie nauczania	Liczba godzin tygodniowo w czteroletnim okresie nauczania	Liczba godzin tygodniowo w czteroletnim okresie nauczania
		Klasy I-IV	Semestr I-VIII	
Forma stacjonarna	Forma zaoczną			
1.	Podstawy konstrukcji maszyn i urządzeń	9	6	114
2.	Technologia mechaniczna	7	5	88
3.	Układy sterowania i regulacji	3	2	38
4.	Maszynoznawstwo	3	2	38
5.	Eksploatacja maszyn i urządzeń	2	2	25
6.	Pracownia techniczna	6	5	75
7.	Bezpieczeństwo pracy, ochrona środowiska, zarządzanie jakością	2	1	25
8.	Zajęcia praktyczne	10	7	126
9.	Zajęcia specjalizacyjne*	8	5	101
	Razem:	50	35	630

Praktyka zawodowa: 4 tygodnie w klasie III

* w przypadku, gdy szkoła nie wprowadza specjalizacji lecz dzieli godziny na inne przedmioty należy dokonać modernizacji programu.

II. Programy nauczania przedmiotów zawodowych

W dalszej drugiej części programu nauczania dla zawodu zawarte są programy nauczania wszystkich przedmiotów zawodowych. W każdym z przedmiotów należy uwzględnić:

1. Szczegółowe cele kształcenia
2. Materiał nauczania
  - działy programowe
  - ćwiczenia i pokazy
3. Środki dydaktyczne

⁶⁸ http://www.men.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=269%3Alist-do-kuratorow-owiaty-w-sprawie-specjalizacji&catid=55%3Aksztacenie-zawodowe&Itemid=80 (07.10.2010)

4. Uwagi o realizacji

5. Propozycje metod sprawdzania i oceny osiągnięć edukacyjnych ucznia

6. Literatura

„**Cele nauczania** (umiejętności) zapisuje się jako zoperacjonalizowane czynności za pomocą czasowników, np.: zaplanować, porównać, ocenić, określić, rozróżnić, obliczyć. Użycie czasownika dokonanego (bezokolicznika) precyzyjnie określa czynność i umożliwia opracowanie kryteriów oceny. Zastosowanie bezokolicznika pozwala również na określenie warunków i kryteriów wykonania czynności. Umożliwi to prowadzenie pomiaru dydaktycznego w trakcie i na zakończenie realizacji programu nauczania.

Materiał nauczania powinien być spójny ze szczegółowymi celami kształcenia. Działy tematyczne powinny obejmować zakres podstawowych informacji określonych na podstawie odpowiednich dyscyplin naukowych. W materiale wyróżnia się: fakty, pojęcia, prawa i teorie wybranych dziedzin nauki, techniki, strategię, zasady. Stanowi on ustrukturyzowany układ treści z określonymi powiązaniem i zależnościami między poszczególnymi elementami. Materiał nauczania zapisuje się w formie równoważników zdań.

Ćwiczenia umożliwiają kształtowanie umiejętności intelektualnych i praktycznych określonych w celach kształcenia. Ćwiczenia zapisuje się w formie zadaniowej. Zadania powinny być tak sformułowane, aby efekty wykonania były mierzalne lub obserwowalne.

Środki dydaktyczne stanowią wykaz pomocy niezbędnych do realizacji treści programowych

Uwagi o realizacji programu: należy zwrócić uwagę na tematykę najtrudniejszą do opanowania przez uczniów oraz elementy istotne w realizacji celów kształcenia, zaproponować efektywne metody nauczania, sposób organizacji zajęć, rodzaj pracowni dydaktycznej, w której realizowany będzie program przedmiotu oraz liczebność grup uczniów.

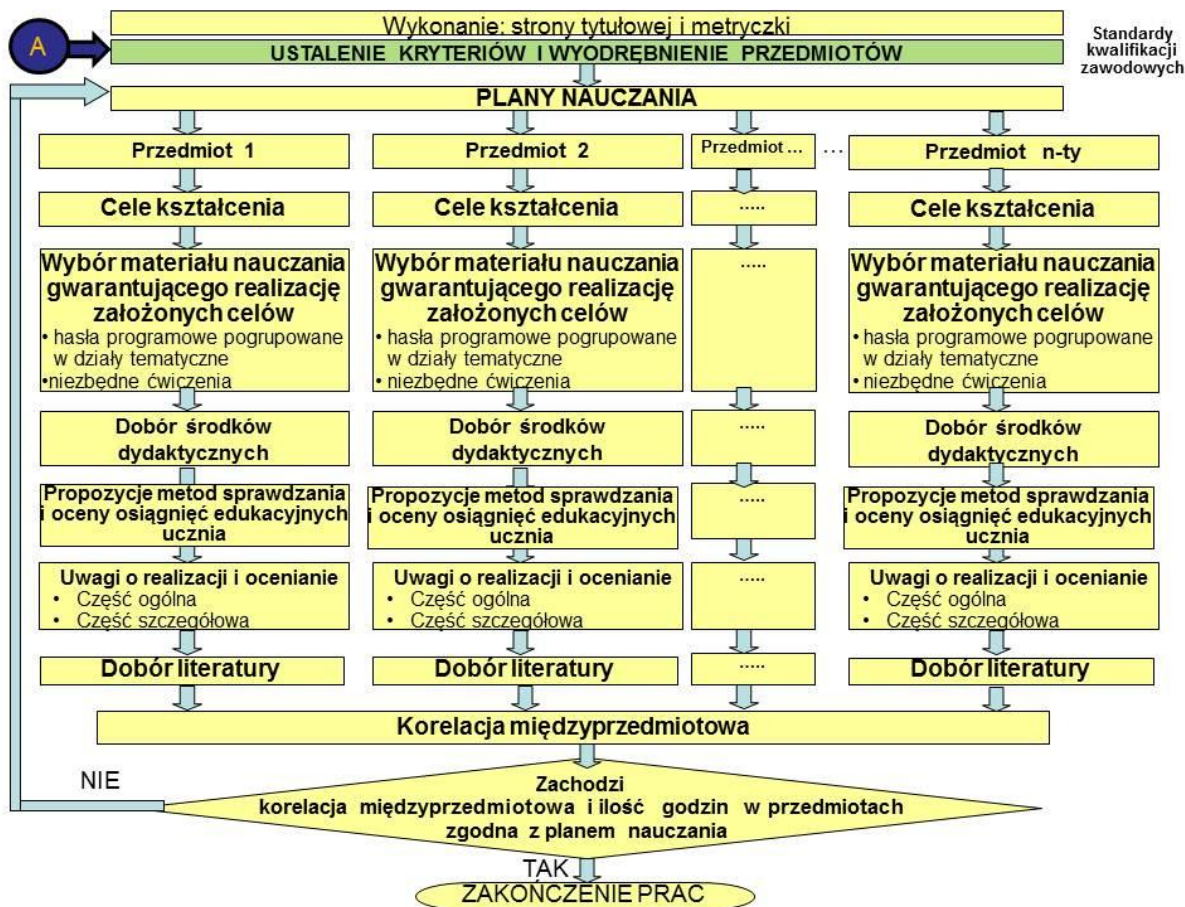
Propozycje metod sprawdzania i oceny osiągnięć edukacyjnych ucznia zawierają ogólne kryteria oceny poziomu i zakresu umiejętności określonych w szczegółowych celach kształcenia programu przedmiotu oraz propozycje metod sprawdzania i oceny osiągnięć szkolnych.

Literatura. Wykaz literatury należy aktualizować w miarę ukazywania się nowych pozycji wydawniczych.”⁶⁹

---

⁶⁹ Na podstawie Procedury MEN DKZiU *Materiał metodyczny*

Projektowanie i konstruowanie programu nauczania w strukturze przedmiotowej

Opracowanie własne

Rysunek 25. Skrócony schemat tworzenia programu przedmiotowego

Procedura opracowania programu nauczania dla zawodu⁷⁰

1. Szczegółowe cele kształcenia

- Dokonanie dalszego uszczegółowienia umiejętności zawartych w blokach programowych
- Uszczegółowienie umiejętności polega na ich przełożeniu do poziomu mierzalnego i nadaniu bezokolicznikom, które je wyrażają, formy dokonanej, pozwalającej na określenie kryteriów i warunków oceny
- Pogrupowanie szczegółowych umiejętności w logiczne zbiory
- Uszczegółowione umiejętności należy połączyć w grupy i przyporządkować poszczególnym przedmiotom zawodowym
- Utworzenie przedmiotów zawodowych i pierwszej wersji planu nauczania
- Utworzenie wykazu szczegółowych celów kształcenia w każdym przedmiocie
- Umiejętności szczegółowe, stanowiące szczegółowe cele kształcenia powinny być pogrupowane w ramach każdego przedmiotu według przyjętego kryterium, uwzględniającego specyfikę zawodu oraz zgodnie z zasadami dydaktyki.

⁷⁰ Procedura opracowana przez DKZIU MEN

2. Materiał nauczania

- Materiał nauczania to hasła programowe pogrupowane w działy tematyczne, a także, jeśli program tego wymaga, niezbędne ćwiczenia.
- Po sformułowaniu szczegółowych celów kształcenia należy określić materiał nauczania, który zagwarantuje realizację założonych celów.

3. Środki dydaktyczne

- podstawowe środki niezbędne do realizacji treści nauczania,
- środki dydaktyczne już wyprodukowane i dostępne,
- nie wymienia się środków będących powszechnym wyposażeniem sal dydaktycznych.

4. Uwagi o realizacji

- Część ogólna
  - Ukazuje związki wiedzy zawartej w przedmiocie z wiedzą z innych przedmiotów,
  - Zwraca uwagę na tematy najważniejsze,
  - Wskazuje zalecany sposób organizacji zajęć, rodzaj pracowni, liczebność grup uczniowskich.
- Część szczegółowa
  - Szczególnie istotne aspekty treści nauczania dla wykonywanego zawodu,
  - Elementy najtrudniejsze do opanowania przez ucznia,
  - Elementy istotne dla realizacji celów wychowawczych,
  - Najbardziej efektywne metody nauczania.

5. Propozycje metod sprawdzania i oceny osiągnięć edukacyjnych ucznia

- Autorzy powinni określić ogólne kryteria oceniania w odniesieniu do wyodrębnionych w celach kształcenia umiejętności oraz zaproponować metody pomiaru odpowiednie do specyfiki przedmiotu.

6. Literatura

- Podręczniki dopuszczone do użytku szkolnego, wpisane do odpowiednich wykazów,
- Najnowsze pozycje książkowe dotyczące przedmiotu,
- Czasopisma o tematyce związanej z zawodem.

Program nauczania o strukturze modułowej

Program nauczania bez względu na swą strukturę (blokowy, przedmiotowy, modułowy czy też mieszany) musi uwzględniać podstawę programową kształcenia w zawodzie. „Takie założenie gwarantuje, że absolwenci szkół kształcących w danym zawodzie, niezależnie od typu i formy (stacjonarnej bądź zaocznej), osiągną takie same umiejętności zawodowe, które będą mogli potwierdzić na egzaminie zewnętrznym”⁷¹.

Modułowy program nauczania umożliwia:

- zdobycie wiedzy ogólnozawodowej,
- opanowanie umiejętności wymaganych dla zawodu,
- nabycie kwalifikacji ogólnozawodowych lub specjalistycznych,

---

⁷¹ Modułowy program nauczania dla zawodu – Materiał metodyczny dla autorów programów MENIS DKZiU, Warszawa, 24 kwietnia 2003 r.

- zdobycie kompetencji zawodowych uprawniających do działania w branży objętej zawodem dla którego przeznaczony jest program, potwierdzonych dyplomem technika,
- dostosowanie kwalifikacji do potrzeb rynku pracy oraz możliwości ucznia/słuchacza,
- wyrobienie nawyku nieustannego dokształcania się.

Modułowa struktura programu nauczania dla zawodu stwarza możliwość dostosowywania treści programu do potrzeb gospodarki i lokalnego rynku pracy oraz do poziomu umiejętności wymaganych od absolwentów. Poszczególne jednostki modułowe a nawet całe moduły mogą być wykorzystane bez zmian lub po modyfikacji w kształceniu ustawicznym. Pozwala to uczestnikom takiego kształcenia na powrót lub wejścia na rynek pracy. Takie wykorzystanie programów modułowych wpisuje się w strategię uczenia się przez całe życie.

Program nauczania w zawodzie o strukturze modułowej posiada budowę:

Strona tytułowa

Metryczka określająca autorów, recenzentów i osoby dokonujące korekty technicznej

Spis treści

I. Założenia programowo-organizacyjne kształcenia w zawodzie,

1. Opis pracy w zawodzie
  - typowe stanowiska pracy
  - zadania zawodowe
  - umiejętności zawodowe
  - Wymagania psychofizyczne właściwe dla zawodu
2. Zalecenia dotyczące organizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego

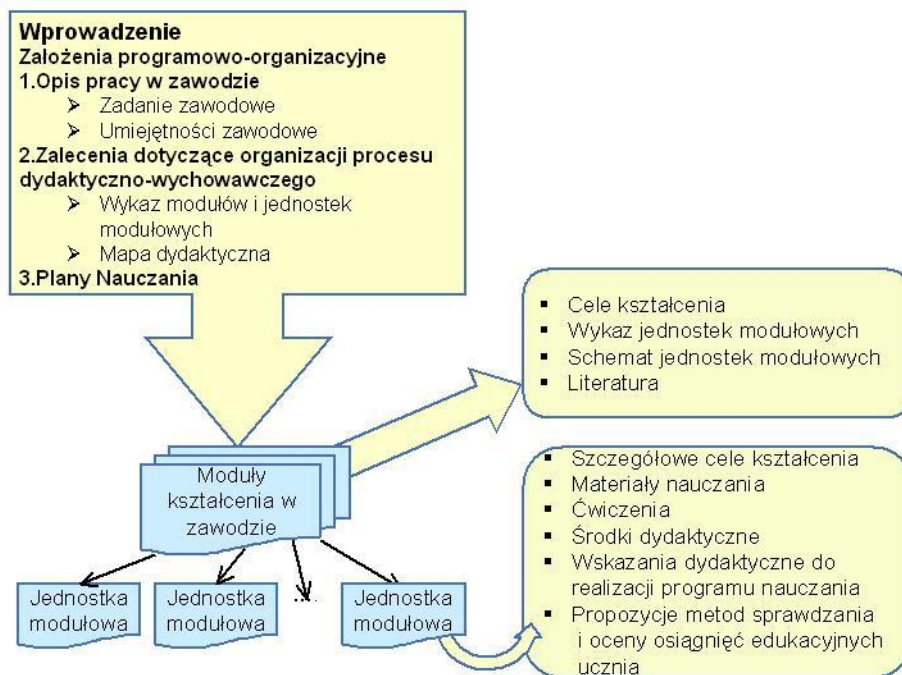
II. Plany nauczania

III. Moduły kształcenia w zawodzie (ogólnozawodowe, zawodowe, specjalizacyjne)

- Cele kształcenia
- Wykaz jednostek modułowych
- Schemat układu jednostek modułowych
- Literatura
  - **Jednostki modułowe**
    - Szczegółowe cele kształcenia
    - Materiał nauczania
    - Ćwiczenia
    - Środki dydaktyczne
    - Wskazania metodyczne do realizacji programu jednostki
    - Propozycje metod sprawdzania i oceny osiągnięć edukacyjnych ucznia

Strukturę modułowego programu nauczania w przejrzysty sposób przedstawił K. Symela.

Rysunek 26. Struktura modułowego programu nauczania dla zawodu⁷²

Strona tytułowa powinna zawierać podstawowe informacje o programie:

- **Nazwę szkoły/placówki (do której program jest dopuszczany).** Dawniej podawano ministerstwo właściwe ds. oświaty, które zatwierdzało-dopuszczało program nauczania.
- Numer programu
- Tytuł: MODUŁOWY PROGRAM NAUCZANIA
(Rodzaj: autorski/ modyfikowany / .....)
- Nazwa i symbol cyfrowy zawodu
- Stwierdzenie dopuszczenia programu przez dyrektora szkoły/placówki (Dopuszczam do użytku ...) potwierdzone podpisem osoby dopuszczającej program nauczania do użytku szkolnego.
- Miejscowość, data

Metryczka. Metryczka programu zawierająca podstawowe dane o:

- ✓ autorach,
- ✓ recenzentach, opiniodawcach,
- ✓ opracowaniu graficznym, korekcie,
- ✓ w przypadku programu modyfikowanego także dane o programie który został zmodyfikowany/dopuszczony/... .

Spis treści (programu nauczania w zawodzie)

⁷² Symela Krzysztof .....

Wprowadzenie

Zawiera zwięzły opis zawodu na rynku pracy, cele kształcenia w zawodzie, możliwości jakie daje program w zakresie m.in. zdobywana wiedzy ogólnej, opanowania umiejętności, nabycia kwalifikacji, kompetencji tak ogólnozawodowych, jak i potrzebne na rynku pracy, opis budowy programu (struktura modułów i jednostek modułowych), opis modułów i system ich kodowania.

Przykładowe **wprowadzenie** z programu nauczania 312[01]/SP/MENiS/2004 dla zawodu technik informatyk 312[01] znajduje się w **załączniku nr 11**.

I. Założenia programowo-organizacyjne kształcenia w zawodzie

1. Opis pracy w zawodzie zawierający:

- 1) **typowe stanowiska pracy** (na których będzie mógł pracować absolwent w kształconym zawodzie),
- 2) **zadania zawodowe** (objęte zawodem dla którego jest program nauczania),
- 3) **umiejętności zawodowe** (które absolwent powinien opanować w trakcie nauki w szkole),
- 4) **wymagania psychofizyczne właściwe dla zawodu** (niezbędne i wskazane do pracy w zawodzie).

2. Zalecenia dotyczące organizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego

Wykaz modułów i jednostek modułowych

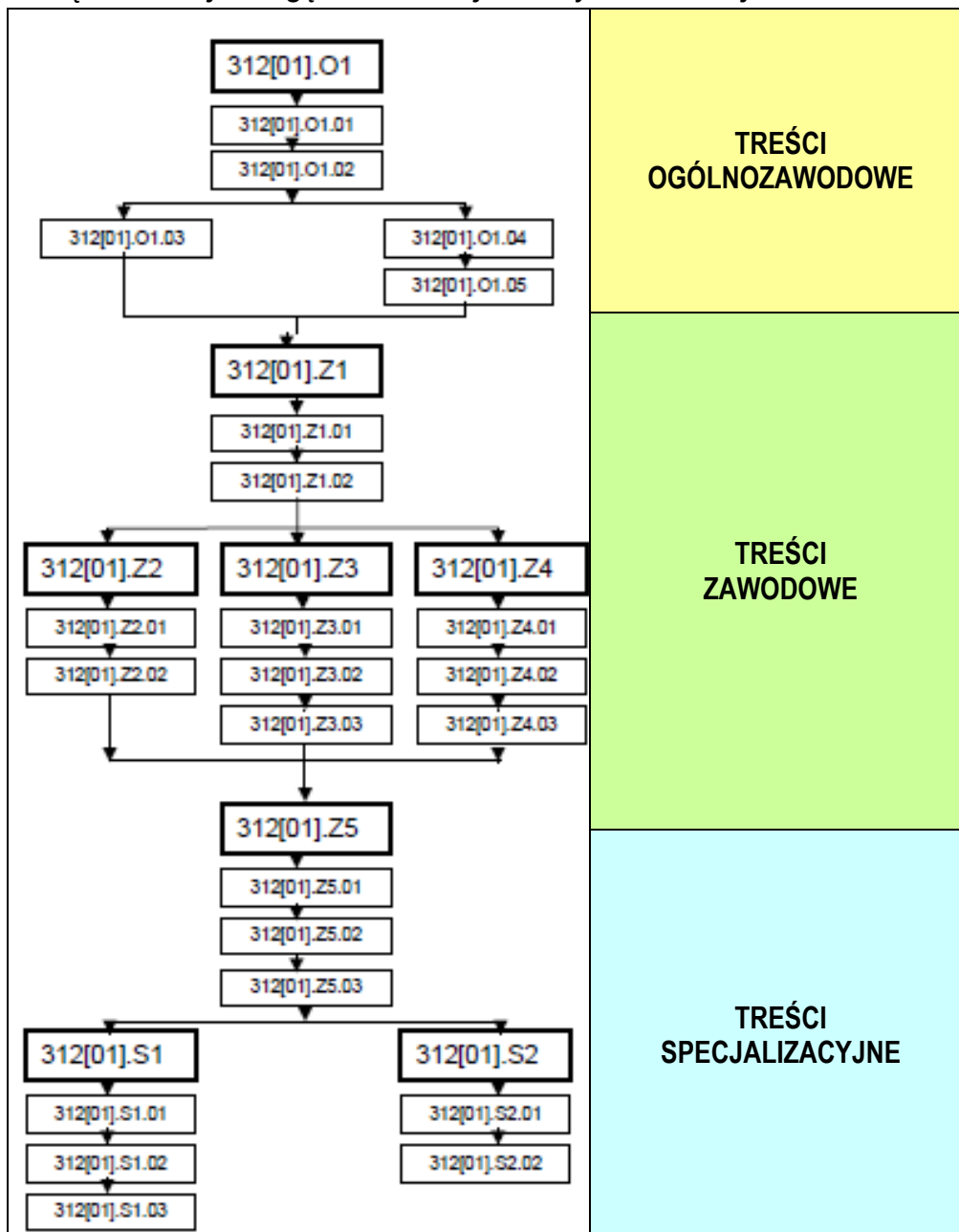
W wykazie w formie tabelarycznej umieszczone jest zestawienie wszystkich modułów wraz z jednostkami modułowymi i ich symbolami.

Tabela 12. Przykład wykazu modułów i jednostek modułowych w programie nauczania technik informatyk 312[01]/SP/MENiS/2004

Symbol jednostki modułowej	Zestawienie modułów i jednostek modułowych	
312[01].O1	Moduł 312[01].O1 Podstawy technik informacyjnych	TREŚCI OGÓLNO-ZAWODOWE
312[01].O1.01	Stosowanie przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy, ochrony przeciwpożarowej oraz ochrony środowiska	
312[01].O1.02	Stosowanie przepisów prawa i zasad ekonomii w działalności informacyjnej	
312[01].O1.03	Organizowanie procesu pracy	
312[01].O1.04	Wykorzystywanie informacyjnych technik biurowych	
312[01].O1.05	Stosowanie technik graficznych i multimedialnych	
312[01].Z1	Moduł 312[01].Z1 Urządzenia techniki komputerowej	TREŚCI ZAWODOWE
312[01].Z1.01	Identyfikowanie i charakteryzowanie jednostki centralnej komputera	
312[01].Z1.02	Identyfikowanie i charakterystyka urządzeń zewnętrznych komputera	
312[01].Z2	Moduł 312[01].Z2 Metodologia programowania	
312[01].Z2.01	Programowanie w środowisku języka strukturalnego	
312[01].Z2.02	Programowanie w środowisku języka obiektowego	
312[01].Z3	Moduł 312[01].Z3 Systemy zarządzania bazami danych	
312[01].Z3.01	Analizowanie potrzeb klienta i projektowanie struktury bazy danych	
312[01].Z3.02	Tworzenie interfejsu użytkownika	
312[01].Z3.03	Zabezpieczanie dostępu do danych	
312[01].Z4	Moduł 312[01].Z4 Systemy operacyjne	
312[01].Z4.01	Administrowanie systemem operacyjnym Windows opartym na technologii NT	
312[01].Z4.02	Administrowanie systemem operacyjnym UNIX	
312[01].Z4.03	Administrowanie systemem operacyjnym Novell	
312[01].Z5	Moduł 312[01].Z5 Praktyka zawodowa	
312[01].Z5.01	Stosowanie przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy, ochrony przeciwpożarowej i ochrony środowiska w miejscu pracy	
312[01].Z5.02	Organizacja działalności gospodarczej i administracyjnej przedsiębiorstwa	
312[01].Z5.03	Realizacja zadań w warunkach zakładu pracy	
312[01].S1	Moduł 312[01].S1 Aplikacje internetowe	TREŚCI SPECJALIZACYJNE
312[01].S1.01	Projektowanie stron WWW	
312[01].S1.02	Wykorzystywanie języka programowania po stronie przeglądarki	
312[01].S1.03	Uruchamianie aplikacji internetowych po stronie serwera	
312[01].S2	Moduł 312[01].S2 Grafika komputerowa i multimedia	
312[01].S2.01	Tworzenie grafiki komputerowej	
312[01].S2.02	Produkcje multimedialne	

Dydaktyczna mapa programu nauczania

„Dydaktyczna mapa programu nauczania jest to graficzny obraz korelacji między modułami i jednostkami modułowymi wyodrębnionymi w programie nauczania dla zawodu”⁷³. Przedstawia kolejność i powiązania pomiędzy podstawowymi elementami tego programu, tzn. modułami i jednostkami modułowymi pokazując jednocześnie drogi dojścia do zdobycia określonych kwalifikacji zawodowych. Inaczej mówiąc mapa dydaktyczna jest „wizualizacją zdarzeń zachodzących w procesie dydaktycznym”, „drogowskazem” dla nauczyciela i ucznia w procesie nauczania - uczenia się. *Wskazuje drogę do realizacji kariery zawodowej ucznia.*

Rysunek 27. Dydaktyczna mapa programu nauczania (technik informatyk 312[01] – przykład

⁷³ Zarys metodologii konstruowania modułowego programu nauczania dla zawodu (praca pod kierunkiem K. Symela), KOWEZ, Warszawa 2001

II. Plany nauczania

„Plan nauczania obejmuje pełny rejestr realizowanych w szkole przedmiotów, ich rozkład na poszczególne lata nauki, a także liczbę godzin nauczania dla każdego z nich zarówno w pełnym cyklu pracy szkoły, jak i w poszczególnych klasach. Plan ten stanowi podstawę dla opracowanych programów nauczania objętych nim przedmiotów”⁷⁴.

W programie nauczania plan nauczania zamieszcza się jako oddzielne tabele dla każdego typu szkoły, w której dopuszczona jest nauka w danym zawodzie. Dokonuje się tego zgodnie z klasyfikacją zawodów szkolnictwa zawodowego⁷⁵. Przykładowo:

- w zawodzie technik usług fryzjerskich 514[02] oraz technik budownictwa 311[04] naukę prowadzi się w technikum, technikum uzupełniającym i szkole policealnej,
- w zawodzie fryzjer 514[01] w zasadniczej szkole zawodowej.

Jeśli podstawa programowa dla zawodu przewiduje specjalizowanie się uczniów pod koniec okresu kształcenia, plany nauczania powinny uwzględniać godziny na specjalizację w ostatnich klasach. Należy zwrócić uwagę, że wprowadzenie specjalizacji nie jest obowiązkowe i decyzja o jej wprowadzeniu należy do szkoły.

Tabela 13. Plan nauczania dla zawodu technik mechanik z programu nauczania modułowego nr 311[20] T-4, SP/MENiS/2004.06.07.

PLAN NAUCZANIA

Czteroletnie technikum

Zawód: technik mechanik 311[20]

Podbudowa programowa: gimnazjum

Lp.	Moduły kształcenia w zawodzie	Dla młodzieży	Dla dorosłych	
		Liczba godzin tygodniowo w czteroletnim okresie nauczania	Liczba godzin tygodniowo w czteroletnim okresie nauczania	Liczba godzin w czteroletnim okresie nauczania
		Klasy I–IV	Semestry I–VIII	
			<i>Forma stacjonarna</i>	<i>Forma zaoczna</i>
1.	Bezpieczeństwo pracy i ochrona środowiska	1	1	13
2.	Podstawy konstrukcji mechanicznych	7	5	88
3.	Podstawowe układy sterowania i regulacji	2	1	25
4.	Podstawowe techniki wytwarzania	3	2	38
5.	Technologia wytwarzania części maszyn	12	9	160
6.	Proces projektowania części maszyn	9	6	117
7.	Eksploatacja maszyn i urządzeń	8	5	88
8.	Moduł specjalizacyjny	8	6	101
Razem		50	35	630
Praktyka zawodowa: 4 tygodnie				

⁷⁴ Cz. Kupisiewicz, op. cit., s.168

⁷⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 kwietnia 2010 r. w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego (Dz. U. z 2007 r., Nr 124, poz. 860 z późn. zm.)

III. Moduły kształcenia w zawodzie

Moduły, uwzględniające zadania zawodowe, podzielone są na jednostki modułowe. Każda jednostka modułowa zawiera treści programowe stanowiące określoną całość, a ich realizacja umożliwi opanowanie umiejętności niezbędnych do wykonania określonego zakresu pracy. Nabywaniu umiejętności zawodowych powinno sprzyjać wykonywanie ćwiczeń zawartych w poszczególnych jednostkach modułowych. Wskazane jest, aby tematyka ćwiczeń była uzupełniana przez nauczyciela realizującego program. Proces nauczania obejmuje kształcenie ogólnozawodowe, zawodowe i specjalizacyjne. Modułowy program nauczania dla zawodu zawiera:

- moduł ogólnozawodowy,
- moduły zawodowe,
- moduły specjalizacyjne (jeśli jest kilka, uczeń wybiera **TYLKO** jeden).

Kategorie modułów⁷⁶:

- Podstawy działalności zawodowej
- Podstawy zawodu
- Podstawowe prace w zawodzie

Ogólne i szczegółowe cele kształcenia wynikają z podstawy programowej kształcenia w zawodzie. Kształcenie ogólnozawodowe pozwala zdobyć wiadomości i podstawowe umiejętności w zawodzie, umożliwiając absolwentowi dostosowanie kwalifikacji do zmieniającego się zapotrzebowania rynku pracy oraz **ułatwia ewentualną zmianę zawodu**. Moduł ogólnozawodowy jest wspólny dla kilku zawodów.

Przykład:

Dla zawodów: technik informatyk 312[01], technik informacji naukowej 348[03] i technik reklamy, ujętych w profilu: zarządzanie informacją moduł ogólnozawodowy Podstawy technik informacyjnych jest wspólny. Przedstawiają to poniższe tabele.

Tabela 14. Treści programowe ujęte w modułach określonych w programie nauczania w zawodzie

a) w zawodzie technik informatyk 312[01]/SP/MENiS/2004;

Kod modułu	Nazwa modułu	Liczba jednostek modułowych	Kategoria modułu
312[01].O1	Podstawy technik informacyjnych	5	Moduł ogólnozawodowy
312[01].Z1	Urządzenia techniki komputerowej	2	Moduły zawodowe
312[01].Z2	Metodologia programowania	2	
312[01].Z3	Systemy zarządzania bazami danych	3	
312[01].Z4	Systemy operacyjne	3	
312[01].Z5	Praktyka zawodowa	3	
312[01].S1	Aplikacje internetowe - specjalizacja 1	3	Moduły specjalizacyjne
312[01].S2	Grafika komputerowa i multimedia - specjalizacja 2	2	

⁷⁶Na podstawie: Modułowy program nauczania dla zawodu – Materiał metodyczny dla autorów programów MENiS DKZiU, Warszawa, 23 kwietnia 2003 r

b) technik informacji naukowej 348[03]

Kod modułu	Nazwa modułu	Liczba jednostek modułowych	Kategoria modułu
348[03].O1	Podstawy technik informacyjnych	5	Moduł ogólnozawodowy
348[03].Z1	Działalność informacyjna	2	Moduły zawodowe
348[03].Z2	Technologia przetwarzania informacji	3	
348[03].Z3	Technologia udostępniania informacji	3	
348[03].Z4	Działalność informacyjna na rzecz upowszechniania wiedzy o Unii Europejskiej	3	
348[03].Z5	Praktyka zawodowa	3	
348[03].S1	Aplikacje internetowe - specjalizacja 1	2	Moduł specjalizacyjny

Dział III. Moduły kształcenia w zawodzie zawiera opis wszystkich modułów wchodzących w skład programu nauczania w zawodzie.

Każdy moduł posiada taką samą strukturę. Dla każdego modułu podane są kolejno:

Określenie **Moduł** wraz z kodem i nazwa modułu np.: **Moduł 312[01].O1**

Podstawy technik informacyjnych

1. Cele kształcenia (w module)

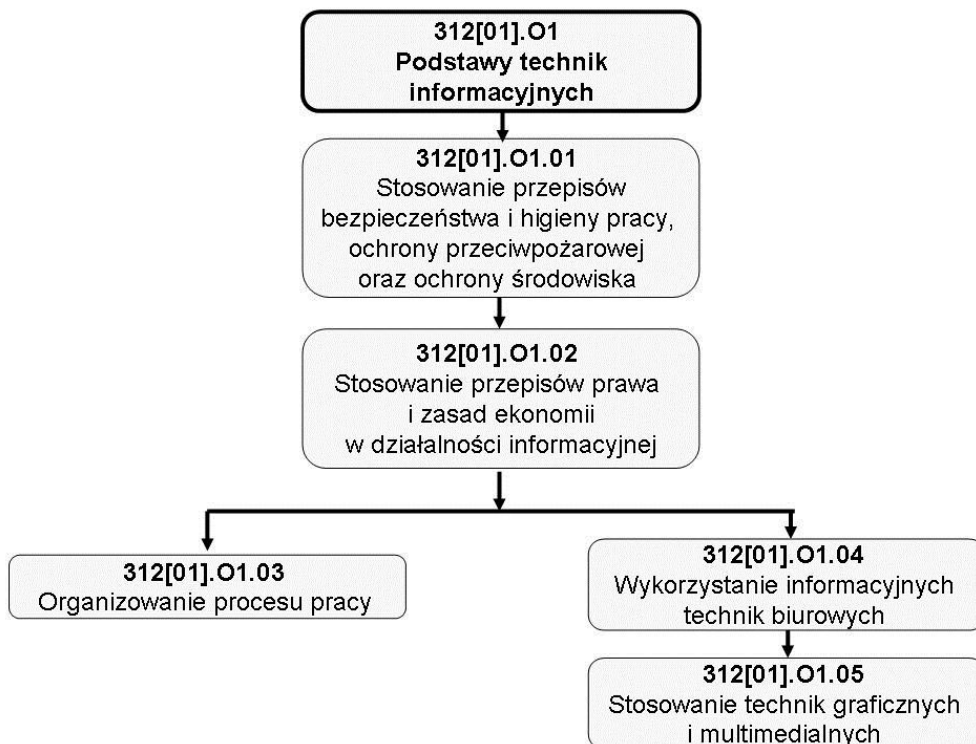
2. Wykaz jednostek modułowych (w postaci tabelarycznej zawierający w poszczególnych kolumnach (polach):

- symbol jednostki modułowej,
- nazwę jednostki modułowej,
- orientacyjną liczbę godzin na realizację,
- podsumowanie ilości godzin w module.

Tabela 15. Przykład wykazu jednostek modułowych w module ogólnozawodowym 312[01].O1 Podstawy technik informacyjnych

Symbol jednostki modułowej	Nazwa jednostki modułowej	Orientacyjna liczba godzin na realizację
312[01].01	Stosowanie przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy, ochrony przeciwpożarowej oraz ochrony środowiska	18
312[01].02	Stosowanie przepisów prawa i zasad ekonomii w działalności informacyjnej	38
312[01].03	Organizowanie procesu pracy	65
312[01].04	Wykorzystanie informacyjnych technik biurowych	192
312[01].05	Stosowanie technik graficznych i multimedialnych	155
Razem:		468

3. Schemat układu jednostek modułowych

Rysunek 28. Przykład schematu układu jednostek modułowych w module Podstawy technik informatycznych 312[01].O1 w zawodzie technik informatyk

4. Literatura

Następnie w programie nauczania po literaturze w każdym module podaje się **jednostki modułowe** (zawarte w nim) wg schematu:

Nagłówek zawierający:

- tytuł: Jednostka modułowa wraz z kodem jednostki modułowej
- nazwę jednostki modułowej

1. Cele szczegółowe kształcenia
2. Materiał nauczania
3. Ćwiczenia
4. Środki dydaktyczne
5. Wskazania metodyczne do realizacji programu jednostki
6. Propozycje metod sprawdzania i oceny osiągnięć edukacyjnych uczniów

Osobom, które chcą konstruować, modułowe programy nauczania w zawodzie polecam opracowania których obszernie fragmenty są cytowane w tym opracowaniu:

- ✓ *Modułowy program nauczania dla zawodu – Materiał metodyczny dla autorów programów*, (MENIS DKZiU, Warszawa, 24 kwietnia 2003 r. ,
- ✓ *Zarys metodologii konstruowania modułowego programu nauczania dla zawodu* Symela K.-redakcja Baraniak B, J. Dredkiewicz-Więch, W. M. Francuz, E. Goźlińska, Z. Parfiniewicz, G. Rychalski , KOWEZ, Warszawa 2001 r.

Już wkrótce w KOWEZiU powstanie materiał metodyczny dla autorów programów nauczania w zawodzie dla nowej podstawy programowej

Obudowa dydaktyczna programów nauczania

Pakiety edukacyjne w kształceniu modułowym

„Pakiet edukacyjny stanowi zbiór środków dydaktycznych dla jednostki modułowej (lub jednostek modułowych) do nauczania-uczenia się, zawierający m.in. materiał kształcenia, instrukcje, oprogramowanie (np. kasety audio i wideo, programy komputerowe), narzędzia kontroli i oceny wiadomości i umiejętności wejściowych oraz postępów w nauce uczniów. Pakiet stanowi podstawowe źródło informacji, pomoc dla ucznia i dla nauczyciela. Może posiadać konstrukcję teoretyczną, praktyczną lub mieszaną”⁷⁷.

Pakiet edukacyjny Zbiór materiałów do nauczania i uczenia się, który stanowi obudowę dydaktyczną jednostki modułowej wyodrębnionej w programie nauczania. Treść pakietu edukacyjnego ściśle koreluje z programem modułu i jednostki modułowej, dla której został opracowany. Pakiet edukacyjny składa się z poradnika dla ucznia oraz poradnika dla nauczyciela⁷⁸.

Na potrzeby osób zajmujących się projektowaniem-konstruowaniem programów nauczania w zawodzie, w Krajowym Ośrodku Edukacji Zawodowej i Ustawicznej w Warszawie w 2004 roku opracowane zostały *Wskazówki metodyczne do opracowania paktów edukacyjnych. Materiał dla autorów pakietów*. Są one nadal aktualne i posiadają wysoką wartość jako poradnik. O uniwersalności wskazówek świadczy to, że mogą być pomocne nie tylko przy pisaniu pakietów edukacyjnych dla programów o strukturze modułowej, ale także dla programów o strukturze przedmiotowej. Dlatego też poniżej zamieszczono obszerny fragment tych wskazówek.

„**Poradnik dla nauczyciela- struktura**”⁷⁹.

1. Wprowadzenie kierowane jest do nauczyciela, który będzie korzystał z poradnika realizując program nauczania określonej jednostki modułowej. Podaje się w nim podobnie, jak w poradniku dla ucznia zawartość poradnika, zwraca się uwagę na szczególnie ważne treści oraz proponuje metody nauczania i formy pracy uczniów. Informuje się również o możliwości korzystania z zaproponowanych w poradniku pytań sprawdzających, ćwiczeń oraz sprawdzianów postępów uczniów.

2. Wymagania wstępne przy realizacji jednostki modułowej (zapisuje się podobnie jak w poradniku dla ucznia).

3. Cele kształcenia (szczegółowe) zapisuje się podobnie jak w poradniku dla ucznia.

4. Przykładowe scenariusze zajęć (lub wszystkie dla całej jednostki modułowej) wraz z używanymi narzędziami (formularzami ćwiczeń). Należy opracować przynajmniej dwa przykładowe scenariusze zajęć dydaktycznych, z zastosowaniem metod zalecanych w programie jednostki modułowej.

5. Tematy ćwiczeń powinny być zgodne z zapisami w poradniku dla ucznia. Do każdego ćwiczenia należy dołączyć:

- wskazówki do realizacji,

---

⁷⁷U. Jeruszka, *Ewolucja programów przedmiotów zawodowych*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 1998

⁷⁸ *Wskazówki metodyczne do opracowania paktów edukacyjnych. Materiał dla autorów pakietów*, KOWEziU, Warszawa 2004.

⁷⁹ *Wskazówki metodyczne do opracowania paktów edukacyjnych. Materiał dla autorów pakietów*, KOWEziU, ...

- sposób wykonania,
- zalecane metody nauczania-uczenia się,
- środki dydaktyczne.

5.1. Temat ćwiczenia

5.1.1. Ćwiczenie

.....

5.1.n. Ćwiczenie

5.2. . Temat ćwiczenia

5.2.1. Ćwiczenia

.....

5.2.n. Ćwiczenie

.....

5.n. . Temat ćwiczenia

5.n.1. Ćwiczenia

.....

5.n.n. Ćwiczenie

6. Ewaluacja osiągnięć ucznia

Ewaluacja w postaci testu pisemnego powinna zawierać:

- plan testu sporządzony w formie tabelarycznej,
- punktację zadań,
- propozycję norm wymagań na poszczególne oceny,
- instrukcję dla nauczyciela,
- instrukcję dla ucznia,
- kartę odpowiedzi,
- zadania testowe - w teście pisemnym wskazane są zadania wielokrotnego wyboru.

Test umiejętności praktycznych:

- karta zadania dla nauczyciela (temat, czas wykonania, warunki wstępne, ewentualne rysunki);
- instrukcja testowania dla nauczyciela (co test sprawdza, jak należy przygotować stanowisko, opisowe kryteria punktowania, proponowane normy wymagań na oceny);
- informacja dla ucznia;
- instrukcja testowania dla ucznia;
- karta zadania dla ucznia (temat, rysunki, inne załączniki, proponowane normy wymagań na oceny);
- arkusz planowania do zadania (tylko w ZSZ).

7. Literatura powinna być ściśle związana z programem jednostki modułowej i na bieżąco aktualizowana.

Poradnik dla ucznia - struktura

1. Wprowadzenie - adresowane jest do uczniów, którzy będą korzystali z poradnika w trakcie realizacji programu jednostki modułowej. Zapisuje się w nim przeznaczenie poradnika, charakteryzuje poszczególne jego rozdziały, zwraca uwagę na szczególnie istotne i trudne treści oraz informuje o sposobie posługiwania się poradnikiem. Powinno zawierać schemat układu jednostek modułowych

2. Wymagania wstępne – wiedza i umiejętności, jakie uczeń powinien posiadać przed rozpoczęciem realizacji programu JM, niezbędne do osiągnięcia celów danej jednostki modułowej.

3. Cele kształcenia – wykaz nowych umiejętności jakie uczeń powinien opanować w ramach danej jednostki modułowej (przeniesione z programu cele szczegółowe dla jednostki modułowej (można je uszczegółwić).

4. Materiał nauczania i zestawy ćwiczeń.

4.1. Konkretny temat materiału nauczania (z programu jednostki modułowej).

4.1.1. Rozpisany materiał nauczania (uzupełniony w razie potrzeby szatą graficzną) – co uczeń powinien wiedzieć, aby samodzielnie wykonać ćwiczenie, a tym samym osiągnąć zamierzone cele kształcenia.

4.1.2. Pytania sprawdzające wiedzę do wykonania ćwiczenia i wspomagające wykonywanie czynności.

4.1.3. Propozycje ćwiczeń – co i w jaki sposób uczeń ma wykonać.

4.1.4. Sprawdzian postępów – autosprawdzian nabytych umiejętności (do samooceny).

.....
4.n. Konkretny temat materiału nauczania (z programu jednostki modułowej).

4.n.1. Rozpisany materiał nauczania (uzupełniony w razie potrzeby szatą graficzną) – co uczeń powinien wiedzieć, aby samodzielnie wykonać ćwiczenie, a tym samym osiągnąć zamierzone cele kształcenia.

4.n.2. Pytania sprawdzające wiedzę do wykonania ćwiczenia i wspomagające wykonywanie czynności.

4.n.3. Propozycje ćwiczeń – co i w jaki sposób uczeń ma wykonać.

4.n.4. Sprawdzian postępów – autosprawdzian nabytych umiejętności (do samooceny).

5. Zestaw przykładowych zadań testowych (dla całej jednostki modułowej) – w jaki sposób nauczyciel sprawdzi i potwierdzi przyrost umiejętności ucznia.

5.1. Test pisemny.

5.1.1. Instrukcja dla ucznia (wykaz materiałów testowych, informacje ogólne, informacje szczegółowe – sposób rozwiązywania poszczególnych rodzajów zadań, normy wymagań na poszczególne stopnie.

5.1.2. Zestaw zadań testowych.

5.1.3. Karta odpowiedzi.

5.2. Test umiejętności praktycznych.

5.2.1. Instrukcja testowania.

5.2.2. Karta zadania (temat, czas wykonania, warunki wstępne).

5.2.3. Ewentualne potrzebne rysunki, tabele, diagramy, wykresy, instrukcje producentów, normy zużycia.

5.2.4. Kryteria oceny (w poszczególnych obszarach).

5.2.5. Normy wymagań na poszczególne stopnie.

5.2.6. Arkusz planowania do zadania.

6. Literatura dla ucznia – powinna być ściśle związana z tematem jednostki modułowej.

Poradniki powinny być poprawne pod względem merytorycznym, dydaktycznym, językowym, dostosowane do aktualnego stanu wiedzy. Ich zakres powinien umożliwić realizację wszystkich celów dla wszystkich jednostek modułowych.

Osobom, które chcą wykorzystywać, modyfikować pakiety edukacyjne polecam opracowanie **Wskazówki metodyczne do opracowania pakietów edukacyjnych. Materiał dla autorów pakietów**, KOWEZ, Warszawa 2004”.

Konstruowanie programu nauczania modułowego

Procedura konstruowania modułowego programu nauczania dla zawodu.

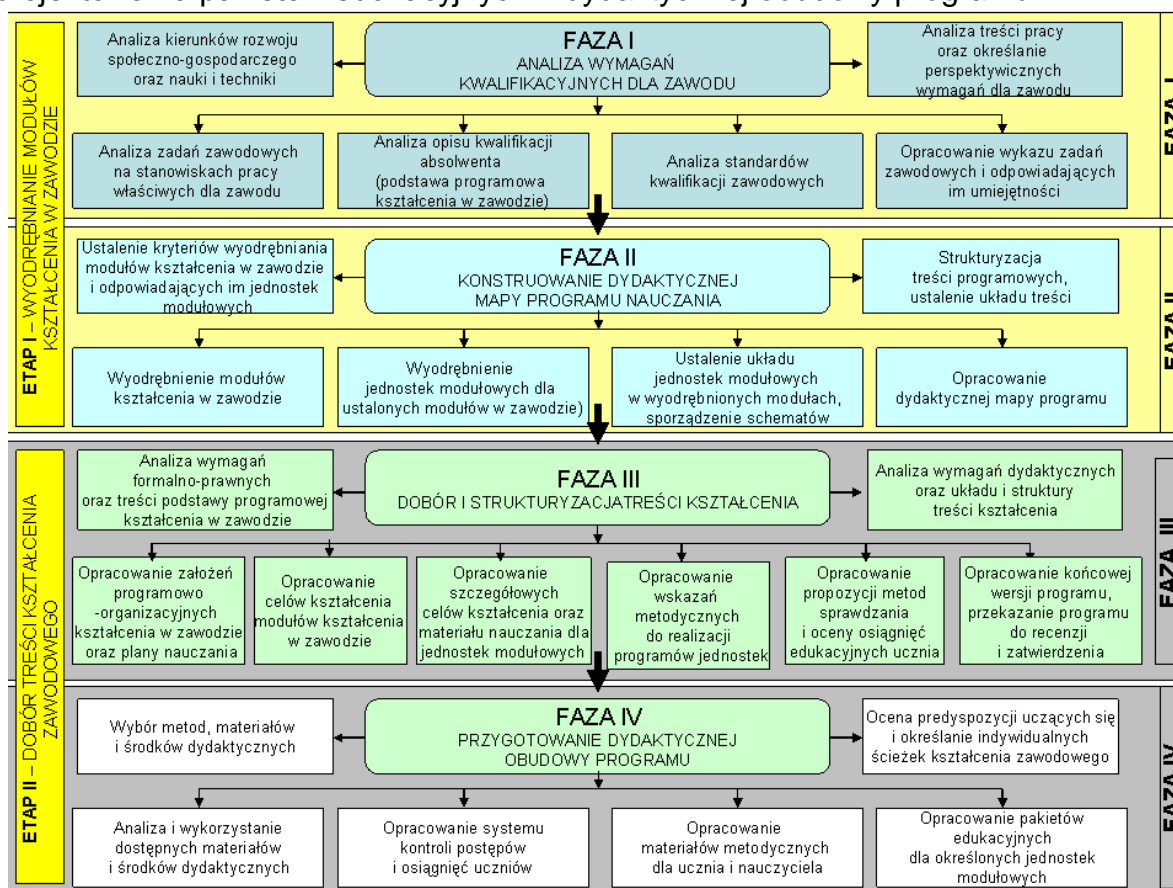
„W procesie doboru treści kształcenia i konstruowania modułowego programu nauczania dla zawodu należy uwzględnić wymagania:

- procesu pracy,
- naukowo-techniczne,
- społeczne,
- dydaktyczne,
- dotyczące struktury i układu treści kształcenia,
- dotyczące systemowego podejścia do doboru treści kształcenia.

Procedurę konstruowania modułowego programu nauczania dla zawodu przedstawia poniższy rysunek, na którym wyróżniono cztery komplementarne fazy działań:

- I. Analiza wymagań kwalifikacyjnych dla zawodu
- II. Konstruowanie dydaktycznej mapy programu nauczania
- III. Dobór i strukturalizacja treści kształcenia
- IV. Przygotowanie dydaktycznej obudowy programu

W pracach związanych z projektowaniem modułowego programu nauczania dla zawodu należy uwzględnić trzy fazy postępowania. Czwarta faza dotyczy projektowania pakietów edukacyjnych – dydaktycznej obudowy programu⁸⁰.

Rysunek 29. Procedura konstruowania modułowego programu nauczania⁸¹

⁸⁰ Modułowy program nauczania dla zawodu - Materiał metodyczny dla autorów programu, Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu DKZiU Warszawa, 24 kwietnia 2003r.

⁸¹ K. Symela (red) B. Baraniak, J. Dredkiewicz-Więch, W.M. Francuz, E. Goźlińska, Z. Parfiniewicz, G. Rychalski, Zarys metodologii konstruowania modułowego programu nauczania dla zawodu, KOWEZ Warszawa 2001,

Programy nauczania w kształceniu ustawicznym w formach pozaszkolnych.

Uzyskiwanie i uzupełnianie przez osoby dorosłe wiedzy ogólnej, umiejętności i kwalifikacji zawodowych odbywa się także na podstawie programów nauczania.

...§ 5. Program nauczania każdej formy kształcenia zawiera:

- 1) nazwę formy kształcenia;
- 2) czas trwania i sposób jej organizacji;
- 3) wymagania wstępne dla uczestników;
- 4) cele kształcenia;
- 5) plan nauczania określający nazwę zajęć edukacyjnych oraz ich wymiar;
- 6) treści kształcenia w zakresie poszczególnych zajęć edukacyjnych;
- 7) wykaz literatury oraz niezbędnych środków i materiałów dydaktycznych;
- 8) sposób sprawdzania efektów kształcenia...⁸²

---

*A może jeśli nauczyciel sam przygotowuje program realizujący podstawę,
to wreszcie się z nią dobrze zapozna (!)
i wgrzyzie się" w metody realizacji tych podstaw."*
Zofia Gońda-Ciupa

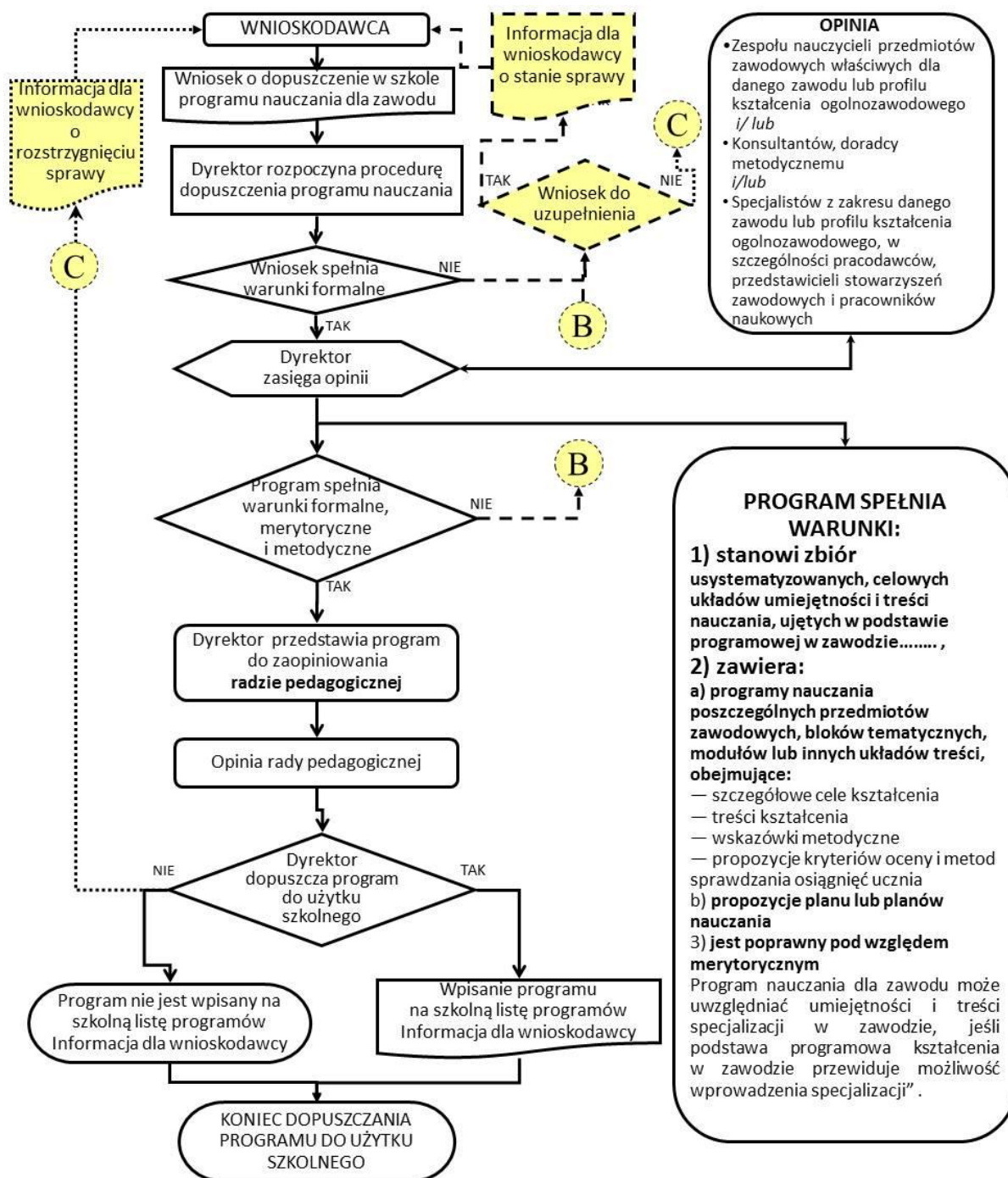
Modernizacja konstruowanie i dopuszczenie programu nauczania do użytku szkolnego

W dotychczasowej praktyce szkoły mogły korzystać tylko z programów nauczania dla zawodu znajdujących się w wykazie programów nauczania dopuszczonych do użytku szkolnego przez MEN. Były one opracowywane głównie w KOWEZiU oraz w sporadycznych przypadkach przez nauczycieli jako programy autorskie. Od 1 września 2009 roku zasady dopuszczania programów nauczania do użytku szkolnego reguluje Rozporządzenie MEN z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczenia do użytku szkolnego podręczników (Dz. U. Nr 89 poz. 730). **Dyrektor szkoły na wniosek nauczyciela (lub nauczycieli) dopuszcza program nauczania do użytku w danej szkole** (przedstawia to uproszczona procedura na poniższym rysunku).

Procedura na podstawie Opracowania MENiS Departament Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego *MODUŁOWY PROGRAM NAUCZANIA DLA ZAWODU - Materiał metodyczny dla autorów programu*, Warszawa 24 kwietnia 2003 r

⁸² Rozporządzenie MEN z dnia 3 lutego 2006 r. w sprawie uzyskiwania i uzupełniania przez osoby dorosłe wiedzy ogólnej, umiejętności i kwalifikacji zawodowych w formach pozaszkolnych (Dz. U. z dnia 27 lutego 2006 r.)

Rysunek 30. Uproszczona procedura dopuszczania programu do użytku szkolnego

Programu nauczania może być dopuszczony do użytku szkolnego, jeżeli:

- 1) stanowi zbiór usystematyzowanych, celowych układów umiejętności i treści nauczania, ujętych w podstawie programowej kształcenia w zawodzie albo w podstawie programowej kształcenia w profilu kształcenia ogólnozawodowego, określonych odpowiednio w przepisach w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach oraz w przepisach w sprawie podstawy programowej kształcenia w profilach kształcenia ogólnozawodowego, wraz ze wskazówkami dotyczącymi realizacji procesu kształcenia i oceniania osiągnięć edukacyjnych ucznia;

2) zawiera:

a) programy nauczania poszczególnych przedmiotów zawodowych, bloków tematycznych, modułów lub innych układów treści, obejmujące:

- szczegółowe cele kształcenia określające wiadomości i umiejętności, które powinny być opanowane przez ucznia,
- treści kształcenia w formie haseł programowych, powiązane ze szczegółowymi celami kształcenia,
- wskazówki metodyczne dotyczące realizacji programu,
- propozycje kryteriów oceny i metod sprawdzania osiągnięć ucznia,

b) propozycje planu lub planów nauczania dla zawodu albo profilu kształcenia ogólnozawodowego opracowane na podstawie ramowych planów nauczania, określonych w przepisach w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych;

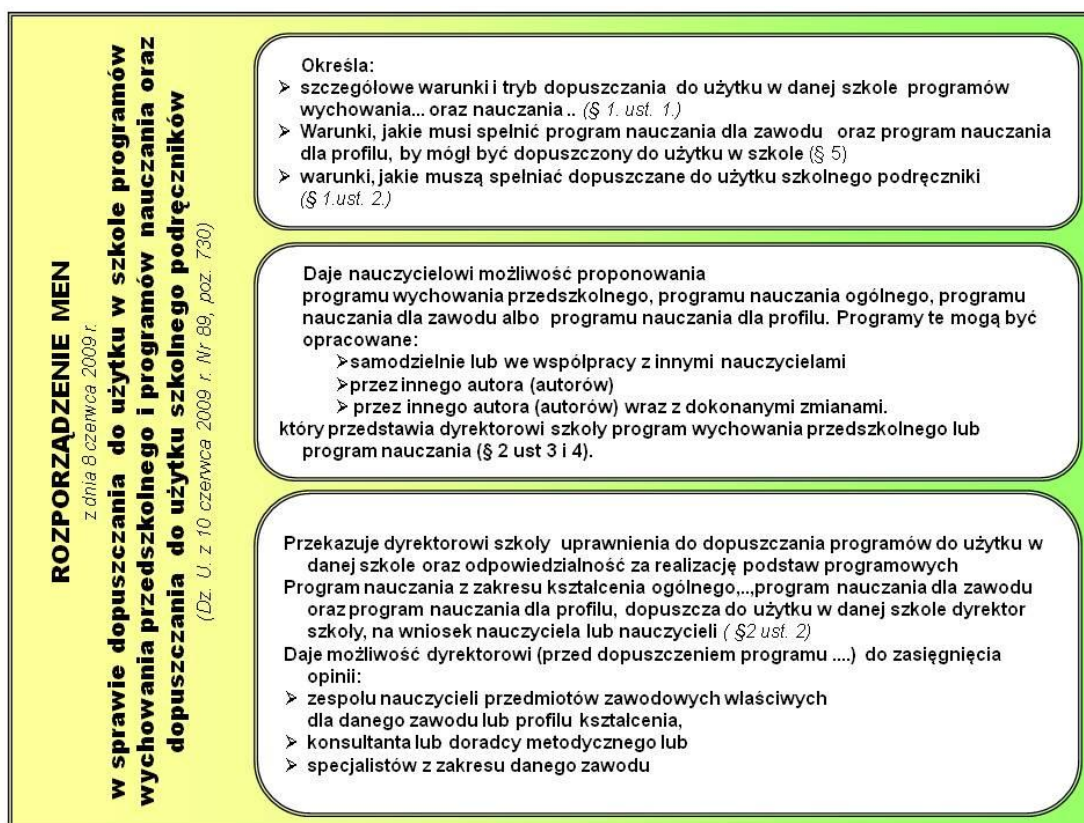
3) jest poprawny pod względem merytorycznym.

Program nauczania dla zawodu może uwzględniać umiejętności i treści specjalizacji w zawodzie, jeśli podstawa programowa kształcenia w zawodzie przewiduje możliwość wprowadzenia specjalizacji⁸³.

„Minister Edukacji Narodowej nie dopuszcza już do użytku szkolnego programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania, a uzyskanie przez program nauczania dopuszczenia do użytku szkolnego na podstawie dotychczasowych przepisów nie oznacza dopuszczenia programu do użytku w danej szkole, które może nastąpić zgodnie z art. 22a ust. 2 ustawy o systemie oświaty. **Zatem programy nauczania uwzględniające dotychczasową podstawę programową, dopuszczone do użytku szkolnego przez Ministra Edukacji Narodowej na podstawie dotychczasowych przepisów, również wymagają dopuszczenia do użytku w danej szkole przez dyrektora szkoły**”⁸⁴.

⁸³ Rozporządzenie MEN z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczenia do użytku szkolnego podręczników (Dz. U. Nr 89, poz. 730)

⁸⁴<http://www.projektyedukacyjne.pl/index.php/2009/men-o-podrecznikach-i-programach-nauczania-na-rok-szkolny-20092010/> (08.06.2010)

Rysunek 31. Podstawowe regulacje prawne związane z dopuszczaniem do użytku w danej szkole programu nauczania⁸⁵

Program nauczania dla szkół i placówek jest podstawowym dokumentem w planowaniu, realizacji i ewaluowaniu procesu dydaktycznego. Jest źródłem informacji o materiałach dydaktycznych dla nauczycieli. Dyrektor szkoły może dopuszczać do użytku w danej szkole:

- programy przykładowe z dotychczas dopuszczanych do użytku szkolnego przez ministra właściwego do spraw oświaty,
- programy zmodyfikowane przez nauczycieli spośród istniejących programów przykładowych
- własne (autorskie programy nauczania opracowane przez nauczyciela lub grupę nauczycieli)
- autorskie programy nauczania powstałe w wyniku przeprowadzanego eksperymentu lub wdrażania innowacji.

Nie ma wyboru idealnego. Każde z przyjętych rozwiązań posiada wady i zalety, uzależnione od różnych czynników i uwarunkowań tak wewnętrznych (szkoła/placówka), jak i zewnętrznych. Wybór programu nauczania jest dla szkoły jedną z najważniejszych decyzji. Dlatego też każdorazowo przed wyborem i dopuszczeniem programu nauczania należy przeprowadzić szczegółową indywidualną analizę.

⁸⁵A. Dudek-Janiszewska, B. Kruszakin, *Poradnik część ogólna poradnika do wdrażania kształcenia modułowego – Prawne aspekty zawodowego kształcenia modułowego Wersja robocza w ramach programu projekt System wsparcia szkół i placówek oświatowych wdrażających modułowe programy kształcenia zawodowego*, KOWEŻiU, Warszawa 2010

Modyfikacja i konstruowanie programu nauczania

Dostosowanie, modernizacja, aktualizacja czy też modyfikacja istniejącego programu nauczania do własnych potrzeb wydaje się bardzo dobrym rozwiązaniem dla szkół które chcą realizować proces nauczania-uczenia się w sposób jak najbardziej nowoczesny, zawierający aktualne treści merytoryczne.

„Konstruowanie programu oznacza, że nauczyciel:

1. uszczegóławia cele zawarte w podstawie programowej i wskazuje odpowiadające im osiągnięcia ucznia; planuje jednocześnie, kiedy oczekuje się od ucznia, że będzie dysponował opisaną wiedzą, umiejętnościami i przyjmował dane postawy;
2. porządkuje zgodnie z **własną koncepcją** treści kształcenia, układając je w najodpowiedniejszej jego zdaniem kolejności (jak w rozkładzie materiału);
3. wybiera i proponuje formy i metody pracy z uczniami stosownie do treści, kształconych umiejętności, potrzeb i preferencji uczniów, z którymi pracuje i wreszcie własnych predyspozycji oraz warunków szkoły;
4. planuje wreszcie sposób i kryteria oceniania postępów uczniów (jak w dobrze opracowanym przedmiotowym systemie oceniania).

Program w myśl nowych przepisów staje się bardziej praktycznym a mniej teoretycznym dokumentem - nie będzie już wymagane omówienie założeń dydaktycznych, na jakich została oparta koncepcja programu”⁸⁶.

Najłatwiejszym zadaniem jest wybór i dopuszczenie programu spośród istniejących programów posiadających obecnie status przykładowych.

Jednak część programów, które dotychczas były zatwierdzone przez MEN, *(szczególnie te napisane przed kilkoma laty)* przestała być aktualna. Wskazane byłoby ich zmodernizowanie i dostosowanie do nowych technologii, nowej organizacji gospodarki a w niektórych przypadkach ze względu na zmienione podstawy programowe. To rozwiązanie wydaje się w tym momencie chyba najlepsze. Konstruowanie własnych programów nauczania wymaga szczególnych umiejętności, wiedzy i predyspozycji planistycznych.

Trzeba mieć też na względzie, że w 2012 roku muszą być wprowadzone programy nauczania konstruowane według nowej podstawy programowej.

Wobec powyższego do podejmowania decyzji o samodzielnym konstruowaniu programu nauczania w zawodzie (szczególnie w początkowym okresie) należy podejść bardzo rozważnie i przeprowadzić dokładną analizę wszystkich kryteriów o tym decydujących.

To rozwiązanie skierowane jest do szkół/placówek, dla których istniejące przykładowe programy nauczania spełniają założone wymagania i wymagają tylko modernizacji. To rozwiązanie jest też dobre dla tych szkół, które nie są jeszcze przygotowane do samodzielnego konstruowania programów nauczania dla zawodu.

⁸⁶ MEN www.men.gov.pl/

Kryteria decydujące o wyborze programu nauczania

Możliwość doboru, modyfikacji istniejącego lub napisania nowego programu nauczania przez nauczyciela pozwala mu wpływać na przebieg procesu kształcenia i osiągniętych efektów. Daje to nauczycielowi satysfakcję z możliwości samodzielnego kształtowania procesu nauczania - uczenia się ale jednocześnie zwiększa jego odpowiedzialność za efekty kształcenia. Aby dobrze wywiązać się z tego działania, na wstępie należy określić kryteria doboru programu, które będziemy rozpatrywać.

1. Zawartość i budowa programu

- rodzaj programu: **modułowy/przedmiotowy**
- cechy programu nauczania do zawodu, który może być dopuszczony do użytku w danej szkole,
- możliwość realizacji podstawy programowej,
- możliwość przygotowania uczniów do potwierdzenia zdobytych kwalifikacji zawodowych (realizacji standardów wymagań egzaminacyjnych),
- spójność treści edukacyjnych z celami kształcenia i wychowania,

2. Dostępność do obudowy dydaktycznej: podręczników, pakietów edukacyjnych w kształceniu modułowym.

3. Możliwości szkoły

- kwalifikacje kadry,
- posiadana baza technodydaktyczna i możliwości jej rozbudowy-przebudowy
- dostępność do zewnętrznej bazy technodydaktycznej,
- możliwości technodydaktyczne szkoły,
- sojusznicy.

Tworzenie programu autorskiego

Uregulowania prawne dotyczące dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku programów nauczania⁸⁷ dają dużą samodzielność nauczycielowi w wyborze i tworzeniu programów nauczania, które zatwierdza dyrektor szkoły.

Wymagania dotyczące struktury programu nauczania

„Program jako dokument autorski powinien jasno, a więc w sposób wyraźnie widoczny dla czytelnika, informować swych użytkowników o tym:

- jakiego przedmiotu lub jakiego bloku przedmiotów dotyczy,
- dla jakiego etapu nauczania i dla jakiej liczby godzin na tym etapie został przygotowany,
- dla jakiego typu kursu jest on odpowiedni”⁸⁸

---

⁸⁷ Rozporządzenie MEN z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników. (Dz. U. z dnia 10 czerwca 2009 r. Nr 89, poz. 730)

⁸⁸ H. Komorowska, *O programach prawie wszystko*, WSiP, Warszawa 1999

Kształcenie modułowe a przedmiotowe - koszty

Ważnym czynnikiem podczas podejmowania decyzji dotyczącej wyboru struktury programu (przedmiotowy/modułowy) jest analiza poniesionych nakładów. Ogólnie można je podzielić na dwie podstawowe grupy:

1. Nakłady (koszty) niematerialne

- konieczność zmiany w zapisach w prawie szkolnym,
- zmiana metod pracy,
- zmiana organizacji pracy nauczycieli
  - rozliczenie roczne nauczycieli (średnioroczny czas pracy nauczycieli pozostaje bez zmian)
  - zatrudnianie średnioroczne,
  - zatrudnianie etatowe,
  - praca przy zmiennym obciążeniu godzinowym w poszczególnych okresach uzależnionych od modułów ,
- konieczność stworzenia nowych regulaminów pracowni,
- nowe uregulowania bhp,
- kwalifikacje kadry,
- zmiany mentalnościowe kadry i nauczycieli,

2. Nakłady (koszty) materialne

- koszt płac - wynagrodzenia nauczycieli które wzrosną o wielkość zatrudnienia (na które nie mamy wpływu),
- koszt wyposażenia w sprzęt, narzędzia,
- koszty eksploatacyjne związane z prowadzeniem zajęć dydaktycznych,
- koszt wyposażenia w materiały,
- koszty lokalowe – remonty, adaptacja i eksploatacja,
- koszty organizacyjne związane z przeorganizowaniem warsztatów szkolnych w pracowni,
- zmiana rozwiązań organizacyjnych i metod pracy

Aby ocenić koszt zmiany programów nauczania z przedmiotowych na modułowe i odwrotnie należy przeprowadzić analizę zysków i strat dla lokalnych warunków, w których znajduje się szkoła/placówka. Należy dokonać bilansu oszczędności i kosztów wprowadzenia kształcenia modułowego.

Przeprowadzamy wstępną analizę przy założeniu, że **kontynuacja kształcenia jest w tym samym zawodzie** i pnz **było realizowane w warsztatach szkolnych**. Dodatkowym założeniem jest, że w obu przypadkach zajęcia odbywają w warunkach prawidłowego wyposażenia pracowni i prawidłowej organizacji. Nie bierzemy pod uwagę warunków, w jakich obecnie szkoła pracuje.

Tabela 16. Zestawienie wybranych kosztów i oszczędności przy przejściu z kształcenia przedmiotowego na modułowe.

Oszczędności	Ponoszone koszty
Likwidacja etatu kierownika warsztatów szkolnych	Dodatkowe obowiązki dla kadry kierowniczej szkoły (np. kierownik szkolenia praktycznego, z-ca dyrektora ds. zawodowych)
Likwidacja księgowości, administracji warsztatów	Obsługę księgową i administracyjną przejmują pracownicy szkoły
	Doskonalenie nauczycieli
Likwidacja warsztatów szkolnych <ul style="list-style-type: none"> ➤ wolne pomieszczenia po pracownikach ➤ brak kosztów utrzymania pomieszczeń 	Utworzenie pracowni specjalistycznych <ul style="list-style-type: none"> ➤ potrzeba dodatkowych pomieszczeń na pracownię ➤ koszty utrzymania pomieszczeń
Brak zatrudnienia nauczycieli pnz (pensum 22 h podział na grupy)	Zatrudnienie dodatkowych nauczycieli kształcenia modułowego (pensum 18 h) z podziałem na grupy

Koszty zatrudnienia nauczycieli ⁸⁹

Poznanie zmiany kosztów zatrudnienia nauczycieli wymaga między innymi analizy:

- ilości godzin tzw. „nauczycielskich” w cyklu kształcenia,
- skutków zmian w strukturze zatrudnienia nauczycieli wynikających z ich stopnia awansu zawodowego lub osobistego zaszeregowania w przypadku zatrudnianych nienauczycieli (tzw. specjalistów),

Aby uzyskać taką informację, każdorazowo należy przeprowadzić analizę dla lokalnych warunków, w których znajduje się szkoła/placówka.

Do potrzeb tego opracowania przeprowadzamy wstępną analizę przy założeniu, że:

- porównujemy te same zawody,
- nauka z wykorzystaniem tak programu nauczania w formie przedmiotowej, jaki modułowej odbywa się zgodnie z założeniami ujętymi w tych programach,
- zajęcia odbywają w warunkach prawidłowej organizacji i zarządzania szkołą
- wyposażenie pracowni, warsztatów są zgodne z wymaganiami do prawidłowej realizacji procesu dydaktycznego,
- opracowanie nie uwzględnia zmian związanych ze zmianą liczebności klasy w pozostałych przedmiotach (niezawodowych).

⁸⁹B. Kruszakin *Przygotowanie doradców metodycznych i nauczycieli konsultantów do aktywnego wspierania dyrektorów szkół i nauczycieli kształcenia zawodowego w zakresie wyboru, modyfikacji i opracowania przez szkoły własnych programów nauczania dla zawodu*, Opracowanie robocze 2010 r.

Tabela 17. Analiza zatrudnienia w technikum czteroletnim w kształceniu przedmiotowym w zawodzie technik mechanik 311[20] w zależności od liczebności klasy

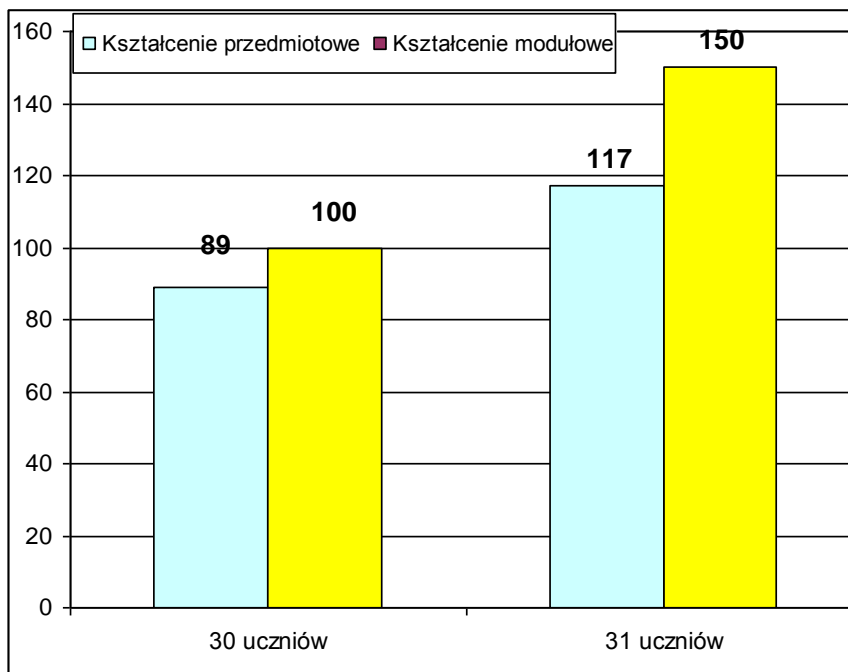
Lp.	Przedmiot	Liczba godzin tygodniowo	Maksymalna liczebność grup	Wymagany % podział na grupy	Liczba godzin bez podziału na grupy	Liczba godzin z podziałem na grupy	Liczba grup	Razem liczba godzin	Liczba godzin bez podziału na grupy	Liczba godzin z podziałem na grupy	Liczba grup	Razem liczba godzin
Liczebność klasy:								30				32
1.	Podstawy konstrukcji maszyn i urządzeń	9	15	50%	4	5	2	14	4	5	3	19
2.	Technologia mechaniczna	7	15	30%	4	3	2	10	4	3	3	13
3.	Układy sterowania i regulacji	3	16	30%	2	1	2	4	2	1	2	4
4.	Maszynoznawstwo	3	32	0%	3	0	1	3	3	0	1	3
5.	Eksploatacja maszyn i urządzeń	2	32	0%	2	0	1	2	2	0	1	2
6.	Pracownia techniczna	6	15	100%	0	6	2	12	0	6	3	18
7.	Bezpieczeństwo pracy, ochrona środowiska, zarządzanie jakością	2	32		2	0	1	2	2	0	1	2
8.	Zajęcia praktyczne	10	10	100%	0	10	3	30	0	10	4	40
9.	Zajęcia specjalizacyjne	8	15	50%	4	4	2	12	4	4	3	16
Razem:		50	Razem:					89	Razem:			117

Opracowanie własne

Tabela 18. Analiza zatrudnienia w kształceniu modułowym w technikum czteroletnim w zawodzie technik mechanik 311[20] w zależności od liczebności klasy w kształceniu modułowym

Lp.	Przedmiot	Liczba godzin tygodniowo	Maksymalna liczebność grup	% podział na grupy	Liczba godzin bez podziału na grupy	Liczba godzin z podziałem na grupy	Liczba grup	Razem liczba godzin	Liczba godzin bez podziału na grupy	Liczba godzin z podziałem na grupy	Liczba grup	Razem liczba godzin
liczebność klasy				16-30 uczniów					powyżej 31 uczniów			
1.	Bezpieczeństwo pracy, ochrona środowiska.	1	15	100%	0	1	2	2	0	1	3	3
2.	Podstawy konstrukcji maszyn	7	15	100%	0	7	2	14	0	7	3	21
3.	Podstawowe układy sterowania i regulacji	2	15	100%	0	2	2	4	0	2	3	6
4.	Podstawowe techniki wytwarzania	3	15	100%	0	3	2	6	0	3	3	9
5.	Technologia wytwarzania części maszyn	12	15	100%	0	12	2	24	0	12	3	36
6.	Proces projektowania części maszyn	9	15	100%	0	9	2	18	0	9	3	27
7.	Eksploatacja maszyn i urządzeń	8	15	100%	0	8	2	16	0	8	3	24
	<i>Zajęcia praktyczne</i>							0				0
8.	Zajęcia specjalizacyjne	8	15	100%	0	8	2	16	0	8	3	24
Razem		50						100				150

Opracowanie własne

Opracowanie własne

Wykres 1. Analiza zatrudnienia w technikum czteroletnim (liczba godzin nauczycielskich) w zawodzie technik mechanik 311[20] w zależności od liczebności klasy w kształceniu przedmiotowym i modułowym

Tabela 19. Analiza zatrudnienia w kształceniu przedmiotowym w technikum czteroletnim w zawodzie technik informatyk 312[01] w zależności od liczebności klasy w kształceniu przedmiotowym

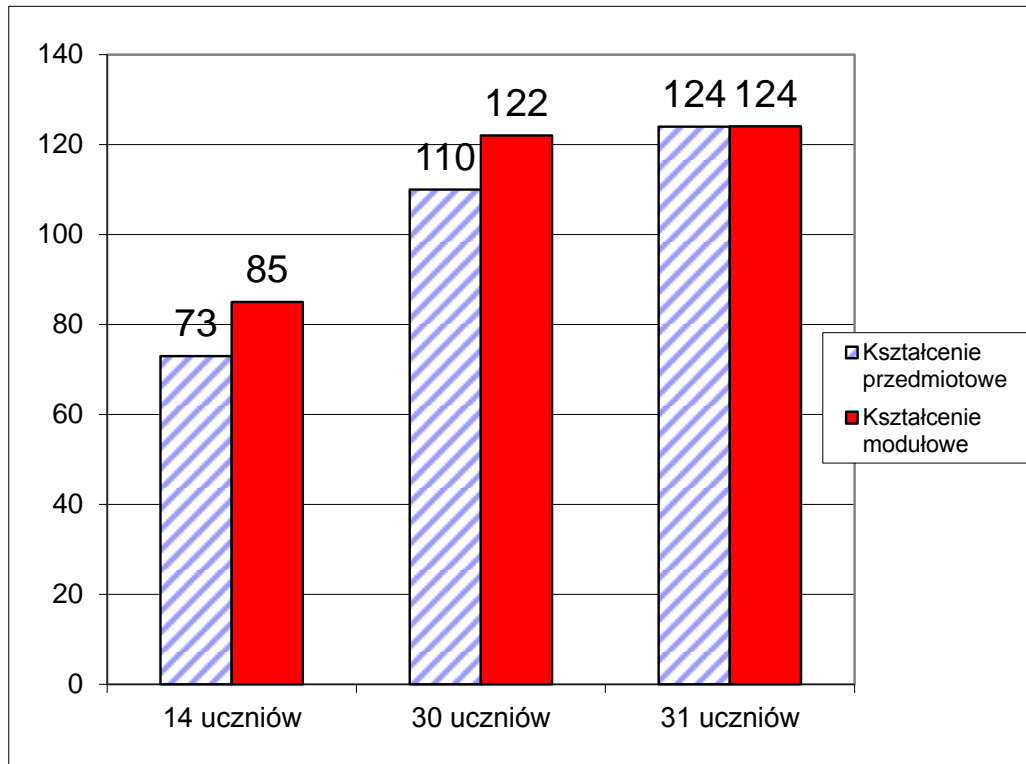
Lp.	Przedmiot	liczba godzin tygodniowo	Maksymalna liczebność grup	% podział na grupy	Liczba godzin bez podziału na grupy	Liczba godzin z podziałem na grupy	Liczba grup	Razem liczba godzin	Liczba godzin bez podziału na grupy	Liczba godzin z podziałem na grupy	Liczba grup	Razem Liczba godzin	
liczebność klasy		16 - 30 uczniów			powyżej 31 uczniów								
1.	Systemy operacyjne i sieci komputerowe	12	12	50%	6	6	3	24	6	6	3	24	
2.	Oprogramowanie biurowe	7	12	100%	0	7	3	21	0	7	3	21	
3.	Programowanie strukturalne i obiektowe	10	12	50%	5	5	3	20	5	5	3	20	
4.	Urządzenia techniki komputerowej	4	12	50%	2	2	3	8	2	2	3	8	
5.	Multimedia i grafika komputerowa	3	12	100%	0	3	3	9	0	3	3	9	
6.	Język angielski zawodowy	2	15	100%	0	2	2	4	0	2	3	6	
7.	Zajęcia specjalizacyjne	12	15	100%	0	12	2	24	0	12	3	36	
8.	Praktyka zawodowa 4 tygodnie												
Razem:		50						110	124				

Opracowanie własne

Tabela 20. Analiza zatrudnienia w kształceniu przedmiotowym (technikum czteroletnie) w zawodzie technik informatyk 312[01] w zależności od liczebności klasy w kształceniu modułowym

Lp.	Przedmiot	Liczba godzin tygodniowo	Maksymalna liczebność grup	% podział na grupy	Liczba godzin bez podziału na grupy	Liczba godzin z podziałem na grupy	Liczba grup	Razem liczba godzin	Liczba godzin bez podziału na grupy	Liczba godzin z podziałem na grupy	Liczba grup	Razem liczba godzin
		16 - 30 uczniów				powyżej 31 uczniów						
1.	Podstawy technik informacyjnych	13	12	50%	6	7	3	27	6	7	3	27
2.	Urządzenia techniki komputerowej	3	15	50%	1	2	2	5	1	2	3	7
3.	Metodologia programowania	12	12	50%	6	6	3	24	6	6	3	24
4.	Systemy zarządzania bazami danych	4	12	100%	0	4	3	12	0	4	3	12
5.	Systemy operacyjne	9	12	100%	0	9	3	27	0	9	3	27
6.	Moduł specjalizacyjny	9	12	100%	0	9	3	27	0	9	3	27
7.	Praktyka zawodowa 312[01].Z5: 140 godzin (4 tygodnie)											
	Razem	50						122				124

Opracowanie własne

Opracowanie własne

Wykres 2. Analiza zatrudnienia w technikum czteroletnim (liczba godzin nauczycielskich) w zawodzie technik informatyk 312[01] w zależności od liczebności klasy w kształceniu przedmiotowym i modułowym

Tabela 21. Analiza zatrudnienia w technikum czteroletnim w kształceniu przedmiotowym w zawodzie technik ekonomista 341[02] nr programu 342[02]/MEN/2008.05.20. w zależności od liczebności klasy

Lp.	Przedmiot	Liczba godzin tygodniowo	Maksymalna liczebność grup	% podział na grupy	Liczba godzin bez podziału na grupy	Liczba godzin z podziałem na grupy	Liczba grup	Razem Liczba godzin	Liczba godzin bez podziału na grupy	Liczba godzin z podziałem na grupy	Liczba grup	Razem liczba godzin
Liczebność klasy					16-30 uczniów				powyżej 31 uczniów			
1.	Podstawy ekonomii	4	15	50%	2	2	2	6	2	2	3	8
2.	Prawo	6	15	50%	3	3	2	9	3	3	3	12
3.	Ekonomika	11	15	50%	5	6	2	17	5	6	3	23
4.	Rachunkowość	14	15	100%	0	14	2	28	0	14	3	42
5.	Pracownia ekonomiczna	7	15	100%	0	7	2	14	0	7	3	21
6.	Język obcy zawodowy	2	15	100%	0	2	2	4	0	2	3	6
7.	Specjalizacja*	6	15	100%	0	6	2	12	0	6	3	18
Razem:		50							90			130
Praktyka zawodowa: 6 tygodni w klasie trzeciej												

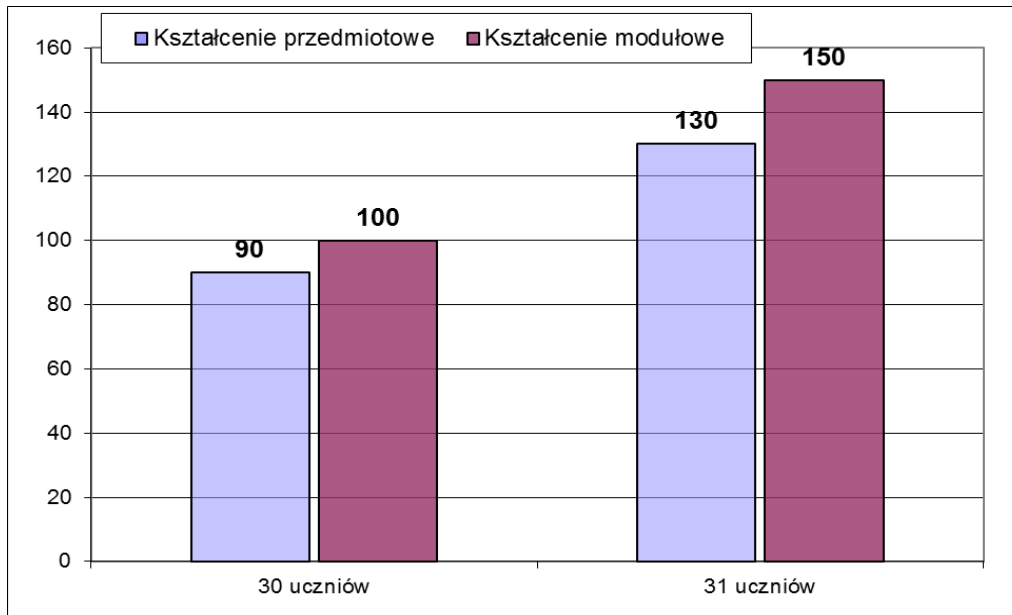
Opracowanie własne

Tabela 22. Analiza zatrudnienia w technikum czteroletnim w kształceniu modułowym w zawodzie technik ekonomista 341[02] w zależności od liczebności klasy

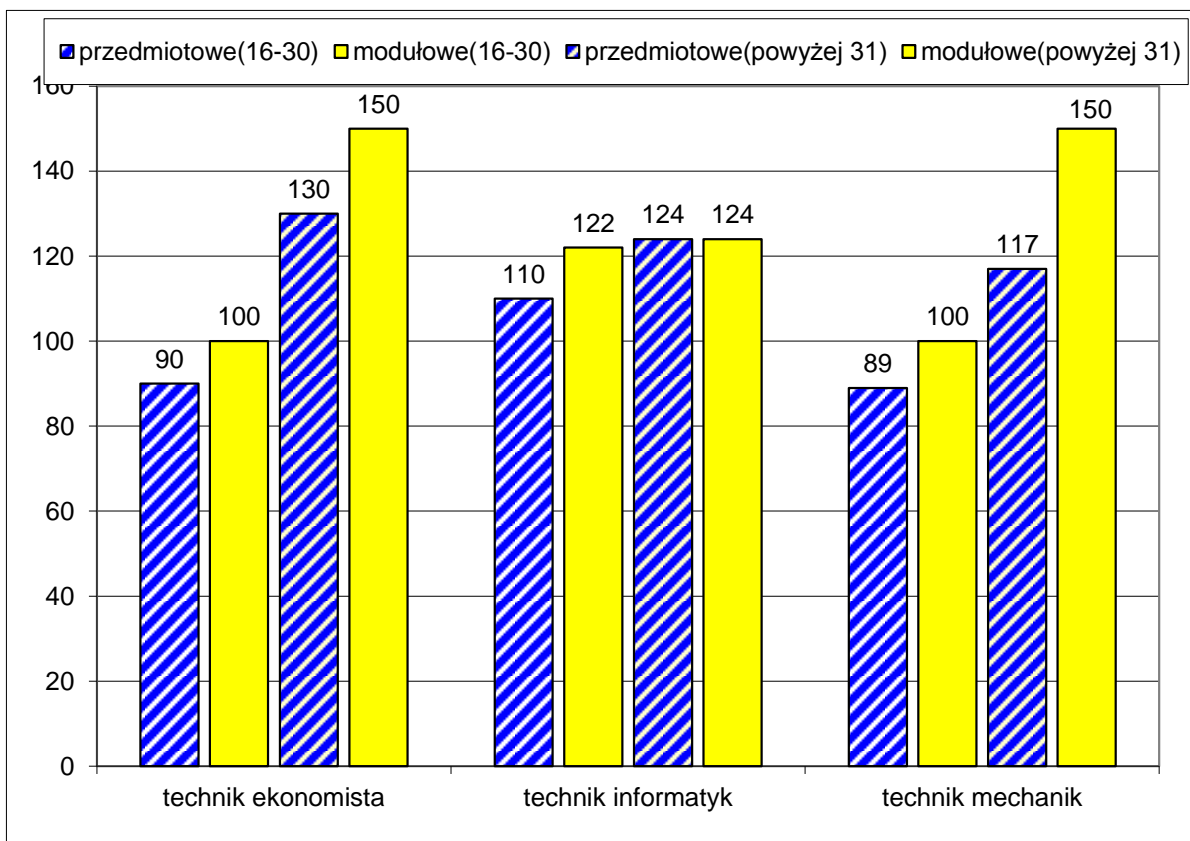
Lp.	Przedmiot	Liczba godzin tygodniowo	Maksymalna liczebność grup	% podział na grupy	Liczba godzin bez podziału na grupy	Liczba godzin z podziałem na grupy	Liczba grup	Razem liczba godzin	Liczba godzin bez podziału na grupy	Liczba godzin z podziałem na grupy	Liczba grup	Razem liczba godzin
Liczebność klasy					16 - 30 uczniów				powyżej 31 uczniów			
1	Ekonomiczno–prawne podstawy gospodarowania	13	15	100%	0	13	2	26	0	13	3	39
2	Działalność podmiotu gospodarczego	7	15	100%	0	7	2	14	0	7	3	21
3	Język obcy zawodowy w praktyce	4	15	100%	0	4	2	8	0	4	3	12
4	Zasoby ludzkie jednostki organizacyjnej	7	15	100%	0	7	2	14	0	7	3	21
5	Gospodarowanie majątkiem przedsiębiorstwa	8	15	100%	0	8	2	16	0	8	3	24
6	Rozliczenia finansowe	11	15	100%	0	11	2	22	0	11	3	33
Razem		50							100			150
Praktyka zawodowa: 4 tygodnie												

Opracowanie własne

Wykres 3. Analiza zatrudnienia w technikum czteroletnim (liczba godzin nauczycielskich) w zawodzie technik ekonomista 341[02] w zależności od liczebności klasy w kształceniu przedmiotowym i modułowym

Opracowanie własne Bogdan Kruszakin

Wykres 4. Porównanie zatrudnienia w technikum czteroletnim w kształceniu przedmiotowym i modułowym w zależności od rozpatrywanego zawodu i liczebności klas

Z przedstawionego zestawienia wynika, że:

- o zamiana formy programów nauczania w bardzo **różnym** stopniu wpływa na liczbę godzin „nauczycielskich” w ciągu całego cyklu kształcenia. co jest szczególnie widoczne w zawodach „usługowych” i „produkcyjno–przemysłowych”,
- o organ prowadzący i dyrektor szkoły poprzez planowanie liczebności klas **mają duży wpływ na koszt** funkcjonowania szkoły w tym zakresie (szczególnie na etapie przygotowania organizacji szkoły, oraz organizację rekrutacji do szkoły).

Podczas podejmowania ostatecznej decyzji analizę zatrudnienia nauczycieli należy rozszerzyć o wpływ:

- o zmian liczby godzin „nauczycielskich” w pozostałych przedmiotach (niezawodowych) związanych z ustaloną liczebnością klasy,
- o ostateczny bilans liczby godzin we wszystkich przedmiotach i modułach,
- o wpływ wynagrodzenia zależnego od stopnia awansu zawodowego lub stawki zaszeregowania w przypadku zatrudniania nienauczycieli („specjalistów”), stażu pracy i innych składników wynagrodzenia wraz z pochodnymi,
- o liczby godzin.

Z powyższego wynika, że przy zmianie formy kształcenia z przedmiotowego na modułowy dyrektor szkoły i organ prowadzący mają wpływ na koszty wynagrodzeń. W części zawodów przy przejściu na naukę z wykorzystaniem programów nauczania w formie modułowej koszty nie muszą wiele wzrosnąć lub nawet pozostaną na tym samym poziomie (przykładem jest zawód technik informatyk przy liczebności klasy powyżej 31 uczniów).

Aby uzyskać ostateczny wynik kosztów takiej zmiany, należy przeprowadzić pełną analizę wszystkich czynników, na które ma wpływ ta zmiana.

Zmiana organizacji kształcenia

Przy zmianie organizacji kształcenia zawodowego z wykorzystania programów przedmiotowych na modułowe (lub z modułowych na przedmiotowe) możemy wyróżnić trzy podstawowe obszary, które ulegają zmianom:

- organizacja kształcenia,
- metodyka nauczania,
- ocenianie efektów kształcenia (osiągnięć uczniów).

W załączniku nr 15 podany jest przykładowy uproszczony harmonogram wdrażania programów modułowych. Jest to propozycja według której szkoły mogą wprowadzać programy modułowe. Szkoły dostosowując ten schemat do swoich warunków muszą jednak pamiętać, że dzień **30 kwietnia** to termin złożenia do zatwierdzenia w organie prowadzącym arkusza organizacji szkoły. Z tego też powodu, by móc prawidłowo zaplanować organizację pracy szkoły, dopuszczenie nowych programów nauczania w zawodzie powinno odbyć się przed tym terminem (tego terminu nie regulują przepisy).

Załącznik 1. Wykaz wybranych aktów prawnych

1.	Ustawa z dnia 7 września 1991r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2004r. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.)
2.	USTAWA z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz. U. z 2008 r. Nr 88, poz. 539, Nr 220, poz. 1419 i 1429, z 2009 r. Nr 1, poz. 2, Nr 56, poz. 458, Nr 115, poz. 966, Nr 157, poz. 1241)
3.	Rozporządzenia MENiS z dnia 12 lutego 2002 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (Dz. U. Nr 15, poz. 142 z późn. zm.)
4.	Rozporządzenie MEN z dnia 3 lutego 2006 r. w sprawie uzyskiwania i uzupełniania przez osoby dorosłe wiedzy ogólnej, umiejętności i kwalifikacji zawodowych w formach pozaszkolnych (Dz. U. z 2006 r. Nr 31, poz. 216)
5.	Rozporządzenie MEN z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz. U. z 2001 r. Nr 61, Poz. 624 z późn. zm.) Projekt Rozporządzenia w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół z dnia 24 czerwca 2010 r.
6.	Rozporządzenie MEN z dnia 3 lutego 2006 r. w sprawie uzyskiwania i uzupełniania przez osoby dorosłe wiedzy ogólnej, umiejętności i kwalifikacji w formach pozaszkolnych (Dz. U. z 2006 r. Nr 31, poz. 216)
7.	Rozporządzenie MEN z dnia 7 października 2009 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz. U. z 2009 r. Nr 168, poz. 1324)
8.	Rozporządzenie MEN z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczenia do użytku szkolnego podręczników (Dz. U. z 2009 r. Nr 89, poz. 730)
9.	Rozporządzenie MEN z dnia z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. z 2007 r. Nr 83, poz. 562 z późn. zm.)
10.	Rozporządzenie MENiS z dnia 12 lutego 2002 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych. (Dz. U. z 2002 r., Nr 15, poz.142 z późn. zm.)
11.	Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 26 czerwca 2007 roku w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego (Dz. U. z 2007 r. Nr 124, poz. 860 z późn. zm.)
12.	Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 26 czerwca 2007 roku w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego (Dz. U. z 2007 r. Nr 124, poz. 860 z późn. zm.). <i>Ostatnia zmiana (Dz. U. z 2010 r. Nr 60, poz. 374) rozszerzyła wykaz o 5 zawodów Załącznik do rozporządzenia zawiera wykaz zawodów przewidzianych do kształcenia w systemie szkolnym wraz z typami szkół i okresem nauki</i>
13.	Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 kwietnia 2010 r. w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego (Dz. U. z 2007 r. Nr 124, poz. 860 z późn. zm.)
14.	Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 grudnia 2010 r. w sprawie praktycznej nauki zawodu (Dz. U. z 2010 r. Nr 244, poz. 1626)
15.	Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz.U. z 2007 r. Nr 83, poz. 562)

16.	Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników (Dz. U. Nr 89, poz. 730)
17.	Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia z dnia 15 czerwca 2009 r. w sprawie publicznych placówek kształcenia ustawicznego, publicznych placówek kształcenia praktycznego oraz publicznych ośrodków dokształcania i doskonalenia zawodowego (Dz.U. z 2009 r. Nr 99, poz. 828)
18.	Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 8 kwietnia 2008 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w publicznych szkołach i placówkach artystycznych (Dz.U. z 2008 r. Nr 65, poz. 400)
19.	Rozporządzenie MPiPS z dnia 27 kwietnia 2010 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz jej stosowania (Dz. U. z 2010 r. Nr 82, poz. 537)
20.	Rozporządzeniem MENiS z dnia 9 kwietnia 2002r. w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki (Dz. U. z 2002 r. Nr 56, poz. 506)
21.	Podstawy programowe kształcenia w zawodzie
22.	Uwaga: Obowiązuje od 11 lutego 2011 r. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 grudnia 2010 r. w sprawie podstawowych warunków niezbędnych do realizacji przez szkoły i nauczycieli zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych oraz programów nauczania (Dz.U. 2011 nr 6 poz. 23)
23.	Uwaga: Obowiązuje od 5 lutego 2011 r. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 9 grudnia 2010 r. w sprawie ramowych planów nauczania w publicznych szkołach i placówkach artystycznych (Dz. U. 2011 r. Nr 15 poz. 69)
24.	Uwaga: Obowiązuje od 5 lutego 2011 r. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 9 grudnia 2010 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa artystycznego w publicznych szkołach artystycznych (Dz. U. z 2011 r. Nr 15 poz. 69)
25	Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 16 grudnia 2010 r. w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2011 (Dz. U. z 2010 r, Nr 249 poz. 1659)
26	Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 16 grudnia 2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie refundowania ze środków Funduszu Pracy wynagrodzeń wypłacanych młodocianym pracownikom (Dz.U. z 2010 r. Nr 244 poz. 1632 zmieniające rozporządzenie Dz.U. 2007 nr 77 poz. 518)
27	

Stan prawny na dzień 1 lutego 2011 r.

*Załącznik 2. List do Kuratorów Oświaty w sprawie specjalizacji*⁹⁰

List do Kuratorów Oświaty w sprawie specjalizacji⁹¹

Dodany: 8 czerwca 2009

Warszawa, 2005.12.08

MINISTERSTWO EDUKACJI I NAUKI
Departament Kształcenia
Zawodowego i Ustawicznego

Państwo Kuratorzy
/wszyscy/

W związku z licznymi sygnałami dotyczącymi problemów z wprowadzaniem specjalizacji i liczbą godzin przeznaczonych na realizację zajęć specjalizujących - Ministerstwo Edukacji i Nauki Departament Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego uprzejmie przypomina, że szkoła może wybrać i wprowadzić specjalizację w zawodzie, jeżeli podstawa programowa kształcenia w danym zawodzie przewiduje taką możliwość. Wyboru specjalizacji dokonuje dyrektor szkoły po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej. Decyzja taka powinna być odpowiedzią na potrzeby regionalnego rynku pracy, a w efekcie prowadzić do zwiększenia szans absolwentów na podjęcie zatrudnienia.

Maksymalny wymiar godzin przeznaczonych na realizację zajęć z zakresu specjalizacji, która jest przyuczeniem do przyszłego stanowiska lub pokrewnych stanowisk pracy, określa podstawa programowa w każdym zawodzie. Godziny na specjalizację pochodzą z puli godzin przeznaczonych w danym typie szkoły na obowiązkowe zajęcia edukacyjne z zakresu kształcenia zawodowego. Specjalizacja może być realizowana w formie zajęć teoretycznych i zajęć praktycznych specjalizujących lub wyłącznie w formie zajęć praktycznych specjalizujących. Zajęcia praktyczne specjalizujące i miejsca ich realizacji nie odbiegają swym charakterem od zajęć praktycznych, będących jednym z obowiązkowych przedmiotów ujętych w większości programów nauczania dla zawodów.

Ponieważ wprowadzenie specjalizacji w zawodzie pod koniec okresu kształcenia nie jest obowiązkowe, to oczywistym jest, że dyrektor szkoły może przeznaczyć wszystkie godziny ujęte w ramowym planie nauczania tylko na obowiązkowe zajęcia edukacyjne z zakresu kształcenia zawodowego, a więc na realizację przedmiotów zawodowych, bądź modułów ogólnozawodowych i zawodowych, ujętych w dopuszczonym do użytku szkolnego programie nauczania.

W związku z powyższymi wyjaśnieniami Ministerstwo Edukacji i Nauki – Departament Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego uprzejmie przypomina, że standardy wymagań potwierdzających kwalifikacje w danym zawodzie ujmują wyłącznie treści kształcenia zawarte w podstawie programowej kształcenia w tym zawodzie. Zatem egzamin potwierdzający kwalifikacje zawodowe przeprowadzany jest w zawodzie, zaś specjalizacja, często odmienna w każdej ze szkół prowadzących kształcenie zawodowe, nie jest przedmiotem sprawdzenia na zewnętrznym egzaminie zawodowym.

p.o. Zastępcy Dyrektora
Ewa Konikowska-Kruk

---

⁹⁰ http://www.men.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=269%3Alist-do-kuratorow-owiaty-w-sprawie-specjalizacji&catid=55%3Aksztacenie-zawodowe&Itemid=80

⁹¹ http://www.men.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=269%3Alist-do-kuratorow-owiaty-w-sprawie-specjalizacji&catid=55%3Aksztacenie-zawodowe&Itemid=80

Załącznik 3. Czasowniki operacyjne ⁹²

Przy formułowaniu celów kształcenia umiejętności zapisuje się jako zoperacjonalizowane czynności za pomocą czasowników operacyjnych:

analizować	opisywać	rozwiązywać	wnioskować
badać	opowiadać	rozwijać	wprowadzać
decydować	organizować	różnicować	wskazywać
definiować	oznaczać	scharakteryzować	współpracować
diagnozować	planować	sklasyfikować	wstawiać
dobierać	podkreślać	skonstruować	wybrać
dokonać analizy	podtrzymywać	sortować	wyciągać
dokonać syntezy	pokazać	sporządzić listę	wygłosić
dostarczać	połączyć	sprawdzać	wyjaśniać
ewaluować	pomagać	stawiać	wykazywać
formułować	porównywać	stosować	wykonywać
gromadzić	praktykować	stwierdzać	wykreślać
ilustrować	prognozować	sugerować	wykrywać
informować	prowadzić	syntetyzować	wyliczać
integrować	przechowywać	szacować	wymierzać
izolować	przeciwstawiać	śledzić	wypełniać
kierować	przedstawiać	trzymać	wyszczególniać
komunikować się	przegrupować	uczestniczyć	wytyczać
konstruować	przekonać	udowodnić	wyznaczać
kontrolować	przekształcić	ułatwiać	zachęcać
krytykować	przeliczyć	umiejscawiać	zakładać
manipulować	przenosić	umieszczają	zamknąć
mierzyć	przetłumaczyć	unikać	zaplanować
mobilizować	przewidywać	uogólniać	zapobiegać
modyfikować	przygotować	uporządkować	zastosować
narysować	przyjmować	upraszczać	zaszczepiać
nastawiać	odpowiedzialność	ustalać	zbierać
nazywać	przytaczać	usunąć	zdefiniować
objaśniać	pytać	uszeregować	zestawiać
obliczać	redagować	utrzymywać	zinterpretować
oceniać	redukować	uzasadniać	zmieniać
oczyszczać	rekonstruować	uzyskiwać	zmierzyć
odróżniać	rozdzielać	użytkować	zmniejszyć
określać	rozkładać	używać	zrekonstruować
określać funkcję	rozpoznać	ważyć	zrobić
określać przyczyny	rozróżniać	weryfikować	zróżnicować
określać skutki		włączyć	

⁹² J. Dretkiewicz-Więch *Operacyjne cele kształcenia* Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli Pracownia Edukacji Zawodowej, Warszawa 1999

Załącznik 4. Taksonomia celów kształcenia teoretycznego i praktycznego⁹³

PSYCHOMOTORYCZNE Praktyczne		POZNAWCZE Intelektualne		WYCHOWAWCZE motywacyjno-emocjonalne	
Poziom	Kategoria	Poziom	Kategoria	Poziom	Kategoria
I. Działania	A. Naśladowanie	I. Wiadomości	A. Zapamiętanie wiadomości	I. Działania	A. Uczestnictwo w działaniu
	B. Odtwarzanie działania		B. Zrozumienie wiadomości		B. Podejmowanie działania
II. Umiejętności	C. Sprawność działania w stałych warunkach	II. Umiejętności	C. Stosowanie wiadomości w sytuacjach typowych	II. Postawy	C. Nastawienie na działanie
	D. Sprawność działania w zmiennych warunkach		D. Stosowanie wiadomości w sytuacjach problemowych		D. System działań (internalizacja wartości)

Załącznik 5. Taksonomia celów motywacyjnych.⁹⁴

Poziom	Kategoria	Czynności ucznia
Działanie	A. Uczestnictwo w działaniu	Świadome i uważne odbieranie określonego rodzaju bodźców oraz wykonywanie czynności odpowiadających przyjętej roli, jednak bez wykazywania inicjatywy. Uczeń ani nie unika danego rodzaju działania, ani go nie podejmuje z własnej woli, natomiast chętnie dostosowuje się do sytuacji.
	B. Podejmowanie działania	Samorzutne rozpoczynanie danego rodzaju działania i wewnętrzne zaangażowanie w wykonywanie danego rodzaju czynności. Uczeń nie tylko dostosowuje się do sytuacji, w jakiej się znalazł, ale organizuje ją w pewien sposób. Jest to jednak postępowanie jeszcze mało utrwalone.
Postawy	C. Nastawienie na działanie	Konsekwentne wykonywanie danego rodzaju działania na skutek trwałej potrzeby wewnętrznej i dodatniego wartościowania jego wyników. Uczeń jest zwolennikiem tego działania i zachęca do niego innych; poglądom jego brak jednak szerszego uogólnienia i pełnej spójności.
	D. System działań	Regulowanie określonego typu działalności za pomocą harmonijnie uporządkowanego zbioru zasad postępowania, z którymi uczeń identyfikuje się do tego stopnia, że można je uważać za cechy jego osobowości. Uczeń nie zawodzi nawet w bardzo trudnych sytuacjach, a jego działania odznaczają się skutecznością oraz swoistością stylu.

⁹³ B. Niemierko, *Pomiar sprawdzający w dydaktyce*, PWN, Warszawa 1990, s.224-226, 230-232⁹⁴ B. Niemierko, op. cit., s.224-226

Załącznik 6. Taksonomia celów praktycznych⁹⁵

Poziom	Kategoria	Czynności ucznia
Działanie	A. Naśladowanie działania	Planowe spostrzeganie przedmiotów i działań wzorowanych w związku z tymi przedmiotami oraz etapowe wykonywanie własnych działań z systematyczną kontrolą każdego elementu przez porównywanie ze wzorem, ewentualnie pod kierunkiem nauczyciela.
	B. Odtwarzanie działania	Wykonywanie działania praktycznego w całości bez konieczności jednoczesnego obserwowania wzoru, ale z niewielką jeszcze płynnością i skutecznością. Uczeń koryguje działanie na podstawie własnego doświadczenia i jest w stanie ćwiczyć je samodzielnie.
Umiejętności	C. Sprawność działania w stałych warunkach	Dokładne wykonywanie wyuczonego działania praktycznego i osiągnięcie zamierzonego wyniku, jeżeli istotne okoliczności tego działania nie ulegają zmianie. Ewentualna zmiana sytuacji, a zwłaszcza potrzeba koordynacji tego działania z innymi założonymi czynnościami zakłóca jednak jego płynność, a dostosowanie do zmiany pochłania wiele energii.
	D. Sprawność działania w zmiennych warunkach	Automatyzacja działania pozwalająca na uzyskiwanie najwyższej skuteczności przy bardzo niewielkim nakładzie energii i czasu. Struktura działania jest elastyczna, a jego powiązanie z innymi działaniami jest harmonijne.

Załącznik 7. Taksonomia celów poznawczych⁹⁶

Poziom	Kategoria	Czynności ucznia
Wiadomości	A. Zapamiętywanie wiadomości	Przypominanie sobie pewnych terminów, faktów, praw i treści naukowych. Wiąże się to z elementarnym poziomem rozumienia tych wiadomości; uczeń nie powinien ich ze sobą mylić ani zniekształcać.
	B. Zrozumienie wiadomości	Przedstawianie wiadomości w formie innej niż były zapamiętane, porządkowanie, streszczanie, czynienie podstawą prostego wnioskowania.
Umiejętności	C. Stosowanie wiadomości w sytuacjach typowych	Praktyczne posługiwanie się wiadomościami według podanych uprzednio wzorów. Cel, do którego wiadomości mają być stosowane, nie powinien być bardzo odległy od celów osiągniętych w toku ćwiczeń szkolnych.
	D. Stosowanie wiadomości w sytuacjach problemowych	Formułowanie problemów, dokonywanie analizy i syntezy nowych zjawisk, formułowanie planu działania, tworzenie oryginalnych przedmiotów i wartościowanie przedmiotów według pewnych kryteriów.

⁹⁵ B. Niemierko, *Pomiar sprawdzający w dydaktyce*, PWN, Warszawa 1990, s. 230-232⁹⁶ B. Niemierko, *ABC testów osiągnięć szkolnych*, Warszawa, 1975

Załącznik 8. Podbudowa programowa do kształcenia w trzyletnim technikum uzupełniającym*

Uwaga

- Stan prawny na dzień 9 czerwca 2009 r.
- Jest to materiał pomocniczy. Każdorazowo należy sprawdzić poniższe dane z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej . w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego

Symbol cyfrowy	Nazwa zawodu, w którym może odbywać się kształcenie w 3-letnim technikum uzupełniającym	Nazwy zawodów (grup zawodów) stanowiących odpowiednią podbudowę programową
311[04]	Technik budownictwa	<ul style="list-style-type: none"> • Murarz • Cieśla • Betoniarz-zbrojarz • Malarz-tapeciarz • Posadzkarz • Dekarz • Technolog robót wykończeniowych w budownictwie • Monter konstrukcji budowlanych • Monter izolacji budowlanych • Kamieniarz • Monter instalacji i urządzeń sanitarnych • Zdun
311[05]	Technik budownictwa okrętowego	<ul style="list-style-type: none"> • Monter kadłubów okrętowych
311[06]	Technik dróg i mostów kolejowych	<ul style="list-style-type: none"> • Monter nawierzchni kolejowej
311[07]	Technik elektronik	<ul style="list-style-type: none"> • Monter - elektronik • Monter sieci i urządzeń telekomunikacyjnych
311[08]	Technik elektryk	Wszystkie zawody z branży elektrycznej (z wyjątkiem elektromechanika pojazdów samochodowych)
311[09]	Technik garbarz	<ul style="list-style-type: none"> • Garbarz skór
311[13]	Technik górnictwa odkrywkowego	<ul style="list-style-type: none"> • Górnik odkrywkowej eksploatacji złóż
311[14]	Technik górnictwa otworowego	<ul style="list-style-type: none"> • Górnik eksploatacji otworowej
311[15]	Technik górnictwa podziemnego	<ul style="list-style-type: none"> • Górnik eksploatacji podziemnej
311[16]	Technik hutnik	<ul style="list-style-type: none"> • Operator maszyn i urządzeń metalurgicznych • Operator maszyn i urządzeń do obróbki plastycznej
311[18]	Technik instrumentów muzycznych	<ul style="list-style-type: none"> • Monter instrumentów muzycznych
311[20]	Technik mechanik	<ul style="list-style-type: none"> • Wszystkie zawody z branży mechanicznej i lakiernik
311[22]	Technik mechanizacji rolnictwa	<ul style="list-style-type: none"> • Mechanik operator pojazdów i maszyn

		rolniczych • Monter - instalator urządzeń technicznych w budownictwie wiejskim
311[25]	Technik obuwnik	• Obuwnik
311[26]	Technik odlewnik	• Modelarz odlewniczy • Operator maszyn i urządzeń odlewniczych
311[28]	Technik poligraf	• Drukarz • Introligator
311[30]	Technik technologii ceramicznej	• Operator urządzeń przemysłu ceramicznego
311[31]	Technik technologii chemicznej	• Operator urządzeń przemysłu chemicznego
311[32]	Technik technologii drewna	• Stolarz • Tapicer
311[33]	Technik technologii szkła	• Operator urządzeń przemysłu szklarskiego
311[34]	Technik technologii odzieży	• Krawiec • Kuśnierz
311[35]	Technik technologii wyrobów skórzanych	• Kaletnik
311[37]	Technik telekomunikacji	• Monter sieci i urządzeń telekomunikacyjnych
311[39]	Technik urządzeń sanitarnych	• Monter instalacji i urządzeń sanitarnych • Monter instalacji gazowych • Monter sieci komunalnych
311[41]	Technik włókiennik	• Operator maszyn w przemyśle włókienniczym
311[42]	Technik włókienniczych wyrobów dekoracyjnych	• Rękodzielnik wyrobów włókienniczych
311[45]	Technik drogownictwa	• Mechanik maszyn i urządzeń drogowych
311[49]	Technik budownictwa wodnego	• Monter budownictwa wodnego
311[50]	Technik mechatronik	• Monter mechatronik • Elektromechanik pojazdów samochodowych
311[52]	Technik pojazdów samochodowych	• Mechanik pojazdów samochodowych • Elektromechanik pojazdów samochodowych
313[01]	Fototechnik	• Fotograf
313[04]	Technik urządzeń audiowizualnych	• Monter - elektronik • Elektryk
321[01]	Technik hodowca koni	• Rolnik
321[02]	Technik leśnik	• Operator maszyn leśnych
321[03]	Technik ogrodnik	• Ogrodnik
321[04]	Technik pszczelarz	• Pszczelarz

321[05]	Technik rolnik	<ul style="list-style-type: none"> • Rolnik
321[06]	Technik rybactwa śródlądowego	<ul style="list-style-type: none"> • Rybak śródlądowy
321[07]	Technik architektury krajobrazu	<ul style="list-style-type: none"> • Ogrodnik
321[09]	Technik technologii żywności	<ul style="list-style-type: none"> • Wszystkie zawody z branży przetwórstwa spożywczego
321[10]	Technik żywienia i gospodarstwa domowego	<ul style="list-style-type: none"> • Kucharz (po ZSZ lub SZ) • Kucharz małej gastronomii • Kelner
321[12]	Technik przetwórstwa mleczarskiego	<ul style="list-style-type: none"> • Operator maszyn i urządzeń przemysłu spożywczego
322[16]	Technik optyk	<ul style="list-style-type: none"> • Optyk - mechanik
341[01]	Technik agrobiznesu	<ul style="list-style-type: none"> • Rolnik
341[03]	Technik handlowiec	<ul style="list-style-type: none"> • Sprzedawca
342[05]	Technik transportu drogowego	<ul style="list-style-type: none"> • Mechanik pojazdów samochodowych • Elektromechanik pojazdów samochodowych
512[02]	Kucharz	<ul style="list-style-type: none"> • Kucharz małej gastronomii
514[02]	Technik usług fryzjerskich	<ul style="list-style-type: none"> • Fryzjer

* Źródło: <http://www.men.gov.pl/images/docs/podbudowa%20programowa%20w%203-letnim%20tu.pdf> (20.12.2010 r.)

Załącznik 9. Przykładowy Szkolny plan nauczania dla technikum czteroletniego

na rok szkolny .....

Liczba oddziałów, w których obowiązuje szkolny plan nauczania		Data opinii rady pedagogicznej dotycząca wprowadzenia zajęć dodatkowych		Przedmioty ujęte w podstawie programowej w zakresie rozszerzonym	— — —
Nazwy literowe oddziałów (np.. A, B)		Data opinii rady rodziców dotycząca wprowadzenia zajęć dodatkowych		Nazwa i nr programu nauczania dla zawodu	
Praktyka zawodowa (liczba tygodni w klasie)					

	Rok szkolny	Klasa I			Klasa II			Klasa III			Klasa IV			Razem w cyklu	Liczba godzin wynikająca z ramowego planu nauczania	D	O
		Liczba tygodni:			Liczba tygodni:			Liczba tygodni:			Liczba tygodni:						
		Rok szkolny	D	O	Rok szkolny	D	O	Rok szkolny	D	O	Rok szkolny	D	O				
1	Język polski																
2	Pierwszy język obcy																
3	Drugi język obcy																
4	Historia																
5	Wiedza o społeczeństwie																
6	Wiedza o kulturze																
7	Matematyka																
8	Fizyka i astronomia																
9	Chemia																
10	Biologia																
11	Geografia																
12	Podstawy przedsiębiorczości																
13	Technologia informacyjna/informatyka																
14	Wychowanie fizyczne																
15	Przysposobienie obronne																
16	Godzina z wychowawcą																
17	Religia/Etyka																
18	Kształcenie zawodowe wg programu nauczania dla zawodu													50			
19	Wychowanie do życia w rodzinie																
20	Dodatkowe zajęcia z																
21	Dodatkowe zajęcia z																
22	Ścieżki edukacyjne																
Razem: obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych, zajęć z religii/etyki																	
23	Zajęcia dla grupy uczniów (np. koła zainteresowań)																
24	Zajęcia dla grupy uczniów (dydaktyczno-wyrównawcze)																
25	Historia i geografia kraju mniejszości narodowych																
26	Godziny do dyspozycji dyrektora na kolejne lata szkolne																
Razem: godzin zgodnych z ramowym planem nauczania																	
27	Zajęcia rewalidacyjne																
Razem liczba godzin																	

D - godziny do dyspozycji dyrektora; O - godziny organu prowadzącego

Załącznik 10. Przykładowe plany nauczania dla programów nauczania w strukturze przedmiotowej

Plan nauczania dla zawodu technik informatyk z programu nauczania przedmiotowego nr 312[01]/ T, SP/MENiS/2004.06.14**PLAN NAUCZANIA**

Czteroletnie technikum

Zawód: technik informatyk 312[01]

Podbudowa programowa: gimnazjum

Lp.	Przedmioty nauczania	Dla młodzieży	Dla dorosłych	
		Liczba godzin tygodniowo w czteroletnim okresie nauczania	Liczba godzin tygodniowo w czteroletnim okresie nauczania	Liczba godzin tygodniowo w czteroletnim okresie nauczania
		Klasy I-IV	Semestr I-VIII	
Forma stacjonarna	Forma zaoczna			
1.	Systemy operacyjne i sieci komputerowe	12	8	151
2.	Oprogramowanie biurowe	7	5	88
3.	Programowanie strukturalne i obiektowe	10	7	127
4.	Urządzenia techniki komputerowej	4	3	50
5.	Multimedia i grafika komputerowa	3	2	38
6.	Język angielski zawodowy	2	2	25
7.	Zajęcia specjalizacyjne*	12	8	151
	Razem:	50	35	630
Praktyka zawodowa: 4 tygodnie w klasie III				

* do wyboru

PLAN NAUCZANIA

Szkoła policealna

Zawód: technik informatyk 312[01]

Podbudowa programowa: gimnazjum

Lp.	Przedmioty nauczania	Dla młodzieży	Dla dorosłych	
		Liczba godzin tygodniowo w czteroletnim okresie nauczania	Liczba godzin tygodniowo w czteroletnim okresie nauczania	Liczba godzin tygodniowo w czteroletnim okresie nauczania
		Klasy I-IV	Semestr I-VIII	
Forma stacjonarna	Forma zaoczna			
1.	Systemy operacyjne i sieci komputerowe	12	10	165
2.	Oprogramowanie biurowe	7	5	95
3.	Programowanie strukturalne i obiektowe	10	7	136
4.	Urządzenia techniki komputerowej	4	3	55
5.	Multimedia i grafika komputerowa	3	2	41
6.	Język angielski zawodowy	2	2	27
7.	Zajęcia specjalizacyjne*	12	8	163
	Razem:	50	37	682
Praktyka zawodowa: 4 tygodnie w klasie III				

* do wyboru.

Plan nauczania dla zawodu technik ekonomista z programu nauczania przedmiotowego nr 341[02] /MEN/2008.05.20

PLAN NAUCZANIA

Czteroletnie technikum

Zawód: technik ekonomista 341[02]

Podbudowa programowa: gimnazjum

Lp.	Przedmioty nauczania	Dla młodzieży	Dla dorosłych	
		Liczba godzin tygodniowo w czteroletnim okresie nauczania	Liczba godzin tygodniowo w czteroletnim okresie nauczania	Liczba godzin tygodniowo w czteroletnim okresie nauczania
		Klasy I-IV	Semestr I-VIII	
Forma stacjonarna	Forma zaoczna			
1.	Podstawy ekonomii	4	3	50
2.	Prawo	6	4	76
3.	Ekonomika	11	8	139
4.	Rachunkowość	14	9	176
5.	Pracownia ekonomiczna	7	5	88
6.	Język obcy zawodowy	2	2	25
7.	Specjalizacja*	6	4	76
	Razem:	50	35	630
Praktyka zawodowa: 6 tygodni				
* Program wybranej przez szkołę specjalizacji opracowuje szkolny zespół przedmiotowy właściwy dla zawodu.				

Uwaga.

W przypadku, gdy szkoła nie wprowadza specjalizacji lecz dzieli godziny na inne przedmioty/moduły należy dokonać modernizacji programu. Godziny te mogą być przeznaczone **TYLKO** na realizację przedmiotów zawodowych, bądź modułów ogólnozawodowych i zawodowych, ujętych w dopuszczonym do użytku szkolnego programie nauczania.

Załącznik 11. Przykładowe plany nauczania dla programów nauczania w strukturze modułowej

Plan nauczania dla zawodu technik informatyk z modułowego programu nauczania w zawodzie dotychczasowy numer: 312[01]/SP/MENiS/2004**PLAN NAUCZANIA**

Czteroletnie technikum

Zawód: technik-informatyk 312[01]

Podbudowa programowa: gimnazjum

Lp.	Moduły kształcenia w zawodzie	Dla młodzieży	Dla dorosłych	
		Liczba godzin tygodniowo w czteroletnim okresie nauczania	Liczba godzin tygodniowo w czteroletnim okresie nauczania	Liczba godzin w czteroletnim okresie nauczania
			Semestry I-VIII	
	Klasy I-IV	<i>Forma stacjonarna</i>	<i>Forma zaoczna</i>	
1	Podstawy technik informacyjnych	13	9	164
2	Urządzenia techniki komputerowej	3	2	38
3	Metodologia programowania	12	8	152
4	Systemy zarządzania bazami danych	4	3	50
5	Systemy operacyjne	9	7	114
6	Moduł specjalizacyjny	9	6	112
Razem:		50	35	630
Praktyka zawodowa: 4 tygodnie				

PLAN NAUCZANIA

Szkoła policealna

Zawód: technik-informatyk 312[01]

Podbudowa programowa: szkoła dająca wykształcenie średnie

Lp.	Moduły kształcenia w zawodzie	Dla młodzieży	Dla dorosłych	
		Liczba godzin tygodniowo w dwuletnim okresie nauczania	Liczba godzin tygodniowo w dwuletnim okresie nauczania	Liczba godzin w dwuletnim okresie nauczania
			Semestry I-IV	
	Semestry I-IV	<i>Forma stacjonarna</i>	<i>Forma zaoczna</i>	
1.	Podstawy technik informacyjnych	13	10	177
2.	Urządzenia techniki komputerowej	3	2	40
3.	Metodologia programowania	12	9	165
4.	Systemy zarządzania bazami danych	4	3	54
5.	Systemy operacyjne	9	7	124
6.	Moduł specjalizacyjny	9	6	122
Razem:		50	37	682
Praktyka zawodowa: 4 tygodnie				

PLAN NAUCZANIA

Szkoła policealna

Zawód: technik-informatyk 312[01]

Podbudowa programowa: liceum profilowane o profilu zarządzanie informacją

Lp.	Moduły kształcenia w zawodzie	Dla młodzieży	Dla dorosłych	
		Liczba godzin w rocznym okresie nauczania	Liczba godzin tygodniowo w rocznym okresie nauczania	Liczba godzin w rocznym okresie nauczania
				Semestry I–II
			Semestry I–II	<i>Forma stacjonarna</i>
1.	Urządzenia techniki komputerowej	3	2	40
2.	Metodologia programowania	10	8	136
3.	Systemy zarządzania bazami danych	3	2	40
4.	Systemy operacyjne	8	6	108
5.	Moduł specjalizacyjny	8	6	108
Razem:		32	24	432
Praktyka zawodowa: 4 tygodnie				

Plan nauczania dla zawodu technik ekonomista z programu nauczania modułowego nr 341[02]/T/SP/MENiS/2004**PLAN NAUCZANIA**

Czteroletnie technikum

Zawód: technik ekonomista 341[02]

Podbudowa programowa: gimnazjum

Lp.	Moduły kształcenia w zawodzie	Dla młodzieży	Dla dorosłych	
		Liczba godzin tygodniowo w czteroletnim okresie nauczania	Liczba godzin tygodniowo w czteroletnim okresie nauczania	Liczba godzin w czteroletnim okresie nauczania
				Semestry I - VIII
			Semestry I-VIII	<i>Forma stacjonarna</i>
1.	Ekonomiczno-prawne podstawy gospodarowania	13	9	164
2.	Działalność podmiotu gospodarczego	7	5	88
3.	Język obcy zawodowy w praktyce	4	3	50
4.	Zasoby ludzkie jednostki organizacyjnej	7	5	88
5.	Gospodarowanie majątkiem przedsiębiorstwa	8	5	101
6.	Rozliczenia finansowe	11	8	139
Razem		50	35	630
Praktyka zawodowa: 4 tygodnie				

Załącznik 12. Przykładowe wprowadzenie z programu nauczania 312[01]/SP/MENIS/2004 dla zawodu technik informatyk 312[01]

Komputeryzacja we wszystkich dziedzinach gospodarki i nauki oraz upowszechnienie technologii informatycznych i rozwój Internetu przyczyniły się do powstania zawodu technik informatyk.

Celem kształcenia w zawodzie jest przygotowanie aktywnego, odpowiednio wykształconego i skutecznie działającego absolwenta, który podczas kształcenia modułowego zdobędzie wiadomości z dziedziny informatyki oraz umiejętności praktyczne umożliwiające dalszy nieustanny rozwój. Absolwent współczesnej szkoły powinien charakteryzować się otwartością, wyobraźnią, zdolnością do ciągłego kształcenia się i doskonalenia oraz umiejętnością oceny swoich możliwości. Wprowadzenie do systemu szkolnego modułowych programów nauczania w zawodzie ułatwi osiągnięcie tych celów.

Modułowy program nauczania składa się z zestawu modułów kształcenia w zawodzie i odpowiadających im jednostek modułowych, wyodrębnionych na podstawie określonych kryteriów. Jednostka modułowa stanowi element modułu kształcenia w zawodzie, obejmujący logiczny i możliwy do wykonania wycinek pracy, o wyraźnie określonym początku i zakończeniu, który nie podlega dalszym podziałom, a jego rezultatem jest produkt, usługa lub istotna decyzja.

Modułowy program nauczania umożliwia:

- zdobycie wiedzy ogólnozawodowej,
- opanowanie umiejętności wymaganych dla zawodu,
- nabycie kwalifikacji ogólnozawodowych lub specjalistycznych,
- zdobycie kompetencji zawodowych uprawniających do działania w branży informatycznej, potwierdzonych dyplomem technika,
- dostosowanie kwalifikacji do potrzeb rynku pracy oraz możliwości ucznia/słuchacza,
- wyrobienie nawyku nieustannego dokończenia się.

Modułowa struktura programu nauczania dla zawodu stwarza możliwość dostosowywania treści programu do potrzeb gospodarki i lokalnego rynku pracy oraz do poziomu umiejętności wymaganych od absolwentów.

W strukturze modułowego programu nauczania w zawodzie wyróżnia się:

- założenia programowo-organizacyjne kształcenia w zawodzie,
- plany nauczania,
- programy modułów i jednostek modułowych.

Moduły kształcenia w zawodzie zawierają:

- cele kształcenia,
- wykaz jednostek modułowych,
- schemat układu jednostek modułowych,
- literaturę.

Na program jednostki modułowej składają się:

- szczegółowe cele kształcenia,
- materiał nauczania,
- ćwiczenia,
- środki dydaktyczne,
- wskazania metodyczne do realizacji materiału nauczania,
- propozycje metod sprawdzania i oceny osiągnięć edukacyjnych ucznia.

W programie przyjęto system kodowania modułów i jednostek modułowych zawierający następujące elementy:

- symbol cyfrowy zawodu, zgodnie z obowiązującą klasyfikacją zawodów szkolnictwa zawodowego,
- symbol literowy, oznaczający grupę modułów:
  - O – dla modułów ogólnozawodowych,
  - Z – dla modułów zawodowych,
  - S – dla modułów specjalizacyjnych,
- cyfrę arabską dla kolejnego modułu,
- cyfrę arabską dla kolejnej, wyodrębnionej w module jednostki modułowej.

Przykładowy zapis kodowania modułu

312[01].O1

312[01] – symbol cyfrowy zawodu technik rachunkowości

O1 – pierwszy moduł ogólnozawodowy: Ekonomiczno-prawne podstawy gospodarowania

Przykładowy zapis kodowania jednostki modułowej

312[01].O1.01

312[01] – symbol cyfrowy zawodu: technik rachunkowości

O1 – pierwszy moduł ogólnozawodowy: Ekonomiczno-prawne podstawy gospodarowania

01 – pierwsza jednostka modułowa wyodrębniona w module O1

Załącznik 13. Przykładowy wniosek o dopuszczenie programu nauczania

.....
(miejsowość, data)

.....
(imię i nazwisko nauczyciela*/zespołu nauczycieli*)

.....
(nazwa szkoły)

.....
(adres zamieszkania)

WNIOSEK O DOPUSZCZENIE PROGRAMU NAUCZANIA DO UŻYTKU SZKOLNEGO

Pani/Pan

.....
Dyrektor

.....
(Pełna nazwa szkoły)

Działając w oparciu o § 2. ust. 3 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników (Dz. U. z 2009 r. Nr 89 poz. 730), proszę*/prosimy* o dopuszczenie do użytku szkolnego w .....

.....,
(pełna nazwa szkoły)

programu nauczania ..... ,
(nazwa programu)

dla zawodu ..... ,
(nazwa zawodu – symbol cyfrowy zawodu)

zatytułowanego .....
(nazwa i numer programu jeśli miał zatwierdzenie /dopuszczenie)

Program nauczania jest:

- programem autorskim *,
- przyjętym programem przykładowym* / zmodyfikowanym programem nauczania*

.....
(nazwa i numer programu jeśli miał zatwierdzenie /dopuszczenie)

autorów: .....
(autorzy, wydawnictwo)

Program zawiera wszystkie treści nauczania zawarte w podstawie programowej w zawodzie:
.....
(nazwa podstawy programowej - akt prawny na podstawie której została zatwierdzona)

i jest zgodny z § 2 ust 4 ww. rozporządzenia, dostosowany do potrzeb edukacyjnych uczniów, dla których jest przeznaczony.

Oświadczamy, że jesteśmy autorami programu nauczania*/modyfikacji programu nauczania*.

.....
.....
imię i nazwisko nauczyciela/zespołu nauczycieli

Załączniki:

1. Program nauczania do dopuszczenia
2. Program nauczania wybrany do modyfikacji
3. Arkusz zmian dla programu modyfikowanego

* niewłaściwe skreślić

Załącznik 14. Przykładowy arkusz oceny programu nauczania

.....
(miejsowość, data)

Informacja o osobach wydających opinię

Lp.	Imię nazwisko	Stanowisko	Szkoła/placówka/instytucja
1.			
2.			
3.			

Informacja o ocenianym programie

Nazwa zawodu	
Symbol cyfrowy zawodu	
Nazwa opiniowanego programu nauczania	
Autorzy programu /modyfikacji programu	
Nazwa i dotychczasowy numer oraz data zatwierdzenia/dopuszczenia modyfikowanego programu nauczania	
Autorzy modyfikowanego programu nauczania	

ARKUSZ OCENY PROGRAMU NAUCZANIA DLA ZAWODU

Lp.	Kryteria oceny programu nauczania	Podstawa	TAK	NIE
1.	Program nauczania stanowi zbiór usystematyzowanych, celowych układów umiejętności i treści nauczania, ujętych w podstawie programowej kształcenia w zawodzie albo w podstawie programowej kształcenia w profilu kształcenia ogólnozawodowego, określonych odpowiednio w przepisach w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach oraz w przepisach w sprawie podstawy programowej kształcenia w profilach kształcenia ogólnozawodowego, wraz ze wskazówkami dotyczącymi realizacji procesu kształcenia i oceniania osiągnięć edukacyjnych ucznia	§ 5.1.1		
	Program zawiera programy nauczania poszczególnych przedmiotów zawodowych, bloków tematycznych, modułów lub innych układów treści, obejmujące:			
2.	szczegółowe cele kształcenia określające wiadomości i umiejętności, które powinny być opanowane przez ucznia,	§ 5.1.2 a)		
3.	treści kształcenia w formie haseł programowych, powiązane ze szczegółowymi celami kształcenia,			
4.	wskazówki metodyczne dotyczące realizacji programu,			
5.	propozycje kryteriów oceny i metod sprawdzania osiągnięć ucznia			

6.	Program zawiera: b) propozycje planu lub planów nauczania dla zawodu albo profilu kształcenia ogólnozawodowego opracowane na podstawie ramowych planów nauczania, określonych w przepisach w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych;	§ 5.1.2 a)		
7.	Program jest poprawny pod względem merytorycznym	§ 5.1.3		
8.	Program jest poprawny pod względem dydaktycznym			
9.	Czy program nauczania dla zawodu uwzględnia umiejętności i treści specjalizacji w zawodzie, jeśli podstawa programowa kształcenia w zawodzie przewiduje możliwość wprowadzenia specjalizacji ?	§ 5.2		
10.	Czy program zawiera sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy?			
11.	Czy program zawiera sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania w zależności od potrzeb i możliwości uczniów oraz warunków, w jakich program będzie realizowany?			
12.	Czy struktura programu jest prawidłowa?			
13.	Czy program nie zawiera materiałów reklamowych innych niż informacje o publikacjach edukacyjnych?			
14.	Czy program wykracza w jakimś zakresie poza podstawę programową, i czy jest to zasadne, i możliwe do zrealizowania z uczniami.			

Inne uwagi o programie	
1.	
2.	

Podpisy osób oceniających

1. ....
2. ....

Załącznik 15. Przykładowy arkusz opinii o programie nauczania

.....
(miejsowość, data)

Informacja o wydających opinię

Lp.	Imię nazwisko	Stanowisko	Szkoła/placówka/instytucja
1.			
2.			

Informacja o ocenianym programie

Nazwa zawodu	
Symbol cyfrowy zawodu	
Nazwa opiniowanego programu nauczania	
Autorzy programu/modyfikacji programu	
Nazwa i dotychczasowy numer oraz data zatwierdzenia/dopuszczenia modyfikowanego programu nauczania	
Autorzy modyfikowanego programu nauczania	

OPINIA O PROGRAMIE NAUCZANIA

Pani/Pan

Dyrektor

.....
(Pełna nazwa szkoły)

Po przeprowadzonej analizie stwierdzam/y, że przedstawiony program nauczania w zawodzie.....

- ✓ spełnia* nie spełnia* wymagania określone w § 5 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników (Dz. U. z 2009 r. Nr 89 poz. 730),
- ✓ nie jest* jest* zgodny z podstawą programową nauczania w zawodzie:

.....
(nazwa zawodu – symbol cyfrowy zawodu)

określonej w Rozporządzeniu ..... z dnia .....
w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach .....
.....Dz. U. z .....r.. Nr... , poz. ....).

W związku z powyższym przedstawiony program opiniuję

POZYTYWNIENIE*/NEGATYWNIENIE*

*Bez uwag.

*Z uwagami wg załącznika nr .....

Podpisy osób oceniających

1. ....
2. ....

:
Załączniki:

1. Arkusz oceny programu nauczania
2. Uwagi do opinii

* skreślić niewłaściwe

Załącznik 16. Przykładowy uproszczony harmonogram wdrażania programów modułowych⁹⁷

← START WDRAŻANIA PROGRAMÓW MODUŁOWYCH	
Terminy uzależnione od ustaleń wewnętrznych szkoły/placówki	Powołanie komisji ds. wprowadzenia modułowych programów nauczania
	Analiza celowości i możliwości wprowadzenia kształcenia z wykorzystaniem programów modułowych <ul style="list-style-type: none"> - perspektywy zawodu – badania potrzeb lokalnego rynku pracy - dostępność programów modułowych - baza - kadra - możliwości finansowe
	Wstępne szkolenie rady pedagogicznej
	Wybór / modyfikacja / konstruowanie własnego programu nauczania
	Dopuszczenie programu do użytku szkolnego Procedura wg rys. 29
	Podjęcie decyzji o kształceniu z wykorzystaniem programów modułowych
	UCHWAŁA RADY PEDAGOGICZNEJ
	Powołanie zespołu ds. wdrażania programów, którego zadaniem jest w szczególności ustalenie zestawu programów nauczania oraz jego modyfikowanie
	Wybór sposobu i miejsca prowadzenia zajęć(teren szkoły, pracodawca, CKP)
	Szkolenie rady pedagogicznej
Opracowanie szkolnych planów nauczania	
Opracowanie arkusza organizacyjnego	
Zapoznanie się z przykładami dobrych praktyk z wykorzystaniem programów modułowych	
Przygotowanie zmian w dokumentach szkolnych (statut – organizacja kształcenia, ocenianie i bezpieczeństwo)	
30 kwietnia	Przekazanie arkusza organizacji szkoły do organu prowadzącego
30 ⁹⁸ (25) ⁹⁹ maja	Zatwierdzenie arkusza organizacyjnego przez organ prowadzący
1 września	Rozpoczęcie (wdrozenie) kształcenia modułowego
20 września	Aneks do arkusza organizacyjnego
	Monitoring i ewaluacja. Analiza procesu kształcenia i uzyskanych efektów
	Ciągłe dostosowanie zapisów dokumentów do obowiązującego prawa
	Tworzenie – modernizacja doskonalenie bazy kształcenia zawodowego
	Pozyskiwanie partnerów i sojuszników, tworzenie lokalnych partnerstw
	Promocja szkoły
	Współpraca z pracodawcami
	Korzystanie z systemu wsparcia dla szkół wdrażających programy modułowe
	Modernizacja organizacji funkcjonowania szkoły z uwzględnieniem kształcenia modułowego
	Doskonalenie kadry pedagogicznej i zarządzającej (szkolenia , staże)
	Rozeznanie stanowiska i możliwości finansowych organu prowadzącego
	Pozyskanie wspomaganie organu nadzorującego

⁹⁷ A. Dudek-Janiszewska, B. Kruszakin, cz. III dla nadzoru pedagogicznego Wersja robocza w ramach programu projekt System wsparcia szkół i placówek oświatowych wdrażających modułowe programy kształcenia zawodowego, KOWEZIU 2010r.

⁹⁸ Rozporządzenie MEN z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz.U. z 2001 r. Nr. 61, poz. 624 z póź. zm.)

⁹⁹ Projekt Rozporządzenia w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół z lipca 2010 r.

Literatura

1. Chmielecka Ewa Janina (red.), *Od Europejskich do Krajowych Ram Kwalifikacji*, MEN, Warszawa 2009
2. Dretkiewicz-Więch , *Operacyjne cele kształcenia*, Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli Pracownia Edukacji Zawodowej, Warszawa 1999
3. Dudek-Janiszewska Anna, Kruszakin Bogdan, *Poradnik cz III dla nadzoru pedagogicznego Wersja robocza w ramach programu projekt "System wsparcia szkół i placówek oświatowych wdrażających modułowe programy kształcenia zawodowego"* KOWEZiU, Warszawa 2010 r.
4. Dudek-Janiszewska Anna, Kruszakin Bogdan, *Poradnik cz. I ogólna poradnika do wdrażania kształcenia modułowego – Prawne aspekty zawodowego kształcenia modułowego Wersja robocza w ramach programu projekt "System wsparcia szkół i placówek oświatowych wdrażających modułowe programy kształcenia zawodowego"*, KOWEZiU, Warszawa 2010 r.
5. Goźlińska Elżbieta, *Słowniczek podstawowe pojęcia*, CKE, Warszawa 2005
6. Jeruszka Urszula, *Ewolucja programów przedmiotów zawodowych*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 1998 r.
7. Komorowska Hanna, *O programach prawie wszystko*, WSiP, Warszawa 1999
8. Konarzewski Krzysztof, *Reforma oświaty. Podstawa programowa i warunki kształcenia*, Fundacja Instytut Spraw publicznych, Warszawa 2004
9. Kupisiewicz Czesław, *Podstawy dydaktyki ogólnej*, PWN, Warszawa 1978
10. Kupisiewicz Czesław, *Podstawy dydaktyki ogólnej*, WSiP, Warszawa 2005
11. Niemiecko Bolesław, *ABC testów osiągnięć szkolnych*, WSiP, Warszawa 1975
12. Nowacki Tadeusz W. *Leksykon Pedagogiki Pracy*. Instytut Technologii Eksploatacji, Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP, Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP, 2004 oraz Symela K. (red.): *Skuteczność kształcenia modułowego w Polsce w systemie szkolnym i pozaszkolnym*. ITE, Radom 2001
13. Okoń Wincenty, *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 1998r.
14. Plewka Czesław, *Metodyka nauczania teoretycznych przedmiotów zawodowych*, Instytut technologii Eksploatacji, Radom 1999
15. Symela K.-redakcja Baraniak B, J. Dredkiewicz-Więch, W.M. Francuz, E. Goźlińska, Z. Parfiniewicz, G. Rychalski , *Zarys metodologii konstruowania modułowego programu nauczania dla zawodu*, KOWEZ, Warszawa 2001 r
16. Szlosek Franciszek, *Wstęp do dydaktyki przedmiotów zawodowych*. Instytut Technologii Eksploatacji w Radomiu, Radom 1995

Procedury i materiały metodyczne

1. Modułowy program nauczania dla zawodu – Materiał metodyczny dla autorów programów, MENIS DKZiU, Warszawa, 24 kwietnia 2003 r.
2. Wskazówki metodyczne do opracowania paktów edukacyjnych. Materiał dla autorów pakietów, KOWEZiU, Warszawa 2004
3. Podstawy programowe kształcenia w zawodach I programy nauczania zawodów – materiał metodyczny dla autorów MENIS DKZiU, Warszawa, 4 sierpnia 2005 r.; Wydanie V
4. Nowa podstawa programowa kształcenia w zawodzie- Materiał metodyczny dla autorów MEN DKZiU, Warszawa 2010

Netografia

1. Kwiatkowski Z., Smela K., Standardy kwalifikacji zawodowych. Teoria. Metodologia. Projekty. [online], (10.11.2010), <http://innowacyjneprogramy.pl/?mod=>
2. Goźlińska Elżbieta, [online], (28.05.2010)
<http://www.cke.edu.pl/index.php?option=content&task=view&id=3&Itemid=26>
3. Dydaktyka.info, Cele kształcenia, [online], (15.12.2010),
<http://www.dydaktyka.info/cele-ksztalcenia.htm>
4. KOWEZiU, Standardy pracowni, [online], (18.06.2010r),
<http://www.koweziu.edu.pl/index.php?id=standardy/wprowadzenie>
5. Kruszakin Bogdan, [online], (01.03.2010),
<http://www.kuratorium.lublin.pl/?akc=akt&op=szcz&id=1220>
6. <http://www.men.gov.pl/images/docs/podbudowa%20programowa%20w%203-letnim%20tu.pdf> (20.12.2010 r)
7. Prezentacja MEN „Edukacja skuteczna przyjazna i nowoczesna – Działania realizowane w polskiej oświacie” [online], (25.12.2010 r.)
<http://www.men.gov.pl/images/pdf/3.pps>
8. MEN, List do kuratorów oświaty ws. specjalizacji, [online], (24.12.2010r),
http://www.men.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=269%3Alist-do-kuratorow-owiaty-w-sprawie-specjalizacji&catid=55%3Aksztacenie-zawodowe&Itemid=80
9. MEN, Podręczniki i programy nauczania na rok szkolny 2009/10, [online], (8.06.2010), <http://www.projektyedukacyjne.pl/index.php/2009/men-o-podrecznikach-i-programach-nauczania-na-rok-szkolny-20092010/>

Spis tabel

Tabela 1. Struktura grup wielkich i poziomy kwalifikacji.....	16
Tabela 2. Klasyfikacja właściwa (wybrane zawody - wyciąg)	18
Tabela 3. Struktura podstaw programowych w zawodzie.....	21
Tabela 4. Liczba godzin obowiązkowych zajęć edukacyjnych z kształcenia zawodowego według programu nauczania dla zawodu dla poszczególnych typów szkół młodzieżowych i dla dorosłych z uwzględnieniem formy prowadzenia zajęć....	26
Tabela 5. Ramowy plan nauczania dla czteroletniego technikum.....	27
Tabela 6. Ramowy plan nauczania dla trzyletniego technikum uzupełniającego dla absolwentów zasadniczej szkoły zawodowej, w tym trzyletniego technikum uzupełniającego specjalnego dla uczniów niepełnosprawnych), niedostosowanych społecznie, zagrożonych niedostosowaniem społecznym, zagrożonych uzależnieniem, z zaburzeniami zachowania	28
Tabela 7. Ramowy plan nauczania dla szkoły policealnej na podbudowie programowej liceum profilowanego o profilu odpowiadającym tej samej co zawód ^{a)} dziedzinie gospodarki, w tym szkoły policealnej specjalnej dla uczniów niesłyszących i słabo słyszących, niewidomych i słabowidzących oraz z niepełnosprawnością ruchową.....	28
Tabela 8. Ramowy plan nauczania dla szkoły policealnej na podbudowie programowej szkół dających wykształcenie średnie, w tym szkoły policealnej specjalnej dla uczniów niesłyszących i słabo słyszących, ...	29
Tabela 9. Ramowy plan nauczania dla zasadniczej szkoły zawodowej, w tym zasadniczej szkoły zawodowej specjalnej dla uczniów niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie, zagrożonych niedostosowaniem społecznym, ...	27
Tabela 10. Porównanie układu treści kształcenia w programach nauczania o strukturze przedmiotowej i modułowej	57
Tabela 11. Przykładowy plan nauczania dla zawodu technik mechanik z programu nauczania przedmiotowego nr 311[20] /t-4,TU,SP/MEN/2006.02.06	60
Tabela 12. Przykład wykazu modułów i jednostek modułowych w programie nauczania technik informatyk 312[01]/SP/MENiS/2004.....	67
Tabela 13. Plan nauczania dla zawodu technik mechanik z programu nauczania modułowego nr 311[20] T-4, SP/MENiS/2004.06.07.	69
Tabela 14. Treści programowe ujęte w modułach określonych w programie nauczania w zawodzie	70
Tabela 15. Przykład wykazu jednostek modułowych w module ogólnozawodowym 312[01].O1 Podstawy technik informacyjnych	71
Tabela 16. Zestawienie wybranych kosztów i oszczędności przy przejściu z kształcenia przedmiotowego na modułowe.....	84
Tabela 17. Analiza zatrudnienia w technikum czteroletnim w kształceniu przedmiotowym w zawodzie technik mechanik 311[20] w zależności od liczebności klasy.....	85
<i>Tabela 18. Analiza zatrudnienia w kształceniu modułowym w technikum czteroletnim w zawodzie technik mechanik 311[20] w zależności od liczebności klasy w kształceniu modułowym.....</i>	<i>85</i>
Tabela 19. Analiza zatrudnienia w kształceniu przedmiotowym w technikum czteroletnim w zawodzie technik informatyk 312[01] w zależności od liczebności klasy w kształceniu przedmiotowym.....	86
Tabela 20. Analiza zatrudnienia w kształceniu przedmiotowym (technikum czteroletnie) w zawodzie technik informatyk 312[01] w zależności od liczebności klasy w kształceniu modułowym	87

Tabela 21. Analiza zatrudnienia w technikum czteroletnim w kształceniu przedmiotowym w zawodzie technik ekonomista 341[02] nr programu 342[02]/MEN/2008.05.20. w zależności od liczebności klasy	88
Tabela 22. Analiza zatrudnienia w technikum czteroletnim w kształceniu modułowym w zawodzie technik ekonomista 341[02] w zależności od liczebności klasy	88

Spis rysunków

Rysunek 1. Podstawowe regulacje prawne związane z dopuszczaniem do użytku w danej szkole programu nauczania	9
Rysunek 2. Poziomy kwalifikacji odniesione do poziomów wykształcenia określonych w Międzynarodowej Klasyfikacji Standardów Edukacyjnych (ISCED 97) zdefiniowane w rozporządzeniu MPiPS w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz jej stosowania.	15
Rysunek 3. Schemat symboliki przyjęty w klasyfikacji zawodów rynku pracy	16
Rysunek 4. Zasada zapisu symbolu cyfrowego zawodu	17
Rysunek 5. Podstawa programowa jako centrum systemu sterowania praktyką oświatową	20
Rysunek 6. Podział podstaw programowych na podstawie Ustawy o systemie oświaty.....	20
Rysunek 7. Przykładowa struktura podstawy programowej kształcenia w zawodzie	24
Rysunek 8. Przykładowa struktura „nowej” podstawy programowej kształcenia w zawodzie (Propozycja - projekt w fazie tworzenia)	24
Rysunek 9. Graficzne przedstawienie treści nauczania w „nowej” podstawie programowej (Propozycja - projekt w fazie tworzenia).....	25
Rysunek 10. Miejsce kształcenia zawodowego w systemie oświaty	31
Rysunek 11. Organizacja zajęć w szkole policealnej w zależności od wybranego rodzaju programu nauczania. a) przy programie przedmiotowym, b) przy programie modułowym.	32
Rysunek 12. Organizacja zajęć w technikum w zależności od wybranego rodzaju programu nauczania. a) przy programie przedmiotowym, b) przy programie modułowym.	33
Rysunek 13. Organizacja zajęć w zasadniczej szkole zawodowej w zależności od wybranego rodzaju programu nauczania. a) przy programie przedmiotowym, b) przy programie modułowym.	34
Rysunek 14. Praktyczna nauka zawodu.....	37
Rysunek 15. Standardy wyposażenie dydaktycznego pracowni a wyposażenie stanowisk egzaminacyjnych.....	41
Rysunek 16. Schemat - Droga dochodzenia do ogólnych i szczegółowych celów dydaktycznych.....	46
Rysunek 17. Algorytm przyporządkowania kategorii operacyjnych ogólnym celom nauczania według taksonomii „ABC”	49
Rysunek 18. Zasady nauczania	50
Rysunek 19. Klasyfikacja metod nauczania według wybranych autorów opracowań pedagogicznych	52
Rysunek 20. Metody nauczania wg a) Wincentego Okonia b) Franciszka Szloska ...	53
Rysunek 21. Środki dydaktyczne w kształceniu zawodowym	54
Rysunek 22. Program nauczania (struktura) a) modułowy, b) przedmiotowy.	57
Rysunek 23. Porównanie planów nauczania w programie przedmiotowym i modułowym.....	58
Rysunek 24. Skrócony schemat tworzenia programu przedmiotowego.....	62

Rysunek 26. Dydaktyczna mapa programu nauczania (technik informatyk 312[01] – przykład.....	68
Rysunek 27. Przykład schematu układu jednostek modułowych w module Podstawy technik informacyjnych 312[01].O1 w zawodzie technik informatyk	72
Rysunek 28. Procedura konstruowania modułowego programu nauczania	76
Rysunek 29. Uproszczona procedura dopuszczania programu do użytku szkolnego	78
Rysunek 30. Podstawowe regulacje prawne związane z dopuszczaniem do użytku w danej szkole programu nauczania	80

Spis wykresów

Wykres 1. Analiza zatrudnienia w technikum czteroletnim (liczba godzin nauczycielskich) w zawodzie technik mechanik 311[20] w zależności od liczebności klasy w kształceniu przedmiotowym i modułowym	86
Wykres 2. Analiza zatrudnienia w technikum czteroletnim (liczba godzin nauczycielskich) w zawodzie technik informatyk 312[01] w zależności od liczebności klasy w kształceniu przedmiotowym i modułowym	87
Wykres 3. Analiza zatrudnienia w technikum czteroletnim (liczba godzin nauczycielskich) w zawodzie technik ekonomista 341[02] w zależności od liczebności klasy w kształceniu przedmiotowym i modułowym	89
Wykres 4. Porównanie zatrudnienia w technikum czteroletnim w kształceniu przedmiotowym i modułowym w zależności od rozpatrywanego zawodu i liczebności klas.....	89

Spis załączników

Załącznik 1. Wykaz wybranych aktów prawnych	91
Załącznik 2. List do Kuratorów Oświaty w sprawie specjalizacji	93
Załącznik 3. Czasowniki operacyjne	94
Załącznik 4. Taksonomia celów kształcenia teoretycznego i praktycznego	95
Załącznik 5. Taksonomia celów motywacyjnych:	95
Załącznik 6. Taksonomia celów praktycznych	96
Załącznik 7. Taksonomia celów poznawczych:	96
Załącznik 8. Podbudowa programowa do kształcenia w trzyletnim technikum uzupełniającym*	97
Załącznik 9. Przykładowy Szkolny plan nauczania dla technikum czteroletniego... 100	
Załącznik 10. Przykładowe plany nauczania dla programów nauczania w strukturze przedmiotowej.....	101
Załącznik 11. Przykładowe plany nauczania dla programów nauczania w strukturze modułowej.....	103
Załącznik 12. Przykładowe wprowadzenie z programu nauczania 312[01]/SP/MENIS/2004 dla zawodu technik informatyk 312[01].....	105
Załącznik 13. Przykładowy wniosek o dopuszczenie programu nauczania.....	107
Załącznik 14. Przykładowy arkusz oceny programu nauczania	108
Załącznik 15. Przykładowy arkusz opinii o programie nauczania.....	110
Załącznik 16. Przykładowy uproszczony harmonogram wdrażania programów modułowych.....	111

Wydział Doskonalenia Zawodowego Nauczycieli
Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej
02-637 Warszawa, ul. Spartańska 1B
tel. (22) 844-07-40
www.koweziu.edu.pl